

Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΧ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 1955

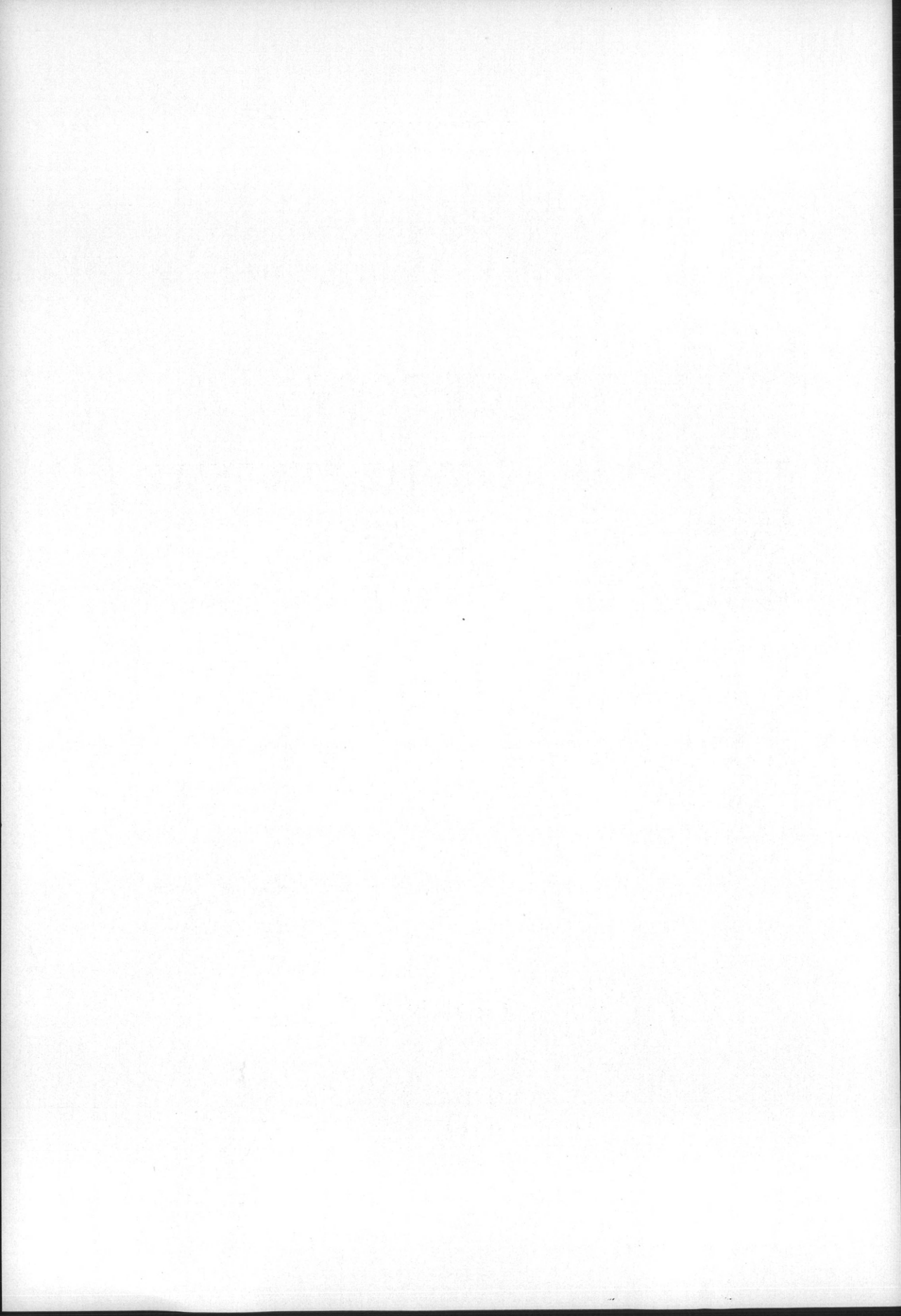
ΑΘΗΝΑΙ
1956

Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΧ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 1955

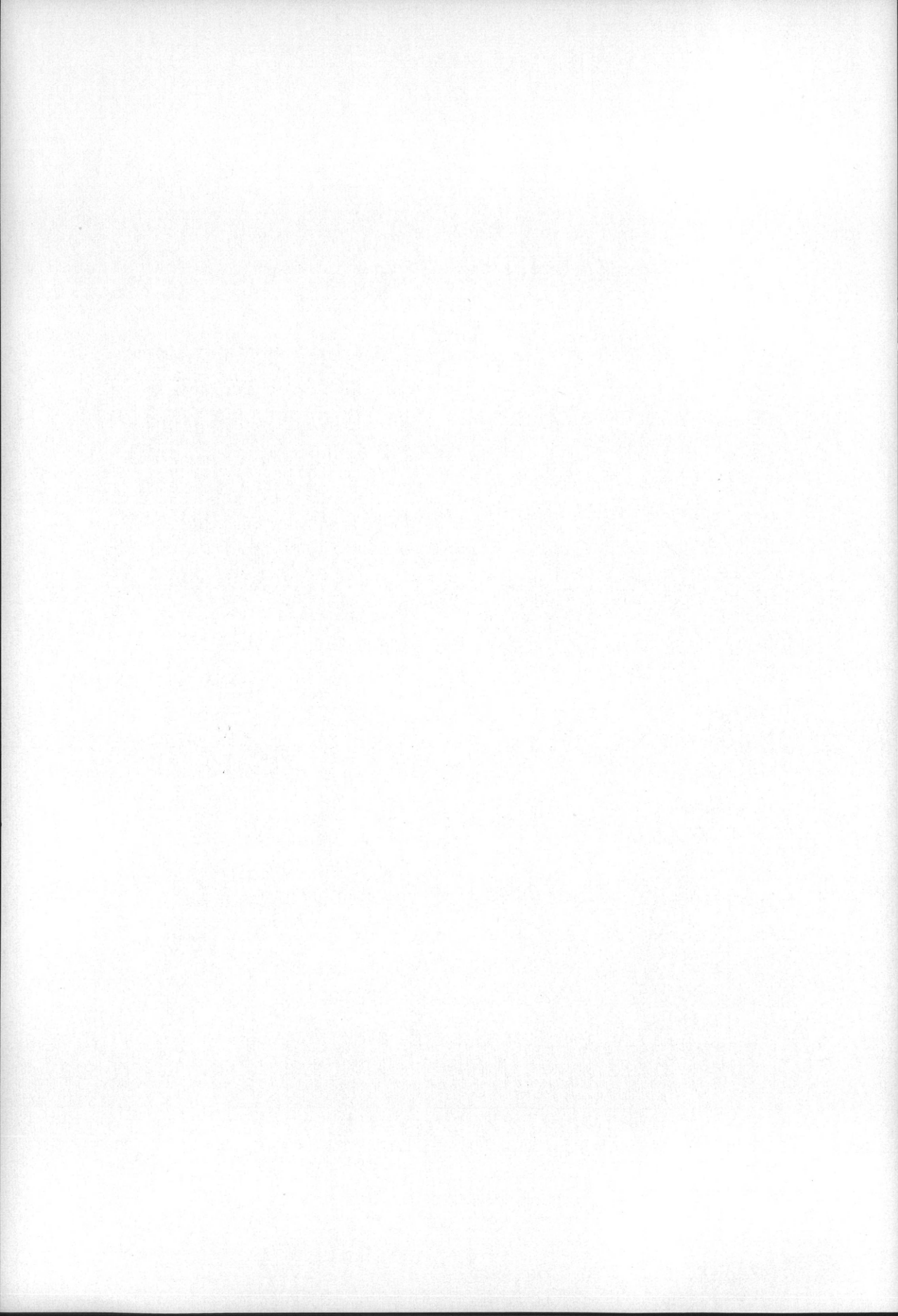
ΑΘΗΝΑΙ
1956

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

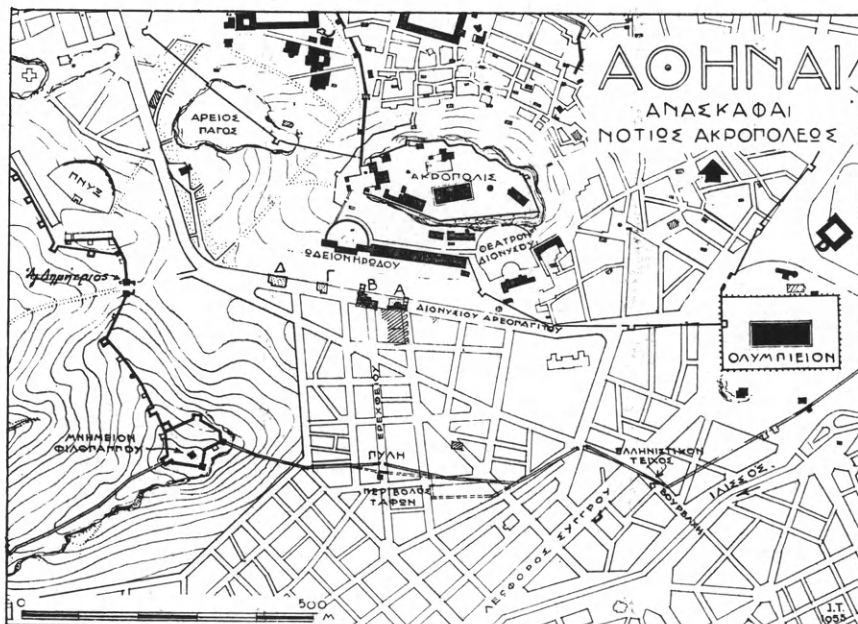
Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπιθυμοῦν νὰ τηρῇ ἐγκαίρως ἐνήμερον τὸ Ἑλληνικὸν Κοινὸν καὶ τοὺς ξένους ἀρχαιολόγους περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐτησίᾳς δράσεως τῆς Ἑταιρείας δημοσιεύει καὶ ἐφέτος, ἐπιμελεία τοῦ Γραμματέως αὐτῆς, τὸ παρὸν συνοπτικὸν τεῦχος περιλαμβάνον α) τὰ κυριώτατα εὐρήματα τῶν δαπάναις τῆς Ἑταιρείας πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν β) τὰς μερίμνη καὶ δαπάναις αὐτῆς ἐκτελεσθείσας διὰ κρατικῶν λειτουργῶν ἐργασίας ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων, ὡς καὶ ἐξωραϊσμοῦ ἀρχαιολογικῶν χώρων γ) τὰς δαπάναις αὐτῆς πραγματοποιηθείσας ἐργασίας ἐπισκευῆς καὶ ἀνεγέρσεως ἀρχαιολογικῶν μουσείων, ὡς καὶ ἐπανιδρύσεως ἀρχαίων εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Κράτους δ) τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτῆς ἀρχαιολογικὰ δημοσιεύματα καὶ ε) πᾶσαν πληροφορίαν συναφῆ πρὸς τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν κίνησιν τοῦ τόπου.

Τὸ Συμβούλιον ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ διατρέχων τὰς σελίδας τοῦ τεύχους τούτου θέλει κατανοήσῃ πόσον γόνιμον καὶ αὐτόχρημα ἐθνικὸν ἔργον ἐπετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία καὶ κατὰ τὸ 1955, πόσον ἐπίκουρος ἦλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ Κράτος καὶ πόσον ἐπομένως δικαιούται μείζονος παρὰ τούτου ἐνισχύσεως καὶ προστασίας ὡς καὶ συμπαθείας παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοῦ.

Α'. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Κατὰ τὸ 1955 ἐνήργησεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀνασκαφὰς εἰς τὰ κάτωθι 39 μέρη τῆς Ἑλλάδος:

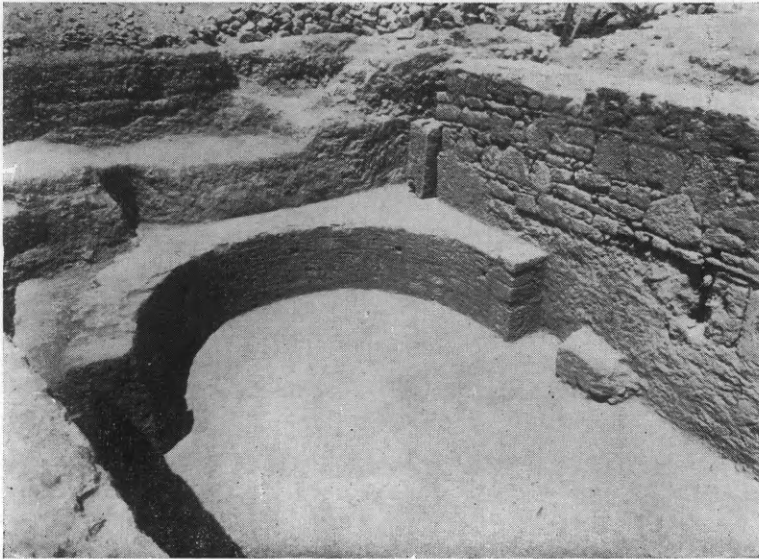
Εἰκ. 1. Τὸ νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως τμήμα τοῦ σχεδίου τῶν Ἀθηνῶν.

Α : Νεοπλατωνικὴ Σχολὴ καὶ ἀψιδωτὸν οἰκοδόμημα. Β : Δεξαμενὴ καὶ οἰκία ρωμαϊκῶν χροῶν. Γ : Ἐπίθωσις μὲ ὄστρακα λουτροφόρων. Δ : Ἐρείπια Βυζαντινῶν οἰκιῶν. Ε : Πύλη, τείχη καὶ ταφικὸς περίβολος. Ζ : Τείχη ἑλληνιστικά.

Ι. ΑΘΗΝΑΙ. α) Νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως χῶρος μέχρι τῆς πρώτης οἰκοδομικῆς γραμμῆς (εἰκ. 1) ἦτο ἀκόμη ἀρχαιολογικῶς ἀνεξερεύνητος. Ἡ διάνοιξις τῆς νέας λεωφόρου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου νοτίως τῆς παλαιᾶς ἔφερεν εἰς φῶς ἐρείπια διαφόρων ἐποχῶν, μαρτυροῦντα πυκνὴν κατοίκησιν τοῦ μέρους ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων μέχρι τῆς ὑστάτης ἀρχαιότητος.

Ἡ ἔρευνα, γενομένη κατὰ μέγα μέρος δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας διὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀκροπόλεως κ. Ἰ. Μηλιάδη, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Γ. Δοντᾶ, περιορίσθη κατὰ τὸ 1955 σχεδὸν μόνον εἰς τὴν λωρίδα, ἣτις ἀποτελεῖ σήμερον τὸ κατάστρωμα τῆς νέας λεωφόρου καὶ ἣτις εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον κατὰ 4 ἢ 5 μέτρα χαμηλότερον τοῦ Ὁδείου, ἀπέδωσεν

Εἰκ. 2. Ἐπίσιν μεγάλου οἰκήματος τῆς ὑστάτης ἀρχαιότητος.

ὁμως ἀπιστεύτως πολλὰ καὶ λίαν διαφωτιστικὰ περὶ τῆς μορφῆς τῆς περιοχῆς ταύτης εὐρήματα.

Εἰς τὸν ἀνατ. τομέα τῆς ἀνασκαφῆς (εἰκ. 1, Α), ἔμπροσθεν τοῦ σημερινοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὰ ἀρχαιότερα λείψανα ἦσαν ἐρείπια δύο ἀρχαίων οἰκιῶν. Ἐκ τῆς παλαιότερας ἐσώθη μόνον τμήμα τοῦ τοίχου ἐκτισμένον διὰ πολυγωνικῶν ἀσβεστολίθων «τῆς Ἀκροπόλεως». Ἐρυθρόμορφα ὄστρακα χρονολογοῦν τὸ κτήριο τοῦτο εἰς τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰ. Ἀργότερον (4^{ον} αἰ.) ἡ οἰκία αὕτη κατελήφθη ἐν μέρει ὑπὸ ἄλλης, μὲ πολλὰ δωμάτια διατεταγμένα πέριξ αὐλῆς μετὰ δεξαμενῆς. Ὡς ἀποδεικνύουν τὰ ὄστρακα ἡ οἰκία τοῦ 4^{ου} αἰ. κατεστράφη διὰ πυρὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1^{ου} π. Χ. αἰ. ἴσως κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Σύλλα.

Νοτίως τῆς ὡς ἄνω οἰκίας καὶ ἐν μέρει ἐπ' αὐτῆς βαίνουν δύο μεγάλα οἰκοδομήματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἐκ τούτων τὸ δυτικώτερον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀρθογώνιον αἴθουσαν, με ἄξονα Α-Δ, ἀπολήγουσαν πρὸς Δ. εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα (εἰκ. 2). Ὑπάρχει πιθανότης ὅτι τὸ ἀξιόλογον τοῦτο κτήριο, ἀγνώστου προορισμοῦ, δὲν ὠλοκληρώθη ποτὲ ἀλλ' ἐγκατελείφθη ὑπὸ πιεστι-

Εἰκ. 3. Ἀποψὶς κτηρίου Σχολῆς ἀπὸ Α. πρὸς Δ.

κὰς συνθήκας. Ἡ στρωματογραφία παρουσιάζει μίαν ἐπίχωσιν καταστροφῆς ἀνήκουσαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν 3^{ον} μ.Χ. αἰ. καὶ τοῦτο δικαιολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ κτηρίου ὀφείλεται ἴσως εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἑρούλων.

Ἀνατολικῶς τοῦ ἐγκαταλειφθέντος τούτου κτηρίου καὶ ἐν μέρει ἐπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη μέγα κτήριο τῶν ὑστάτων ρωμ. χρόνων με ἄξονα ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Τούτου κατέστη δυνατὴ ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα μόνον τοῦ Β. τμήματος· διότι τὸ ὑπόλοιπον συνεχίζεται ὑπὸ τὰς ἔναντι νεωτέρας οἰκίας, εἰς αὐτὰς τῶν ὁποίων διεπιστώθησαν ἴχνη του ὡς καὶ ψηφιδωτὰ δάπεδα. Τοῦ βορείου τούτου τμήματος τὸ κεντρικὸν διαμέρισμα ἀποτελεῖ μεγάλη ὀρθογώνιος

αΐθουσα, τῆς ὁποίας τὸ νότιον τέρμα εὐρίσκεται ὑπὸ τὰς ἔναντι οἰκίας. Ἡ βόρειος ὁμως στενὴ πλευρὰ τῆς ἀπολήγει εἰς μεγαλοπρεπῆ ἡμικυκλικὴν ἀψίδα (εἰκ. 3), τῆς ὁποίας τὸ δάπεδον εἶναι κατὰ τι ὑψηλότερον τοῦ τῆς αἰθούσης, ἀμφοτέρωθεν δὲ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ψηφιδωτῶν μὲ ἀξιόλογα διακοσμητικὰ σχέδια. Ἡ ἀψίς, σωζομένη ἐν συνόλῳ εἰς ὕψος 3.50 μ., εἶχε μέχρις ὕψους 1 μ. ἐπένδυσιν δι'

Εἰκ. 4. Κλασσικὸν βάθρον ἐντὸς «ἱεροῦ Κυβέλης» εἰς τὸ κτήριον τῆς «Σχολῆς» καὶ ἀνάγλυφα ἐντειχισμένα.

ὀρθομαρμαρώσεως, φαίνεται δ' ὅτι ἐν μέρει ἐφράσσετο δι' ὀρθοστατῶν, ἀποτελοῦσα εἶδος βήματος. Ὑπὲρ τὴν ὀρθομαρμάρωσιν εὐρύνεται ἡ ἀψίς καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀνοίγονται ἐναλλάξ 3 ἡμικυκλικαὶ καὶ 4 ἡμιεξάγωνοι κόγχαι, προοριζόμεναι ἴσως δι' ἀγάλματα κατὰ τὸν τύπον τῶν νυμφαίων (εἰκ. 3).

Πρὸς Ἄν. καὶ Δ. τῆς κεντρικῆς ταύτης αἰθούσης ὑπάρχουν ἄλλαι μικρότεραι αἰθουσαι καὶ δωμάτια (εἰκ. 3). Κατὰ τὴν Ἄν. ὁμως πλευρὰν σώζονται μόνον θεμέλια· διότι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἄλλο κτίσμα ἠλλοίωσε τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ μεγάλου κτηρίου. Κατὰ δὲ τὴν Δ. πλευρὰν σώζεται προσκεκολλημένη εἰς

τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν ἄλλη, τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι σώζονται μέχρις ὕψους 4 μ. ἐπιμελῶς ἐκτισμένοι. Τὸ βόρειον τμήμα τῆς δευτέρας ταύτης αἰθούσης φέρει κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς του ἀνὰ μίαν ἡμικυκλικὴν κόγχην.

Ἀπὸ τὸ Ἄν. τῆς κεντρικῆς αἰθούσης τμήμα ἀξιοπρόσεκτον εἶναι μικρὸν δωμάτιον 2 × 3 μ. καλῶς διατηρηθὲν (εἰκ. 4), τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν δυτ. πλευρὰν του σχηματίζει μεγάλην ὀρθογωνικὴν κόγ-

Εἰκ. 5. Βάθρον ἐπιτυμβίου ἀγάλματος με παραστάσιν δεξιώσεως.

χην ἐνσωματωμένην ἐντὸς τοῦ πάχους τῆς ἀψίδος τῆς κεντρικῆς αἰθούσης. Τὸ μικρὸν τοῦτο δωμάτιον καὶ δὴ ἡ κόγχη του ἀπετέλει μικρὸν ἱερὸν με ἐντειχισμένον ἀνάγλυφον Κυβέλης (εἰκ. 4) καὶ ἄλλο ἀναθηματικὸν εἰς ἄγνωστον χθόνιον δαίμονα. Ὀλόκληρον τὸ κάτω πλάτος τῆς κόγχης καταλαμβάνει μαρμάρινον βάθρον ἐπιτυμβίου ἀγάλματος κλασσικῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον ἐδῶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς τράπεζα προσφορῶν. Τὸ κλασσικὸν τοῦτο βάθρον φέρει ἀνάγλυφον παραστάσιν δεξιώσεως (εἰκ. 5).

Βορείως τοῦ ἀνατολικοῦ τούτου τμήματος ἐξηκριβώθη ὅτι ὑπῆρχεν ἀρχικῶς ἡ εἴσοδος εἰς ὅλον τὸ οἰκοδόμημα. Μία ὁμως ἀκόμη μεταγενεστέρα προσθήκη ἠλλοίωσε τὸ σχέδιον. Ἡ προσ-

θήκη αὕτη ἐν μέρει ἐξηρευνήθη, παρουσιάσασα τοῖχον ἐκτισμένον διὰ μεγάλων πωροπλίνθων δευτέρας χρήσεως (εἰκ. 6). Εἷς τι σημεῖον ὁ τοῖχος οὗτος διακόπτεται ὑπὸ κόγχης στεφομένης ὑπὸ μαρμαρίνου τόξου μετὰ ροδάκων (εἰκ. 6), προερχομένων βεβαίως ἐξ ἄλλου οἰκοδομήματος. Ὑπὸ τὸ τόξον ὑπάρχει φρέαρ μὲ περποημένον πώρινον στόμιον. Καὶ ἐνταῦθα τὰ δάπεδα εἶναι μωσαϊκά,

Εἰκ. 6. ΒΑ. δωμάτιον κτηρίου Σχολῆς κτισθὲν μεταγενεστέρως ἀπὸ Β. πρὸς Ν.

παρὰ δὲ τὴν κόγχην ὑπάρχει κατὰ χώραν ἀρράβδωτος μαρμάρινος κίων μετὰ ἰωνικῆς βάσεως (εἰκ. 6).

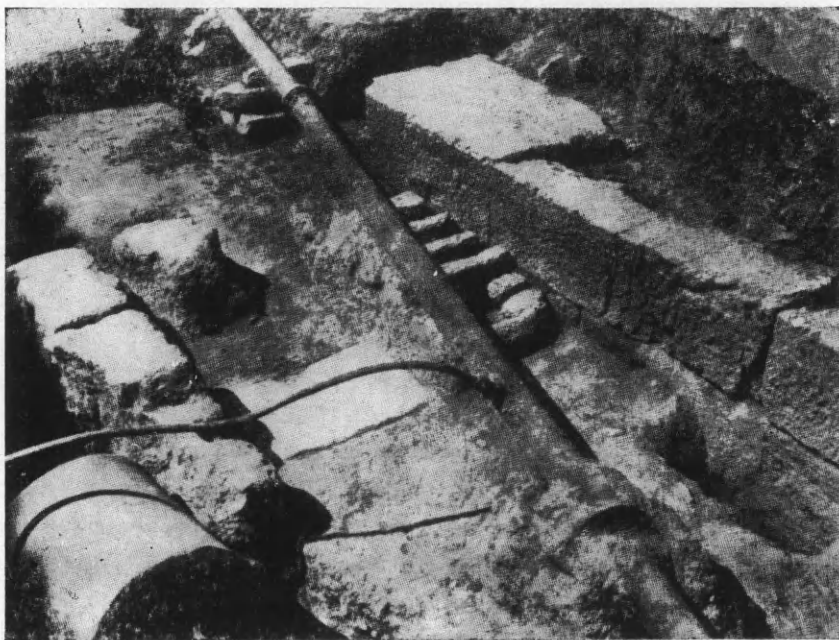
Ὁλόκληρον τὸ κτηριακὸν τοῦτο συγκρότημα τοῦ ἀνατ. τομέως τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τώρα ἐν ἐρειπίοις παρέχει ἐντύπωσιν ἀσυνήθους μεγαλοπρεπείας. Ἀρχικῶς εἶχεν ὀνομασθῆ ὑπὸ ἐπιφύλαξιν «Νυμφαῖον». Ἦδη ὁμως πρέπει νὰ προσεχθῆ ἡ ὁμοιότης του πρὸς παράλληλα ὑστερορρωμαϊκὰ κτήρια, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ἐπιφανῆ, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι προωρίζοντο διὰ συγκέντρωσιν ἀκροατῶν καὶ χαρακτηρίζονται ὡς «φιλοσοφικαὶ σχολαί». Ἡ στρωματογραφικὴ μελέτη ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις

του πρέπει νὰ τοποθετηθῆ μεταξύ τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰ. ἤτοι περὶ τὸ 400, δηλ. εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀλαρίχου, σημειώνεται ἐν Ἀθήναις ἀξιόλογος οἰκοδομικὴ δραστηριότης. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ κτηρίου παρετάθη ὀλόκληρον τὸν 5^{ον} μ.Χ. αἰ. ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν του μορφὴν καὶ ἔπαυσε κατὰ τὸν 6^{ον}. Πάντα ταῦτα ὁμοῦ ὑπομνήσκουν τὸν ἀνασκάψαντα τὰ ὑπὸ τοῦ Μαρίνου, βιογράφου τοῦ Πρόκλου, τοῦ τελευταίου νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου, ἀναφερόμενα περὶ τῆς «οἰκίας ἐν ἧ αὐτὸς ὄκει».

Εἰς τὸν δυτ. τομέα τῆς ἀνασκαφῆς, μεταξύ τῶν ὁδῶν Ἐρεχθείου καὶ Προπυλαίων (εἰκ. 1, β), ἀπεκαλύφθη δεξαμενὴ ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ παρ' αὐτὴν φρέαρον, νοτίως δὲ ταύτης οἰκία σύγχρονος περιόπου πρὸς τὸ Ὁδεῖον τοῦ Ἡρώδου. Τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας ταύτης διατάσσονται πέριξ κεντρικῆς αὐλῆς μετὰ περιστυλίου ἔχοντος 4 κίονας ἐφ' ἐκάστης πλευρᾶς. Οἱ τοῖχοι δωματίων τινῶν διατηροῦσι τὸ κονίαμα καὶ γραπτὴν διακόσμησιν γραμμωτῶν σχεδίων. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ εἰς τὸ ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τῆς ρωμαϊκῆς οἰκίας στρῶμα παρατηρηθέντα ἔχνη πυκνῆς οἰκίσεως κατὰ τὸν 10^{ον} καὶ τὸν 11^{ον} μ.Χ. αἰ. Τὸ σημαντικώτερον ὁμως εὑρημα γενόμενον δυτικώτερον εἶναι ἀποθέτης (εἰκ. 1, γ), ὅστις ἀπέδωσε περὶ τὰς 2000 θραυσμάτων ἐξαιρέτων ἀγγείων τοῦ 6^{ου} καὶ τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ. μελανομόρφων καὶ ἐρυθρομόρφων, ὧν πολλὰ ἐκ λουτροφόρων μὲ γαμηλίους παραστάσεις καὶ τινα μὲ ἐπιγραφάς, ὡς:]ος. Νυμφε[, Ν]ύμφης ἱερὰ κλπ. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα πείθουν, ὅτι ὁ εὐρεθεὶς θησαυρὸς προέρχεται ἀπὸ ἄγνωστον γειτονικὸν ἱερὸν Νυμφῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ μετεφέρθησαν, ὅταν σημαντικὴ μεταβολὴ θὰ ἐπῆλθεν εἰς τὸν χώρον τοῦ ἱεροῦ. Τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἀποθέτου ἐξασφαλίζουν συννευρεθέντες μετὰ τῶν κλασσικῶν ὀστράκων λύχνοι καὶ ἀνθεμωτοὶ καλυπτῆρες τῶν ἀρχῶν τοῦ 2^{ου} μ.Χ. αἰ. Δέον ἐπίσης νὰ σημειωθῆ ὅτι ὑπὸ τὸ στρῶμα τῶν κλασσικῶν ὀστράκων εὐρέθη πυκνὴ λατύπη μαρμάρου, ἣτις ἀσφαλῶς προέρχεται ἀπὸ οἰκοδόμημα κτιζόμενον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἀποθέτου. Καὶ τοῦτο ἐν μόνον δύναται νὰ εἶναι: Τὸ Ὁδεῖον τοῦ Ἡρώδου. Τούτου ἕνεκα ὁ ἀνασκάψας πιστεύει ὅτι ὑπάρχει στενὴ τοπογραφικὴ σχέσις μεταξύ τοῦ Ὁδεῖου καὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν Νυμφῶν, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχεται τὸ θαυμαστὸν εὑρημα τοῦ ἀποθέτου. Καὶ

τοῦτο εἶναι μία ἐνδιαφέρουσα πληροφορία εἰς ἑξακριβωσιν τῆς ὁποίας θὰ ἐπιμείνη ἡ ἔρευνα.

Ἡ τύχη ἠθέλησε νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἔρευνα καὶ εἰς τρίτον τομέα, νοτιώτερον (εἰκ. 1). Διότι ἡ ὑπὸ τῆς Τεχνικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Δήμου ἐνεργουμένη ἐπισκευὴ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου προσέκρουσεν εἰς ἀρχαῖα ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἀνεγνωρίσθησαν ἀμέσως ὡς ἐπιση-

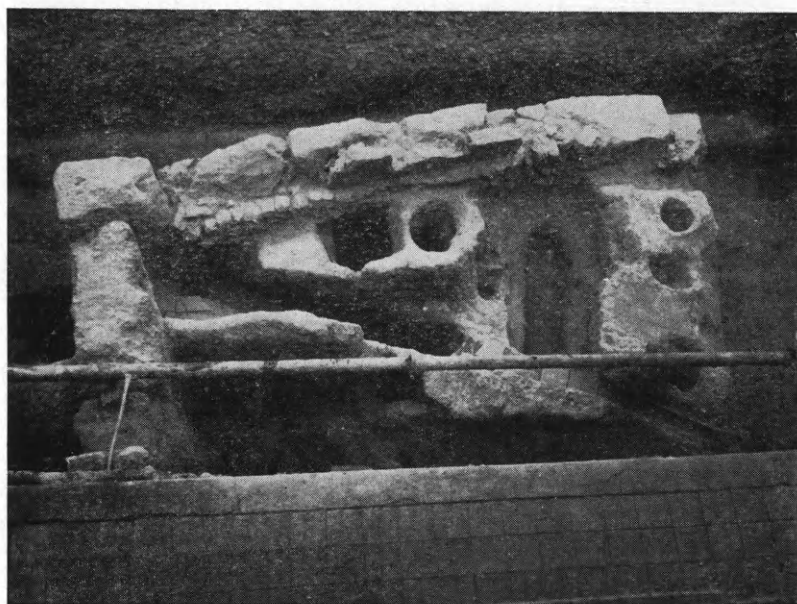

Εἰκ. 7. Ἀρχαία πύλη εἰς τὴν ὁδὸν Ἐρεχθείου.

μαίνοντα ἄγνωστον πύλην τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Ἡ ἐργασία ὑπῆρξεν ἐξαντλητικὴ εἰς τὸν μικρὸν τοῦτον τομέα καὶ πλουσίως ἀποδοτικὴ καὶ διδακτικὴ.

Ἐν πρώτοις ἡ πύλη, τῆς ὁποίας διεσώθη ἡ δυτικὴ παραστάς καὶ ὁ οὐδός (εἰκ. 7), ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὄρατὰ τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεως τῶν ἀρμάτων, ἀνοίγεται ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ κατερχομένου ἐκ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάλλου καὶ βαίνοντος πρὸς τὸ Ὀλυμπιεῖον (εἰκ. 1). Τὸ τεῖχος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ ἡ ἀρχικὴ μορφή τῆς πύλης ἀνάγεται εἰς τὰ μέσα τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰ. Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ τοῦ Θεμιστοκλείου τείχους. Πιθανὸν εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ

τῆς παραδιδομένης Φαληρικῆς πύλης. Ὅτι δὲ ἀπὸ παμπαλαίους χρόνους ὑπῆρχεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁδὸς φέρουσα ἀπὸ τὸ νότιον τμῆμα τῆς πόλεως πρὸς τὰ ἔξω, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς ὑπὸ καὶ παρὰ τὴν πύλην ἀνευρεθέντας τάφους γεωμετρικῆς ἐποχῆς. Ἐκ δύο τάφων, ἐρευνηθέντων εἰς βάθος 3 μ. ὑπὸ τὴν πύλην, ἀπεκομίσθησαν 86 λαμπρὰ ἀγγεῖα ὠρίμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, πλη-

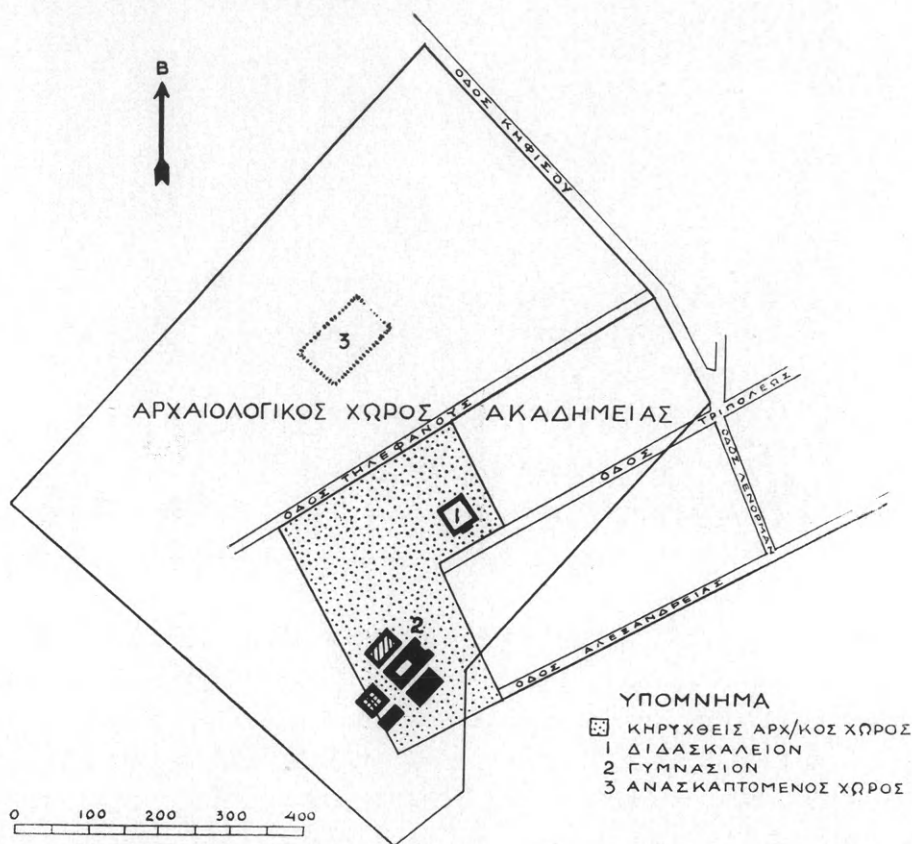
Εἰκ. 8. Περίβολος καὶ πρωτογεωμετρικὰ τεφροδόχα ἀγγεῖα.

σιέστατα δ' αὐτῶν ἠρευνήθη καὶ ὑπομυκηναϊκὸς τάφος μὲ ψευδοστόμους ἀμφορίσκους καὶ παρ' αὐτὸν ἄλλος πρωτογεωμετρικός, παρατηρηθεῖσης καὶ πυρᾶς ἐπ' αὐτοῦ.

Εἰς ἀπόστασιν 10 περ. μέτρων νοτίως τοῦ τείχους καὶ τῆς πύλης εὐρέθη δεύτερον τεῖχος ἢ προτείχισμα μὲ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Συγκινητικὸν ὅμως ὑπῆρξε καὶ ἄλλο εὑρημα πρὸς Ν. καὶ Δ. τοῦ προτειχίσματος. Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς φυσικῆς κιμιλιάς ὑπάρχουν τεχνητὰ λαξεύματα διὰ τὴν ὑποδοχὴν τεφροδόχων ἀγγείων περιεχόντων τὴν σποδὸν καὶ τὰ ὅσα καέντων νεκρῶν (εἰκ. 8). Πολλὰ τοιαῦτα εὐρέθησαν κατὰ χώραν καὶ εἶναι πρωτογεωμετρικά. Τὴν συστάδα ταύτην τῶν παλαιοτάτων χρόνων συνήνησαν κατὰ τὸν 4^{ον} π.Χ. αἰ. οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν κατεσκευάζετο πλησίον τὸ τεῖχος καὶ

ή πύλη. Ἄλλ' ὄχι μόνον δὲν κατέστρεψαν τοὺς τάφους, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιέβαλον διὰ προστατευτικοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου, τοῦ ὁποίου τὸ κατώτατον μέρος εἶναι ἀκόμη ὄρατόν (εἰκ. 8). Εἰς τὸν ἀνασκάψαντα ἐγεννήθη ἡ ἰδέα μήπως παλαιὰ τις παράδοσις συνδέεται μὲ τὴν ἰδιαίτερος προστατευθεῖσαν ταύτην συστάδα τῶν ἀρχαίων τάφων καέντων προγόνων.

2. ΑΘΗΝΑΙ. β) Ἀκαδημία Πλάτωνος.

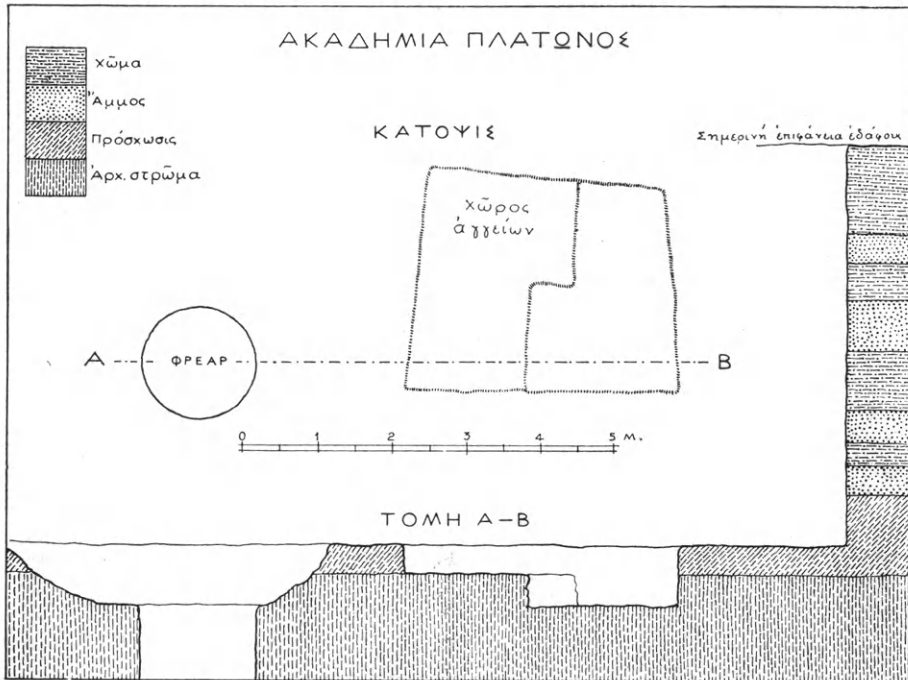

Εἰκ. 9. Γενικὸν διάγραμμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Ἀκαδημίας.

Δευτέραν ἐν Ἀθήναις ἀνασκαφὴν ἐπεχείρησεν ἐφέτος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Φοίβου Σταυροπούλλου εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν Πλάτωνος περιοχὴν, ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ κ. Π. Μπουτζέγια, κειμένου βορειῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν

120 μ. ἀπὸ τοῦ ἀπαλλοτριωτέου χώρου τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημίας (εἰκ. 9).

Ἐφορμὴν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔδωκεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀποκάλυψις εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἐνδιαφέροντος ἀρχαίου φρέατος (εἰκ. 10) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ πληροφορία περὶ τῆς ἀνευρέσεως διαφόρων ὀστράκων, ὧν τινὰ μετὰ γραπτῶν παραστάσεων. Ὡς μάλιστα διε-

Εἰκ. 10. Λεπτομερεστέρη κάτοψις τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου τῆς Ἀκαδημίας Πλάτωνος, μετὰ κατακόρυφου κατὰ μῆκος τομῆς αὐτοῦ (Α - Β).

πιστώθη, τὰ τελευταῖα τούτων εὐρέθησαν εἰς μέγα βάθος καὶ ἐπὶ ἀρχαίου ἐδάφους, ἀποκαλυφθέντος κατὰ τὴν διενεργουμένην ἐν τῷ κτήματι τούτῳ ἀπὸ τριετίας συστηματικὴν χωματοληψίαν.

Τὸ οὕτως ἀποκαλυφθὲν ἔδαφος, καταλαμβάνον ἤδη ἕκτασιν 85 × 100 μ., φέρει λεπτὸν ἐπίστρωμα τὸ λεγόμενον «σῶρος», ἐξ ἄμμου καὶ λεπτῶν χαλίκων, καὶ εὐρίσκειται εἰς βάθος 6-7 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (εἰκ. 10).

Διὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐταιρείας, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν εἰς τὸ σημεῖον τῆς εὐρέσεως τῶν προειρημένων θραυσμάτων ἀγγείων,

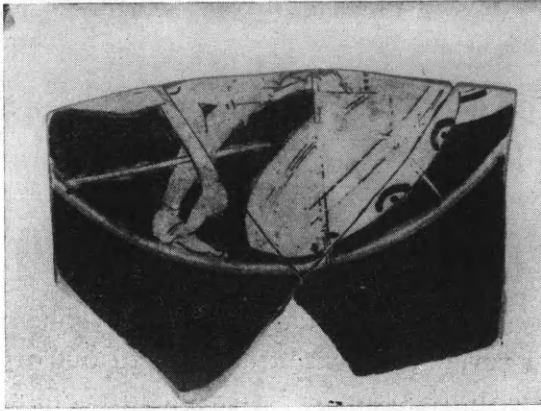
ἀπεκαλύφθησαν ἄλλα τρία, μέχρι τοῦδε, κατὰ σειράν ἀρχαῖα φρέατα, τὸ στόμιον τοῦ μεσαίου τῶν ὁποίων εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς ἀποθέτης ἤτοι ὡς λάκκος ἀποθέσεως ἀχρήστων ἀγγείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων (εἰκ. 11). Τόσον τὰ φρέατα, ὅσον καὶ ὁ λάκκος ἀπορρίψεως ἀχρήστων, περιεῖχον ἀντικείμενα χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 6^{ου} μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

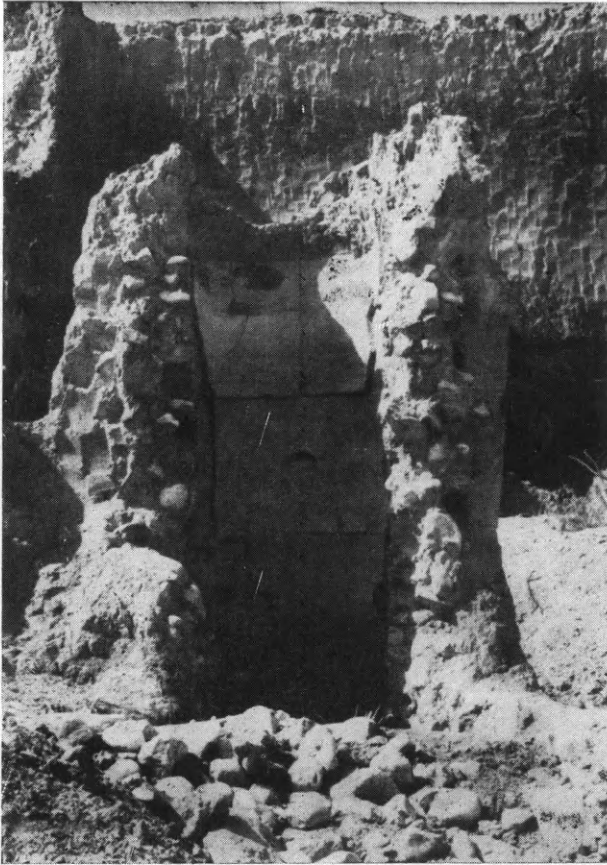
Εἰκ. 11. Ἀπομικ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀκαδημίας. Δεξιᾶ τὸ φρέαρ καὶ ἀριστερᾶ ὁ χώρος τῆς εὐρέσεως τῶν ἀγγείων.

Ὡς πρὸς τὸν λάκκον τῶν ἀπορριμμάτων σημειοῦται, ὅτι περιεῖχε καὶ πολλὰς χιλιάδας ὀστράκων ἀγγείων κοινῆς χρήσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινὰ γραπτὰ μελανόμορφα καὶ ἐλάχιστα ἐρυθρόμορφα (βλ. εἰκ. 12).

Ἐπειδὴ ὁ ὡς ἄνω λάκκος ἐξελήφθη ἀρχικῶς ὡς «ἀποθέτης», ἀπεφασίσθη ἢ διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων ἔρευνα τῆς ὅλης ἐκτάσεως πρὸς ἐπισήμανσιν τῶν κτισμάτων (ιεροῦ ἢ οἰκιῶν) εἰς ἃ ἀνήκεν οὗτος. Τὰ περισσότερα τῶν ἐκ τῶν τάφρων προελθόντων ὀστράκων διεπιστώθη ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν προϊστορικὴν περίοδον, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν πρωτοελλαδικήν, μετὰ τινῶν ἰχνῶν τῆς μεσοελλαδικῆς πιθανῶς δὲ καὶ τῆς νεολιθικῆς περιόδου.

Εικ. 12. Τεμάχιον έρυθρομόρφου άγγείου εκ των άνασκαφών τής 'Ακαδημίας.

Εικ. 13. Τò μετά πηλίνης έσωτερικης έπενδύσεως φρέαρ.

Ἡ διαπίστωσις τῆς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπάρξεως προϊστορικοῦ συννοικισμοῦ, δυναμένου πιθανώτατα νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν τοῦ Ἀκαδήμου, ἐλέβαλε τὴν συστηματικὴν πλέον ἔρευναν τῆς ἐπιχώσεως, ἣτις καὶ ἤρξατο ἤδη, ἐποπτεύοντος τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Δ. Θεοχάρη, ὡς εἰδικῶς ἀσχολουμένου μὲ τὴν ἔρευναν τῆς προϊστορικῆς Ἀττικῆς.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε σκαφῆς ἐξηκριβώθη ἡ παρουσία πρωτοελλαδικοῦ στρώματος εἰς βάθος 0.40 μ. ὑπὸ τὸν «σῶρον», ὅστις χωρίζει τὰ ἱστορικὰ λείψανα ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν.

Ἡ ἔρευνα γενικῶς δὲν ἐπερατώθη εἰς τὰ δύο στρώματα. Καίτοι δὲ δὲν ἐγένοντο μέχρι τοῦδε ἐντυπωσιακὰ εὐρήματα, ὅμως καὶ τὰ εὐρεθέντα ὀλίγα λείψανα, λόγῳ τῆς ἀμέσου πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν γειτνιασεως, παρουσιάζουν ἐντελῶς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Σημαντικὸν εἶναι καὶ τὸ εἰς ὑψηλότερον στρώμα ἀνευρεθὲν φρέαρ, ὅπερ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄλλα, τὰ ἀπλῶς ὠρυγμένα ἐν τῷ χώματι, ἔχει τοιχώματα ἐνισχυμένα διὰ λιθοδομῆς (εἰκ. 13), ἐν τῇ ὁποίᾳ παρεντίθενται καὶ ἀφθονοὶ πήλιναι κέραμοι καὶ ἄλλο οἰκοδομικὸν ὑλικόν (ἀκροκέραμος ἀνθεμωτὸς καὶ τμήμα σίμης ἀρχαϊκῶν χρόνων), ὡς καὶ ὄρος τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος κλπ. Φέρει δὲ τὸ φρέαρ καὶ ἐπένδυσιν ἐξ ἐπαλλήλων πηλίνων δακτυλίων (εἰκ. 13), ὧν ἕκαστος ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων τεμαχίων φερόντων ἐν τῷ μέσῳ τὰς γνωστὰς ἡμικυκλικὰς ὁπὰς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς καταβάσεως, ὡς τὰ ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν εὐρεθέντα φρέατα τῶν μέσων τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰ. Ἐκ τοῦ φρέατος τούτου προῆλθον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ δύο χαλκᾶ νομίσματα, ὧν τὸ ἐν Ἐλευσίνοσ (μετὰ τὸ τέλος τοῦ 3^{ου} π. Χ. αἰ.) καὶ τὸ ἕτερον Ἀθηνῶν (2^{ου} π. Χ. αἰ.).

3. ΕΛΕΥΣΙΣ. α) Ἱερὸν.

Εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσίνοσ καὶ πρὸς δυσμὰς τῶν Μεγάλων Προπυλαίων ἐντὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, ἔνθα τὰ οἰκήματα τῶν ἱερέων καὶ τὰ ἄλλα βοηθητικὰ κτήρια τοῦ ἱεροῦ, ἀνεσκάφη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἰ. Τραυλοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἀρχαιολόγου κ. Μ. Φιλίνη οἰκοδόμημα τῶν κλασσικῶν χρόνων (εἰκ. 14Α, α, α), τὸ ὁποῖον ὁ κ. Τραυλὸς θεωρεῖ ὡς τὸ Πρυτανεῖον τῆς Ἐλευσίνοσ.

Τὸ οἰκοδόμημα, παρ' ὅλας τὰς ἐπισκευὰς καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὴν ἐπὶ ἕξ καὶ ἡμισυν αἰῶνας ζωὴν του, διετηρήθη σχετικῶς εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν. Καταλαμβάνει τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου καὶ ἔχει διαστάσεις 16.40×10.50 μ. (εἰκ. 15). Οἱ τοῖχοί του σωζόμενοι εἰς ἀρκετὸν ὕψος εἶναι μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν κατεσκευασμένοι διὰ πωρολί-

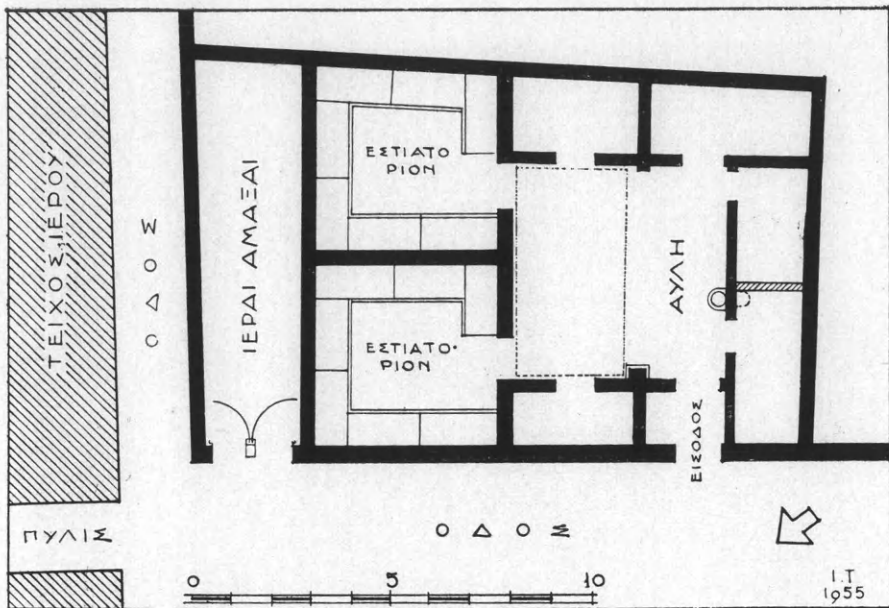
Εἰκ. 14. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ βορείου τμήματος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνας, Α, α, α τὸ ἀνασκαφέν οἰκοδόμημα.

θων. Βαίνοντες ἐπὶ εὐθυντηρίας ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑψηλοῦς ὀρθοστάτας στεφομένους ὑπὸ ἐξεχούσης ταινίας. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῶν τοίχων ἦτο ἐκτισμένον δι' ὠμῶν πλίνθων καὶ μόνον εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἐστέφετο ὑπὸ πωρίνων γείσων, πολλὰ τεμάχια τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν.

Ὁλόκληρος ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων ἦτο ἐπικεχρισμένη διὰ λεπτοτάτου κονιάματος ἐρυθροῦ ἢ κιτρίνου χρώματος, τὰ δὲ δάπεδα τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἐστρωμένα διὰ μικρῶν θαλασσίων χαλίκων.

Ἡ ὅλη διάταξις τοῦ οἰκοδομήματος ἐνθυμίζει κατοικίας τῶν κλασσικῶν ἢ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, μὲ μόνηλ τὴν διαφορὰν ὅτι

εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ἐλευσίνος κυριαρχοῦν αἱ δύο μεγάλαι τετράγωνικαὶ αἴθουσαι, ἐπέχουσαι τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρῶνος τῶν ἄλλων οἰκιῶν. Αἱ αἴθουσαι αὐταί, ὡς διεπιστώθη ἐκ σαφῶν ἐνδείξεων, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἐστιατόρια, περιλαμβάνουσαι ἐκάστη ἐπτὰ κλίνας (εἰκ. 15). Ἀποτελεῖ λοιπὸν τὸ ἀνασκαφέν οἰκοδόμημα τὴν πλέον ἐπίσημον οἰκίαν τῆς Ἐλευσίνος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσιτίζοντο δημοσίᾳ

Εἰκ. 15. Κάτοψις τοῦ Πρυτανείου τῆς Ἐλευσίνος.

δαπάνῃ οἱ προσφέροντες διαφόρους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἱερόν, ἢ το ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ Πρυτανεῖον.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐνὸς τοιούτου κτηρίου εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἀνεμένετο ἀφοῦ εἰς σχετικὴν ἐπιγραφὴν ἀναγράφεται καὶ τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων, τὸ ὁποῖον θὰ διετίθητο πρὸς δημοσίαν σίτισιν διαφόρων προσώπων.

Λόγῳ τῆς ἰδιαίτερας σημασίας τοῦ ἀνασκαφέντος κτηρίου ὁ ἀνασκάψας θεωρεῖ πολὺ πιθανὸν νὰ ἦσαν ἐν αὐτῷ κατατεθειμένα καὶ τὰ ἐπίσημα μέτρα καὶ σταθμά, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἐφυλάσσοντο εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὡς καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Δύο ἢ τρία μάλιστα τοιαῦτα ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς οἰκίας. Ὑποθέτει ἐπίσης ὁ ἀνασκάψας, ὅτι ὁ ἐπιμήκης πρὸς

Βορρᾶν χώρος τοῦ οἰκοδομήματος μὲ τὴν μεγάλην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἔναντι τῆς πύλης τῆς ὀδηγούσης εἰς τὸ Ἄστυ θύραν, θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἱερῶν ἀμαξῶν, διὰ τῶν ὁποίων μετεφέροντο εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν τελετὴν τῶν Μεγάλων Μυστηρίων τὰ ἱερὰ τῆς Δήμητρος καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου.

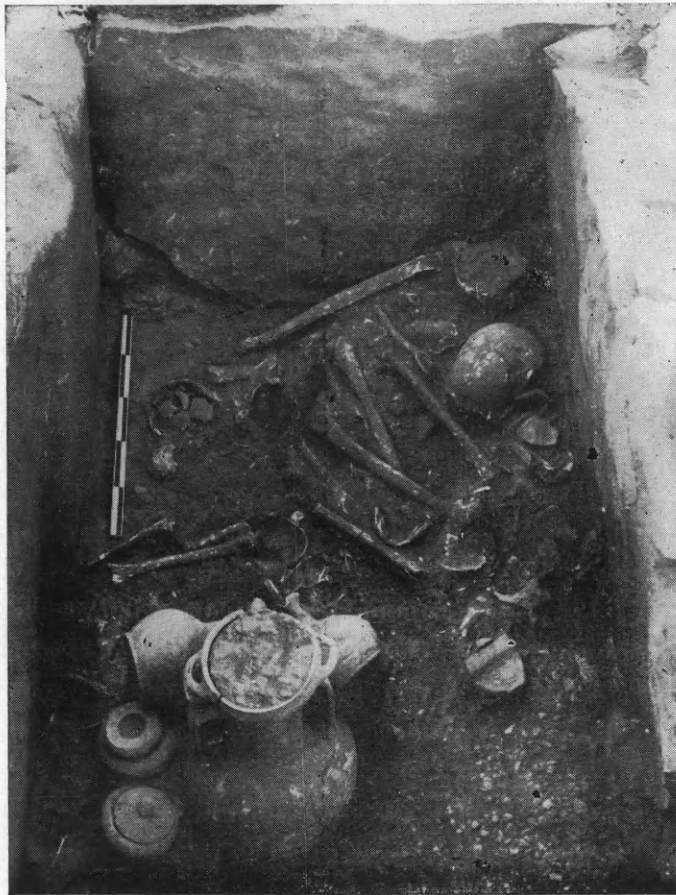
4. ΕΛΕΥΣΙΣ. β) Νεκροταφεῖον.

Συνεχισθείσης τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἐλευσῖνος διὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Washington University κ. Γ. Μυλωνᾶ ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐμελετήθησαν ἐν ὅλῳ 136 ταφαί, ἐκ τῶν ὁποίων 29 ἀνήκουσιν εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, 107 δὲ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς. Ἐκ τῶν προϊστορικῶν 18 τάφοι ἀνάγονται εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς. Εἶναι κιβωτιόσχημοι καὶ κατὰ κανόνα περιλαμβάνουσι περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς νεκροὺς καὶ ὀλίγα κτερίσματα, συνήθως ἀγγεῖα καὶ σφονδύλια. Εἰς τὴν γωνίαν ἐνὸς τάφου, ὁ ὁποῖος ἄλλως εὐρέθῃ συλημένος, ἀπεκαλύφθησαν πέντε χαλκοῖ κρῖκοι κεκαλυμμένοι διὰ χρυσοῦ, οἵτινες ἀσφαλῶς ἐχρησίμευον ὡς στολίσματα τῆς κόμης (πρβλ. Ἰλιάδος P 52). Ὁ χρυσὸς εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἀνευρέθη εἰς Ἐλευσίνα καὶ ὁ ἀρχαιότερος μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθεὶς εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀποδεικνύει δὲ τὴν εὐμάρειαν, ἢ ὁποῖα ἐπεκράτει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὐ μόνον εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, ὡς ἡ Ἐλευσίς.

Οἱ μυκηναϊκοὶ τάφοι, δύο τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν, ὡς συνήθως, οἰκογενειακοί, παρουσιάζουσι δὲ στοιχεῖα γνωστὰ ἤδη ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀνασκαφῶν καὶ ἀπέδωσαν τὰ συνήθη ἀγγεῖα, σφονδύλια καὶ εἰδῶλια. Καὶ πάλιν δὲ τὰ εἰδῶλια εὐρέθησαν εἰς παιδικοὺς τάφους.

Μεγάλην ποικιλίαν παρουσιάζουσιν αἱ ταφαὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, διότι ἄλλαι εἶναι εἰς ὀρυκτοὺς ἢ κτιστοὺς τάφους, ἄλλαι εἰς σαρκοφάγους ἐκ πῦρου λίθου ἢ καὶ πηλοῦ, καὶ ἄλλαι τέλος εἰς ἀμφορεῖς καὶ πίθους. Ἐφέτος ἀπεκαλύφθησαν πολλὰ καύσεις, ἀναγόμεναι εἰς τὸν 5^{ον} καὶ τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Αἱ σπουδαιότεραι ὁμως ταφαὶ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἀνάγονται εἰς τοὺς ὑστέρους

πρωτογεωμετρικούς και εἰς τοὺς γεωμετρικούς χρόνους. Παρατηρήθη ὅτι κατὰ τοὺς πρωτογεωμετρικούς χρόνους οἱ μὲν ἐνήλικες ἐκαίοντο, οἱ δὲ μικροὶ ἐθάπτοντο μετὰ πολλῶν κτερισμάτων. Ἡ τέφρα καὶ τὰ ἀτελῶς κεκαυμένα ὅστ' ἐνετίθεντο εἰς ἀμφορεῖς, οἱ

Εἰκ. 16. Πρωτογεωμετρικὸς τάφος Ἐλευσίνος.

ὅποιοι ἐτοποθετοῦντο εἰς λάκκους ἢ καὶ ἐντὸς προγενεστέρων τάφων. Τὸ ἄνοιγμα αὐτῶν ἐκλείετο διὰ διώτων σκύφων καὶ περὶ αὐτοὺς ἀπετίθεντο διάφορα κτερίσματα. Τέλειον δεῖγμα τοῦ τρόπου τούτου ταφῆς παρέχει ἡ εἰκ. 16, ἔνθα ὁ τεφροδόχος ἀμφορεὺς ἐτέθη εἰς τὸ ἄκρον μεσοελλαδικοῦ τάφου καὶ περὶ αὐτὸν ἀπετέθησαν τρεῖς πυξίδες καὶ δύο οἰνοχοαί. Ὁ ἀμφορεὺς τελείως διατηρούμε-

Εἰκ. 17. Ἀμφορεὺς προϊμῶν γεωμετρικῶν χρόνων.

Εἰκ. 18. Ἀμφορεὺς γεωμετρικὸς ἐκ τάφου τῆς Ἐλευσίνας.

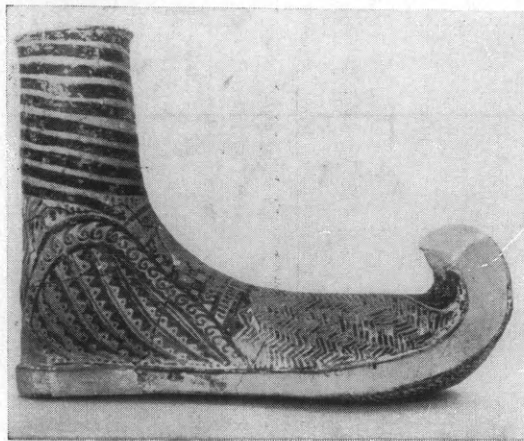

Εἰκ. 19. Γεωμετρικὸς τάφος τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἐλευσίνας χωριζόμενος εἰς δύο διὰ τοιχαρίου.

νος, ἀποτελεῖ πολὺ καλὸν δεῖγμα τῆς κεραμεικῆς τῶν πρωίμων χρόνων τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς (εἰκ. 17) καὶ ἐνθυμίζει μᾶλλον κορινθιακὰ ἢ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου. Δεύτερον δεῖγμα τοιαύτης ταφῆς μᾶς παρέχει ἄλλος τάφος (εἰκ. 19). Εἰς τοῦτον ὁ τεφροδόχος ἀμφορεὺς ἐτέθη εἰς λάκκον καὶ ἐχωρίσθη τῶν κτερισμάτων διὰ μικροῦ τοιχαρίου. Καὶ ὁ ἀμφορεὺς αὐτὸς διατηρεῖται εἰς καλὴν κατάστασιν ἐνθυμίζων ὡσαύτως κορινθιακὴν τεχνοτροπίαν (εἰκ. 18). Ἄλλος πάλιν τάφος ἀνήκει εἰς παιδίον, εἶναι δὲ καλὸν δεῖγμα ταφῆς ἀνήλικος καὶ ἀπέδωσε περὶ τὰ 20 ἀγγεῖα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς πρωτογεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Ἄγγεῖα ἀποτελοῦσι τὴν χαρακτηριστικὴν τάξιν τῶν κτερισμάτων. Περὶ τὰ 400 διαφόρων χρόνων καὶ ρυθμῶν, πλὴν τοῦ μελανομόρφου, ἀπὸ τοῦ 1800 π. Χ. μέχρι τοῦ 400 μ. Χ. περίπου, συνέλεγησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Ἐλευσίνας.

5. ΒΟΥΛΑ. Ἄλυκῆ.

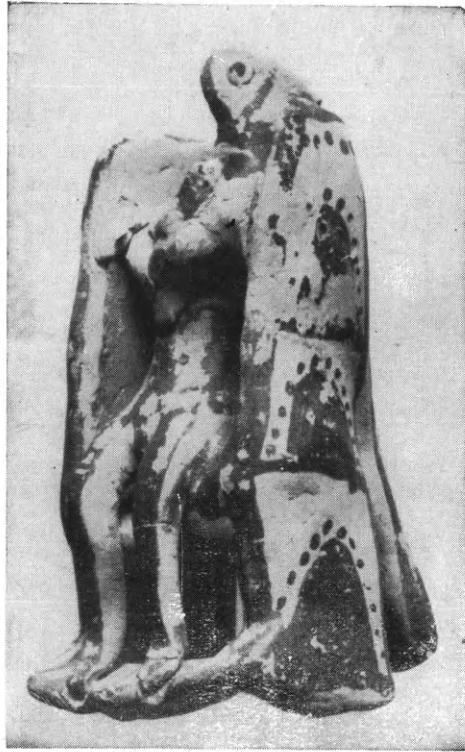

Εἰκ. 20. Πτερωτὸν πῆδilon ἐν τάφῳ τῆς Βούλας
(νῦν ἐν τῷ Μουσεῖῳ Πειραιῶς).

Εἰς τὴν Ἀττικὴν Βούλαν, παρὰ τὴν Ἄλυκὴν ἀνεσκάφησαν καὶ ἐφέτος διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ἰ. Παπαδημητρίου τέσσαρες περαιτέρω θαλαμοειδεῖς τάφοι. Αἱ θόλοι τῶν τάφων τούτων εἶχον καταρρεύσει ἄλλ' εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτῶν πολλὰ εἰδώλια καὶ

ἀγγεῖα, ἐξ ὧν συνεπληρώθησαν περὶ τὰ 170. Ἄπαντες οἱ τάφοι ἀνήκουν εἰς τὴν ὑστεροελλαδικὴν III (β-γ) περίοδον καὶ ἐντὸς τῶν δρόμων τῶν εὐρέθησαν ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῶν πλευρῶν ταφικαὶ κόγχαι, τινὲς τῶν ὁποίων περιεῖχον πλούσια κτερίσματα, πήλινα ἀγγεῖα, εἰδώλια καὶ περιδέραια ἐξ ὑαλομάξης.

Ἐκ τῶν ἀγγείων ὡραιότατον εἶναι τὸ ἐν σχήματι ὑποδήματος εὐρεθὲν ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ Γ τάφου (εἰκ. 20), ὃπερ ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν διακόσμησιν περῶν κατὰ τὰς δύο πλευρὰς τῆς πτέρνης. Ἐχομεν οὕτω τὸ παλαιότερον παράδειγμα περωτοῦ πεδίλου. Παρόμοιον ἀγγεῖον ἐδωρήθη πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Ἐθν. Ἀρχ. Μουσεῖου. Ἐκ τῶν εἰδωλίων σπουδαῖον εἶναι τὸ παριστῶν γυναικείαν μορφήν καθήμενην ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦσαν βρέφος, προφανῶς «θεὰν κουροτρόφον» (εἰκ. 21).

Εἰκ. 21. Εἰδώλιον θεᾶς κουροτρόφου ἐκ τάφου τῆς Βούλας.

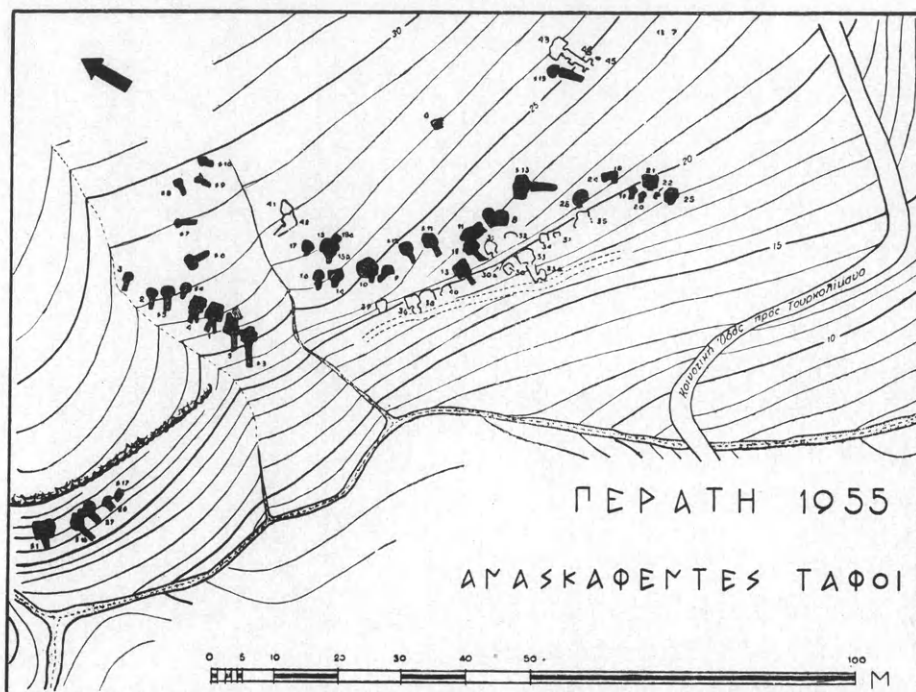
6. ΠΕΡΑΤΗ (Πόρτο Ράφτη).

Διὰ τοῦ τέως ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων κ. Σπ. Ἰακωβίδη συνεχίσθη καὶ ἐφέτος ἡ ἀνασκαφὴ τῆς μυκηναϊκῆς νεκροπόλεως τῆς Περαιτῆς (εἰκ. 22), κειμένης εἰς τὸ Β. ἄκρον τοῦ ὄρου τοῦ Πορτοράφτη. Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ 21 τάφοι, ἅπαντες ἀσύλητοι.

Κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη εἶχε διαπιστωθῆ ἡ ὑπαρξίς μυκηναϊκῆς ὁδοῦ ἀκολουθούσης τὴν παρεῖαν τῆς χαράδρας, ἐπὶ τῆς

ὁποίας εὐρίσκονται οἱ τάφοι, καὶ ἐξυπηρετοῦσης τὸ νεκροταφεῖον. Ἰκανὸν τμήμα τῆς ὁδοῦ αὐτῆς ἐκαθαρίσθη ἐφέτος. Ἀνεσκάφη ἐπίσης καὶ συστάς τάφων εὐρισκομένων εἰς σχετικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς μνημονευθέντας (εἰκ. 23).

Οἱ τάφοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μικροὶ θαλαμοειδεῖς, ἄλλοι

Εἰκ. 22. Τοπογραφικὸν διάγραμμα τῶν τάφων τῆς Περαιτῆς.

δὲ πάλιν ἡμικυκλικῷ ἢ ἡμιελλειψοειδοῦς σχήματος, ἄνευ διακεκριμένης εἰσόδου καὶ δρόμου. Ἐκτὸς αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ δύο μικροὶ τετράπλευροι λάκκοι, περιέχοντες παιδικὰς ταφάς.

Τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα, 116 τὸν ἀριθμὸν, ἀνήκουν ὅλα εἰς τὴν ὑστεροελλαδικὴν III περίοδον. Οἱ ψευδόστομοι ἀμφορεῖς ἀποτελοῦν, ὡς συνήθως, τὴν πλειοψηφίαν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἀνήκουν εἰς τὰ γνωστὰ σχήματα, ἐξαιρέσει ἴσως δύο δακτυλιοσχημῶν ἀγγείων μετὰ καλαθοειδοῦς λαβῆς καὶ στομίου, φέροντος ἀνὰ μίαν μικρὰν λαβὴν ἑκατέρωθεν (εἰκ. 24) καὶ μιᾶς ἀλαβαστροειδοῦς πυξίδος στηριζομένης ἐπὶ τριῶν ποδῶν (εἰκ. 25). Ἡ διακόσμησις των εἶναι ἢ συνήθης, χρησιμοποιοῦσα θέματα φυτικῆς καὶ θαλασσίας προελεύ-

σεως, κυρίως ὁμως γραμμικὰ σχήματα, παρουσιάζει δὲ ἐνίοτε μίαν

Εἰκ. 23. Σύμπλεγμα τάφων τῆς Περατῆς.

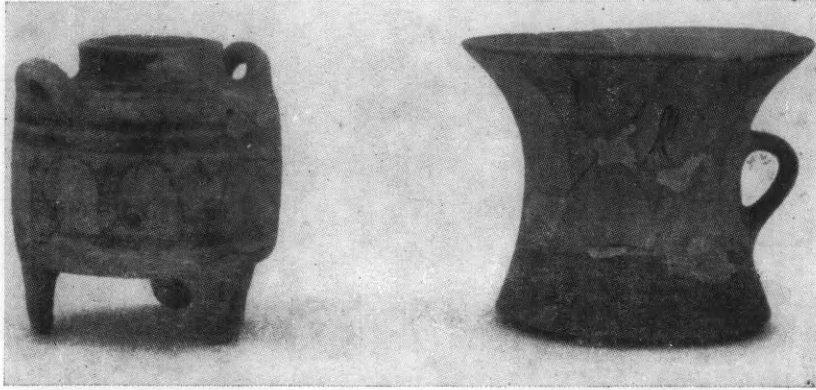
τάσιν πρὸς ἀποφυγὴν μονοτονίας ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν θεμάτων (εἰκ. 26).

Εἰκ. 24. Ἄγγεῖα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Περατῆς.

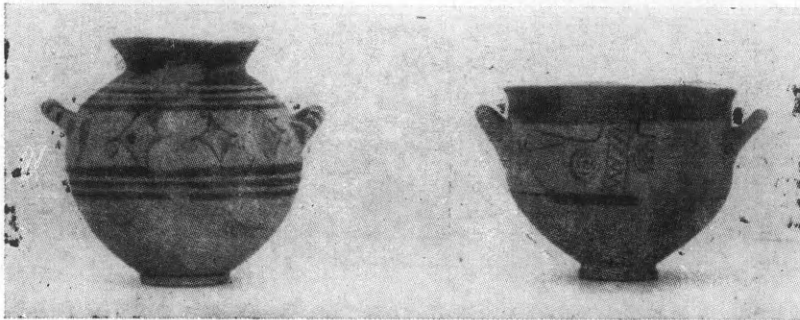
Ἐκ τῶν διαφόρων μικρῶν εὐρημάτων (κομβίων, ψήφων, κοσμημάτων, ἐργαλείων κλπ.) ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι: 1) Σιδηροῦν μαχαιρίδιον μὲ χαλκοῦς ἤλους εἰς τὴν λαβήν. 2) Χαλκοῦν ξί-

φος καλῆς διατηρήσεως ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου (εἰκ. 27). 3) Ὅμας ψήφων ἐκ φαγεντιανῆς, ὑπὸ μορφὴν κροκοδείλων καὶ ἀνθρωπομόρφων ὄντων αἰγυπτιακῆς προελεύσεως. 4) Τεμάχιον ὑάλου, πάντως ξενικῆς, πιθανώτατα δ' αἰγυπτιακῆς καὶ αὐτὸ προελεύσεως.

Εἰκ. 25. Ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων τῆς Περαιτῆς.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ εὐρήματα, ἂν καὶ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ χρονολογηθοῦν ἀκριβῶς, ἐπιβεβαιώνουν δι' ἄλλην μίαν φορὰν τὴν

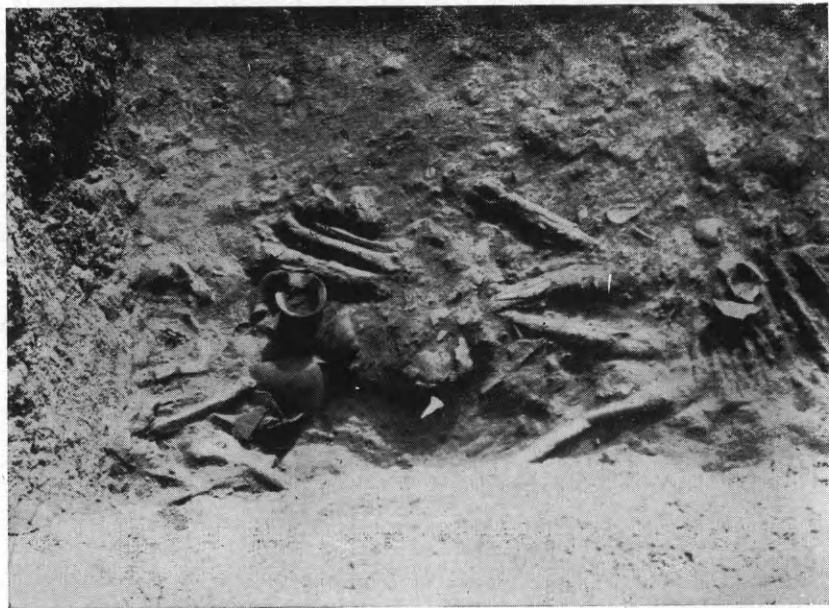
Εἰκ. 26. Ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων τῆς Περαιτῆς.

ζωηρὰν καὶ εὐρεῖαν ἐπικοινωνίαν τοῦ μυκηναϊκοῦ αὐτοῦ συνοικισμού μετὰ τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ περισσότερον ἐνδιαφέρον ὁμῶς εὐρημα τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἀποτελοῦσι δύο περιπτώσεις καύσεως νεκρῶν, καὶ δὴ ἐνηλίκων ἀτόμων. Ἀμφότεραι εὐρέθησαν ἐντὸς τάφων περιεχόντων ἄλ-

Εικ. 27. Χαλκοῦν ξίφος καὶ ἀγγεῖα ἐκ τάφου τῆς Περατῆς.

Εικ. 28. Τάφος τῆς Περατῆς μετὸν νεκρὸν κεκαυμένον.

λας, κανονικὰς ταφάς, προγενεστέρας καὶ μεταγενεστέρας αὐτῶν. Τὰ ὀστᾶ τῆς μιᾶς περιείχοντο ἐντὸς μικρᾶς πρόχου. Τῆς ἄλλης εὐρέθησαν ἐγκατεσπαρμένα ὁμοῦ μετ' ὀλίγων ἀνθρώκων, μεταξὺ τῶν ἄλλων τάφων, ἐν μέσῳ δ' αὐτῶν ἔκειντο τὰ τεμάχια μιᾶς πρόχου κεκαυμένης καὶ παραμορφωμένης ἐκ τῆς πυρᾶς (εἰκ. 28).

Αἱ δύο αὐταὶ καύσεις ἀναβιβάζουν εἰς τέσσαρας τὰς περιπτώσεις καύσεως νεκρῶν μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μέχρι στιγμῆς παρατηρηθῆ εἰς τὴν Περατὴν.

7. ΑΡΑΦΗΝ (Ραφήνα).

Ἐπὶ τῆς πρωτοελλαδικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀσκηταριοῦ, 2 χμ. νοτίως τῆς Ραφήνας, ὁ ἐπιμελητὴς κ. Δ. Θεοχάρης, συνεχίζων τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ κέντρου τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἠρεύνησεν ἐφέτος οἰκήματα τῆς πρωτοελλαδικῆς (ΠΕ) περιόδου, συνεπλήρωσε δὲ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ὄχρωματικοῦ περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως (εἰκ. 29).

Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα ὑπῆρξαν λίαν ἐνδιαφέροντα. Διεπιστώθησαν τρεῖς ἐπάλληλοι ἀρχιτεκτονικαὶ φάσεις (προφανῶς ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς ΠΕ I, II καὶ III ὑποδιαιρέσεις), ὑπεράνω δὲ τῶν τελευταίων ΠΕ οἰκημάτων ἀπεκαλύφθησαν καὶ τοῖχοι μυκηναϊκῶν μεγάρων. Πλήρως ἀνεσκάφησαν μόνον τὰ οἰκήματα τῆς τρίτης (ΠΕ III) φάσεως. Ἡ ΠΕ III οἰκία Α (εἰκ. 29)—ἡ μεγαλύτερα καὶ πλουσιωτέρα εἰς κεραμικὰ εὐρήματα—μήκους 13 μ. καὶ πλάτους 5 μ. ἀποτελεῖται α') ἐξ ἐνὸς τετραγώνου θαλάμου β') ἐνὸς στενομήκους προθαλάμου καὶ γ') προδόμου, σχηματιζομένου μεταξὺ ὑποτυπωδῶν παραστάδων, ἐνωθέντος δὲ μεταγενεστερῶς, διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν τοίχων τῶν παραστάδων, μετὰ τῆς πλακοστρώτου αὐλῆς.

Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ οἰκήματος ἦτο καθαρῶς μεγαροειδές.

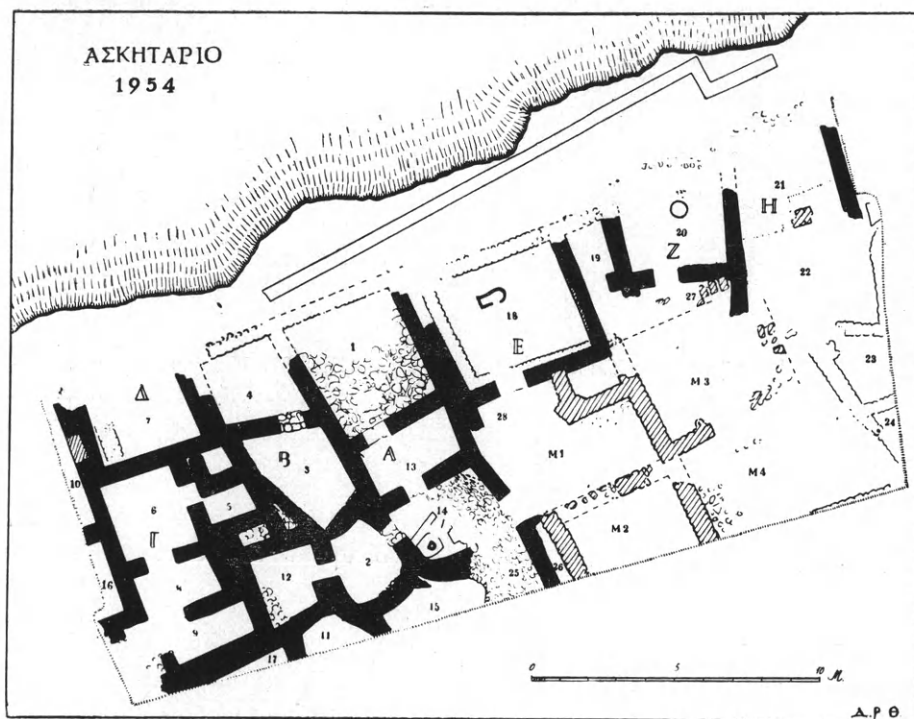
Ἄλλα οἰκήματα (οἰκία Θ) δὲν παρουσιάζουν τὴν μεγαροειδῆ αὐτὴν κατὰ τὸν ἄξονα διάταξιν τῶν δωματίων.

Ἴπνός (φοῦρνος) τῆς ΠΕ περιόδου ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν αὐλὴν οἰκήματος τοῦ ΝΑ. τομέως.

Τὸ ὄχρωματικὸν τεῖχος τοῦ συνοικισμοῦ, μέσου πάχους 2,50 μ., ἀπεκαλύφθη ἤδη εἰς συνεχὲς τμήμα μήκους 32 μ., ὑπελογίσθη δέ,

ὅτι τὸ ἀρχικὸν ὕψος τοῦ λιθίνου θεμελίου του ἔφθανε τὰ τρία μέτρα τοῦλάχιστον.

Τὰ κεραμεικὰ εὐρήματα ἦσαν καὶ ἐφέτος πλούσια. Λεῖψανα πολλῶν ἑκατοντάδων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τῶν

Εἰκ. 29. Σχεδιογράφημα τῶν ἀνασκαφέντων οἰκημάτων τοῦ Ἀσκηταρίου.

ΠΕ οἰκημάτων. Περισσότερων τῶν 60 συμπληροῦται τὸ σχῆμα καὶ 35 εἶναι τὰ ὀψωσθήποτε πλήρη ἀγγεῖα.

Ἡ ΠΕ III κεραμεικὴ ἀντιπροσωπεύεται δι' ἐξόχων δειγμάτων, τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων ἀγγείων τῆς ἐποχῆς δείγματα μιᾶς πρωίμου ἐκδηλώσεως τῆς ἀττικῆς εὐγραμμίας καὶ χάριτος. Φιάλαι (εἰκ. 30), πρόχοι (εἰκ. 31) καὶ βαθεῖαι μετὰ προχοῆς φιάλαι εἶναι τὰ συνηθέστερα σχήματα. Ἀπαντῶνται ἐπίσης ἀμοφορεῖς, πίθοι, λεκάναι, ζωμόμορφα τετραποδικὰ σκεύη (εἰκ. 32), πώματα, ἐν χωνίον καὶ μία ἐσχάρα.

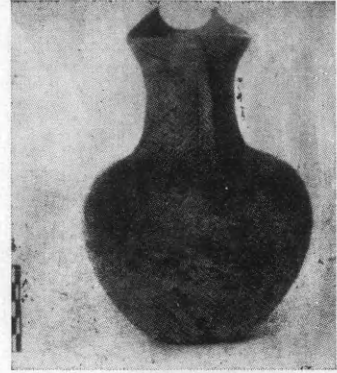
Ἀξιοθαυμάστου τεχνικῆς τελειότητος εἶναι τὰ ἐν μέρει μόνον

διὰ γανώματος ἐπηλειμμένα ἀγγεῖα, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ΠΕ ΙΙΙ περιόδου.

Ὀλίγα εἶναι τὰ δείγματα τῆς παλαιότερας κεραμικῆς (ΠΕ Ι

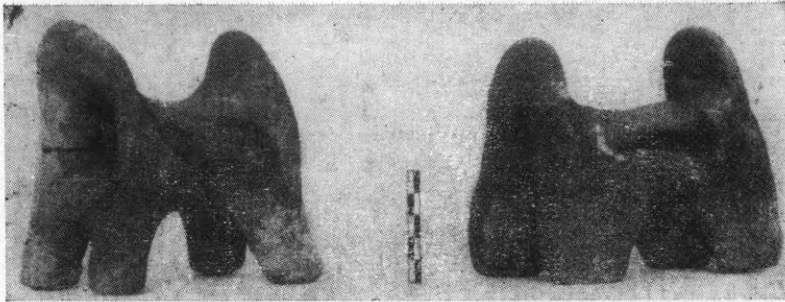

Εἰκ. 30. Φιάλη τῆς πρωτοελλαδικῆς ΙΙΙ περιόδου.

Εἰκ. 31. Πρόχους τῆς πρωτοελλαδικῆς ΙΙΙ περιόδου.

καὶ ΙΙ), διότι περιορισμένη ὑπῆρξεν ἡ ἔρευνα τῶν κατωτέρων στρωμάτων. Μόνον ἐντὸς τοῦ θαλάμου τῆς οἰκίας Ε (εἰκ. 29) ἡ σκαφή ἔφθασε μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι μίᾳ ΠΕ ΙΙ

Εἰκ. 32. Τετραποδικὰ σκεύη.

πτυξίς μετὰ μελανοῦ γανώματος, ὡς καὶ τμήματα ἀνοικτῶν φιαλῶν τῆς ΠΕ Ι περιόδου.

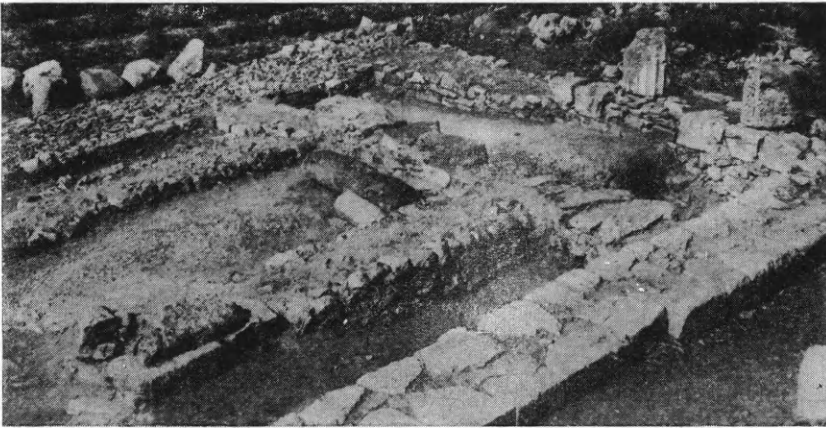
Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι, τέλος, ἡ ἀνακάλυψις πέντε «βοθρίσκων» (κοιλωμάτων διαμ. καὶ βάθους 0,25 μ. περίπου) κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ θαλάμου τῆς οἰκίας Ε (ΠΕ ΙΙ φάσις).

Οἱ «βοθρίσκοι» περιεῖχον λείψανα τροφῶν μαγειρευμένων (κοχλίας τετηρημένους, ὄστουν ζῶου).

2) Ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως τῆς Ραφήνας ἠρσενήθη ΠΕ οἰκημᾶ, κείμενον ἐγγύτατα τῶν πρό τινων ἐτῶν ἀνακαλυφθέντων ἐν τῇ παραλία τῆς Ραφήνας χαλκουργικῶν ἐργαστηρίων. Πλὴν πολλῶν ἀγγείων καὶ μιᾶς διακοσμῆτου πηλίνης ἐστίας, τὰ ἀξιολογώτερα εὐρήματα ἦσαν ἐν πῆλινον χωνίον διὰ τὴν χύσιν τοῦ χαλκοῦ, τμήματα λιθίνης μήτρας καὶ σκωρίαί χαλκοῦ.

8. ΒΡΑΥΡΩΝ (Βραῶνα).

Εἰς τὴν Βραυρῶνα κατὰ τὸ 1955 αἱ διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ἰ. Παπαδημητρίου γενόμεναι ἐργασίαι περιορίσθησαν εἰς τὸν καθαρι-

Εἰκ. 33. Γενικὴ ἄποψις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐκ ΝΔ.

σμόν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀνατολικώτερον αὐτοῦ κειμένου μικροῦ ἱεροῦ. Καὶ ἐντὸς μὲν τοῦ ναοῦ παρατηρήθησαν ἐλάχιστα λείψανα τοίχου κατὰ τὸν σηκόν (εἰκ. 33), προερχόμενα ἐκ παλαιότερου ἱεροῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Κατὰ δὲ τὸν καθαρισμόν τοῦ μικροῦ ἱεροῦ ἀνευρέθησαν πλῆθος ὀστράκων μετὰ ὠραίων παραστάσεων τοῦ 6^{ου} καὶ τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος καὶ πολλὰ πῆλινα εἰδῶλια, ἀφιερώματα πρὸς τὴν Ἀρτεμιν. Ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ λόφου, ὅστις ὑπέρεκειται τοῦ ἱεροῦ, παρατηρήθησαν ἀλλεπάλληλοι περίβολοι, μικρὰ δὲ ἀνασκαφῇ ἀπεκάλυψε τμήμα παχέος τοίχου

μεσοελλαδικῶν χρόνων. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀνασκαφή τῆς προϊστο-
ρικήσ ταύτης ἀκροπόλεως ἐπιβάλλεται κατόπιν τῶν ἀνωτέρω σα-
φῶν ἐνδείξεων περὶ ὑπάρξεως μεγάλου καὶ πλουσίου μεσοελλαδι-
κῶν μάλιστα χρόνων οἰκισμοῦ.

9. ΚΩΠΑΪΣ (Γκλᾶ).

Ἐνασκαφή, ἐνεργηθεῖσα διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ἰ. Θρεψιάδη εἰς
τὴν προϊστορικὴν ἀκρόπολιν τῆς Κωπαΐδος, τὴν ἀποκαλουμένην

Εἰκ. 34. Ἡ βόρειος πύλη τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἄρνης.

Ἄρνην (Γκλᾶ), ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὴν ἐξακριβῶσιν τοῦ ἀρχιτε-
κτονικοῦ σχεδίου τῶν τεσσάρων πυλῶν τοῦ ὀχυρωματικοῦ περι-
βόλου αὐτῆς. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπετεύχθη κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐ-
τοῦ μέρος, ὑπολείπεται ὅμως ἀκόμη ὁ πλήρης καθαρισμὸς τῶν
παρὰ τὰς πύλας ἀποκαλυφθέντων κτηρίων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ
τῶν εἰσόδων μεγάλων ὄγκων λίθων καταπεσόντων ἀπὸ τῶν ὑψη-
λοτέρων μερῶν τῶν ἐκατέρωθεν πύργων καὶ τῶν ἀνωφλίων, οὗ-
τως ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ εἰς προσεχῆ ἀνασκαφὴν ἡ μέχρι τοῦ
ἀρχικοῦ δαπέδου ἐκκαθάρισις τῶν διόδων.

Αἱ τέσσαρες μεγαλοπρεπεῖς πύλαι τῆς προϊστορικήσ ταύτης
ἀκροπόλεως δὲν εἶχον μέχρι τοῦδε ἀνασκαφικῶς ἐρευνηθῆ. Ὁ Α. de
Ridder περιορίσθη, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐρειπίων
τοῦ ἀνακτόρου καὶ τὴν ἐπιπολαίαν ἐρευναν κτηρίων τινῶν τοῦ ἔσω-

τερικου τῆς ἀκροπόλεως, ὁ δὲ F. Noack, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησεν αὐ-
νὴν συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὸν de Ridder, ἐσχέδιασε κυρίως τὰ φαι-
νόμενα λείψανα τῶν πυλῶν.

Αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Θρεψιάδη γενόμεναι ἔρευναι ἀπεκάλυψαν σχε-
δὸν τελείως τὴν δυτικὴν πύλην καὶ ἐξηκριβωσαν εἰς τὰς γενικὰς
του γραμμὰς τὸ σχέδιον καὶ τῶν τριῶν ἄλλων πυλῶν, ἧτοι τῆς βο-

Εἰκ. 35. Ἡ νοτία πύλη τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀθηνῶν.

ρείου (εἰκ. 34), τῆς νοτίας (εἰκ. 35) καὶ τῆς διπλῆς νοτιοανατολικῆς,
ὀδηγοῦν δὲ εἰς ἀξιόλογα συμπεράσματα περὶ τοῦ τρόπου ὀχυρώ-
σεως τῶν πυλῶν τῶν μυκηναϊκῶν ἀκροπόλεων.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα, ὄστρακα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑστεροε-
λαδικῶν III χρόνων, βοηθοῦσιν εἰς τὴν χρονολογικὴν τοποθέτησιν
τῶν ἀνασκαφέντων κτηρίων καὶ πιστοποιοῦσι τὴν ὑπαρξιν ζωῆς
καὶ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, διακοπείσης καὶ ἐδῶ βιαίως.

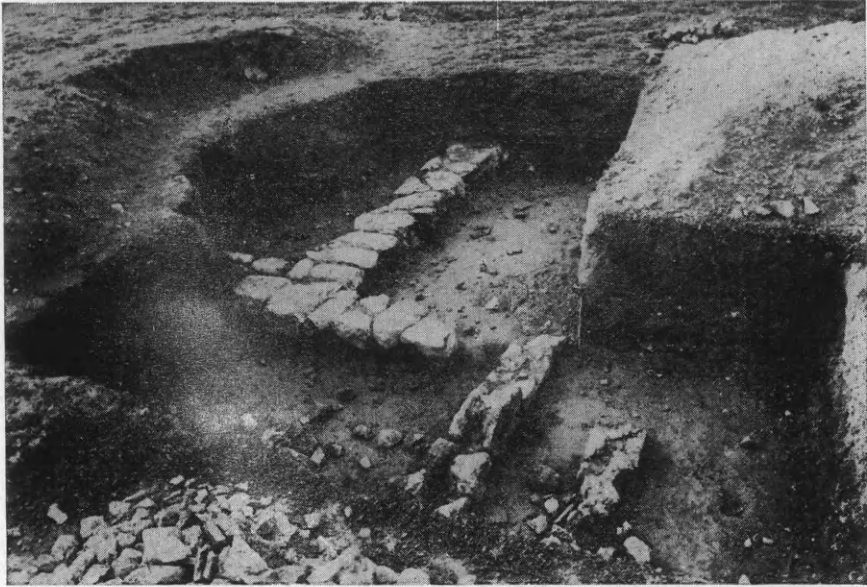
Πλησίον μιᾶς τῶν πυλῶν ἐλεσημάνθη εἴσοδος, κατὰ πᾶσαν
πιθανότητα τάφου, ἧτις καὶ ἠρευνήθη προχείρως.

10 ΕΡΕΤΡΙΑ

Ἐν Ἐρετρίᾳ ἐπανελήφθησαν διὰ τῆς ἐφόρου Δ^{δος} Ἰω. Κων-
σταντίνου αἱ ἐργασίαι τῆς πρὸ τριετίας διὰ μικρᾶς δοκιμαστικῆς
σκαφῆς ἀρξαμένης ἐπανερευνήσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου
Ἀπόλλωνος.

Ἡ ἐφετινὴ σκαφὴ ὑπῆρξεν εὐτυχῆς εἰς κινητὰ εὐρήματα, ἐγκαινίζει δὲ εὐρύτεραν ἔρευναν, ἣ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ διαφωτίσῃ ζητήματα τῆς ἐντοπίου κεραμεικῆς.

Τὰ σχέδια τῶν εὐρεθέντων κτισμάτων καθὼς καὶ τὸ τοῦ ναοῦ, ἢ ἀποσαφήνις τοῦ ὁποῖου ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς ἐρέυνης, ἐξετέλεσεν ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ἰ. Τραυλός.

Εἰκ. 36. Κτίσμα ἐξ ἀργῶν λίθων παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

Ἡ περίξ τοῦ ναοῦ ἔρευνα ἐξετάθη εἰς δύο κυρίως σημεῖα: 1) παρὰ τὴν ΒΑ. αὐτοῦ γωνίαν, ὅπου ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιον κτίσμα ἐξ ἀργῶν λίθων, διαστάσεων 3,60×3,10 μ. (εἰκ. 36). Εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ εὐρέθη σχετικῶς παχὺ στρώμα τέφρας λιπαρᾶς ὑφῆς ὁμοῦ μετ' ὀλίγων κεκαυμένων ὀστέων ζώων καὶ τινων ὀστέων γεωμετρικῶν ἀγγείων (εἰκ. 37). Ὅμοια ὀστρακα, ἀλλ' εἰς πολὺ μεγαλύτερον ἀριθμὸν, εὐρέθησαν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πρὸς τὰ ἔξω πλευρὰν τοῦ κτίσματος τούτου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ αἰγυπτιακὸν ἀγαλμάτιον, πιθανῶς τοῦ θεοῦ Νεφὲρ-Τουμοῦ (600-550 π. Χ.). Πρόκειται ἄρα περὶ κτίσματος χρησιμοποιοῦμένου ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς ἤδη ἐποχῆς πρὸς ἱερὰς τελετάς, ἴσως δὲ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐθε-

μελιώθη βραδύτερον ὁ βωμὸς τοῦ πρώτου τουλάχιστον ναοῦ.

2) Παρὰ τὴν νοτιάν πλευρὰν τοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 19 μ. περίπου ἀπ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν τμήματα τῶν θεμελίων συστάδος εὐτελοῦς κατασκευῆς κτισμάτων, πρόφανῶς κεραμεικῶν ἐργαστηρίων. Ἐντὸς διαμερίσματος (εἰκ. 38) εὐρέθη ἄφθονος νωπὸς κεραμεικὸς πηλὸς ἀρίστης ποιότητος καὶ διαφόρων χρωμάτων (κιτρινωπὸς καὶ ἐρυθρὸς εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις). Ἐπίσης εὐ-

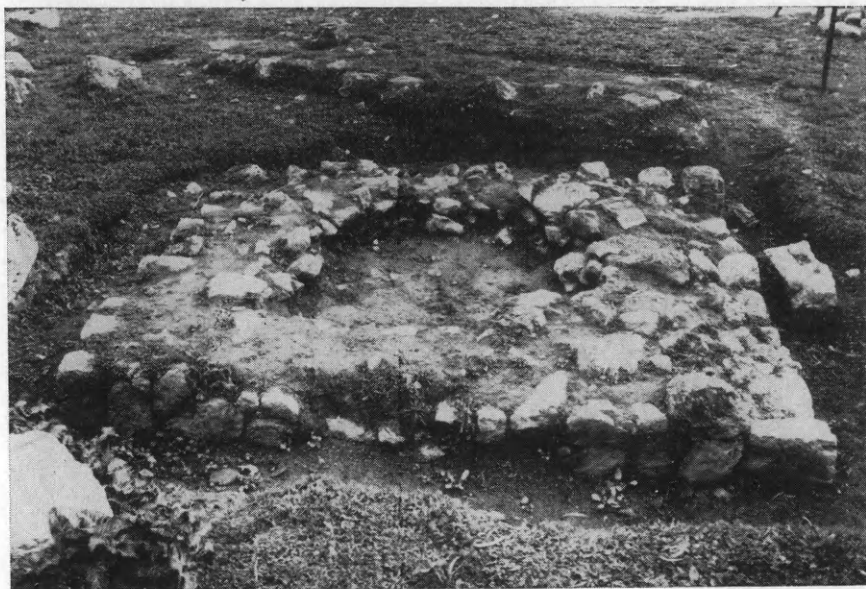
Εἰκ. 37. Ὅστρακα γεωμετρικῶν ἀγγείων.

ρέθη μικρὸν ἀγγεῖον περιέχον χρώματα. Ἐντὸς τοῦ ἰδίου διαμερίσματος καὶ παρὰ τὴν πρὸς Β. γωνίαν αὐτοῦ, ἀπεκαλύφθη φρεατία ἐπενδεδυμένη διὰ τῶν γνωστῶν πηλίνων σωλήνων, οἱ ὅποιοι περὶ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὕψους των φέρουν ἡμικυκλικὰς διατρήτους λαβάς (ᾄρα καὶ σελ. 17 τοῦ παρόντος).

Τὰ ἐν ἄλλῳ διαμερίσματι γινόμενα εὐρήματα ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τοῦτο ἐχρησίμευε δι' ἄλλης φύσεως ἐργασίας. Ἐδῶ, εἰς τὸ ὕψος περίπου τῆς ἐπιφανείας τοῦ θεμελίου, εὐρέθη παχὺ στρώμα θαλασσίας ἄμμου, ἣ ὁποία περιεῖχε πολλὰς μεγάλου μεγέθους σκωρίας, προερχομένας ἐκ τῆς καμινεύσεως χαλκούχου μεταλλεύματος, μεταξὺ δὲ αὐτῶν εὐρέθησαν μικρὸν τμήμα πολυέδρου ὀρείας κρυστάλλου, χαλκοῦς κρῖκος, χαλκῆ περόνη καὶ πέντε χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 4^{ου} ἢ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰ. Εἰς τὴν ἰδίαν,

κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐποχὴν ἀνήκουσι καὶ τὰ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀνευρεθέντα ὄστρακα ἀγγείων.

Κατὰ τὴν πρὸς Ν. προέκτασιν τῶν θεμελίων εὐρέθησαν, προερχόμενα πιθανῶς ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ 6^{ου} μ.Χ. αἰ., ἄφθονα τεμάχια κεράμων μὲ κιτρινωπὸν ἐπίχρῖσμα, τμῆμα λακωνικοῦ καλυπτῆρος ἀκροκεράμου μὲ παράστασιν γοργονείου καὶ τμῆμα πωρίνου κίονος μὲ ραβδώσεις.

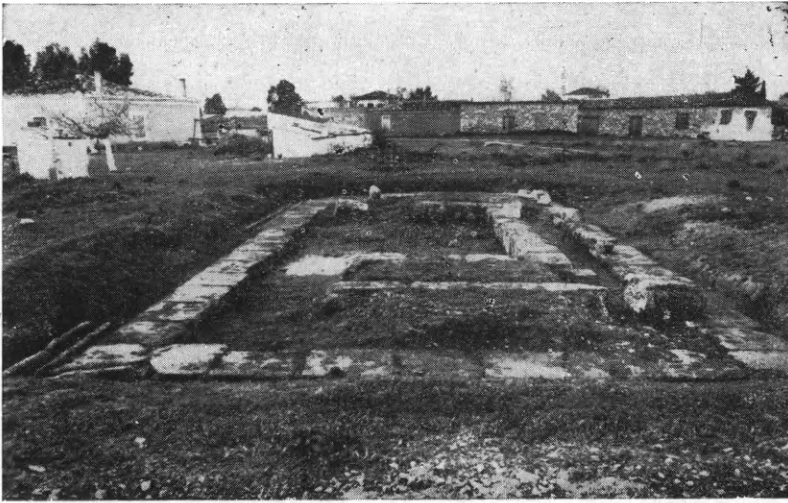
Εἰκ. 38. Θεμέλια κεραμικοῦ ἐργαστηρίου (:) παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος.

Ἄξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ διάταξις τῶν κτισμάτων τούτων, ἐχόντων κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὴν τοῦ ναοῦ, φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ ὠρισμένον πολιοδομικὸν σύστημα.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν σκαφικὴν ἐργασίαν ἐγένετο καὶ ὁ πλήρης καθαρισμὸς σημαντικωτάτου ἀρχαίου οἰκοδομήματος κειμένου πρὸς Α. τοῦ ναοῦ (εἰκ. 39). Τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀποκαλυφθῆ κατὰ τὸ 1910 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κουρουνιώτου, λόγῳ ὅμως τῆς μακροχρονίου ἐγκαταλείψεως εἶχεν ἐξ ὀλοκλήρου καλυφθῆ ὑπὸ ἀγρίας βλαστήσεως καὶ τῶν συσσωρευθέντων ὑπὸ τῶν περιοίκων ἀπορριμμάτων. Ὁ προορισμὸς τοῦ οἰκοδομήματος

τούτου είναι δύσκολον νὰ ὀρισθῇ· ἔχει κάτοψιν ναοῦ, παράδοξον ὅμως εἶναι ὅτι περὶ τὴν εὐθυνητήριαν ὑπάρχει ἀνοικτὸς ὀχετὸς σχήματος ἀνεστραμμένου Π. Ὡς ἐκ τούτου τίθεται τὸ ἐρώτημα, μήπως πρόκειται περὶ κρήνης.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀνασκαφῶν ἡ δεσποινὶς Κωνσταντίνου εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἐν τῷ αὐτόθι κοινοτικῷ γραφείῳ φυλασσόμενον ἀρχεῖον τῶν Ψαριανῶν καὶ νὰ ἀνεύρῃ ἔγ-

Εἰκ. 39. Τὰ ἐδάφη κατασκευῆς κρηναίου πιθανῶς οἰκοδομήματος.

γραφά τινα σχετικὰ μὲ τὴν σχεδιογράφησιν τῆς Ἑρετρίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. Ἐκ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Schaubert. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἐκτὸς τῆς ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως σημασίας του, ἐνδιαφέρει καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς πλευρᾶς· διότι ἐπὶ τοῦ σχεδίου, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Τμήματος Σχεδίου Πόλεων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, σημειοῦνται διάφορα ἀρχαῖα κτίσματα, ἅτινα ἐν μέρει ἔχουν ἐξαφανισθῆ ἢ καὶ ἐπιχωματωθῆ. Διὰ τοῦ σχεδίου λοιπὸν τούτου ἀποκτῶμεν πολὺτιμον ὁδηγὸν διὰ μελλοντικὰς ἐρεῦνας, καθὼς καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τοπογραφικοῦ σχεδίου τῆς Ἑρετρίας.

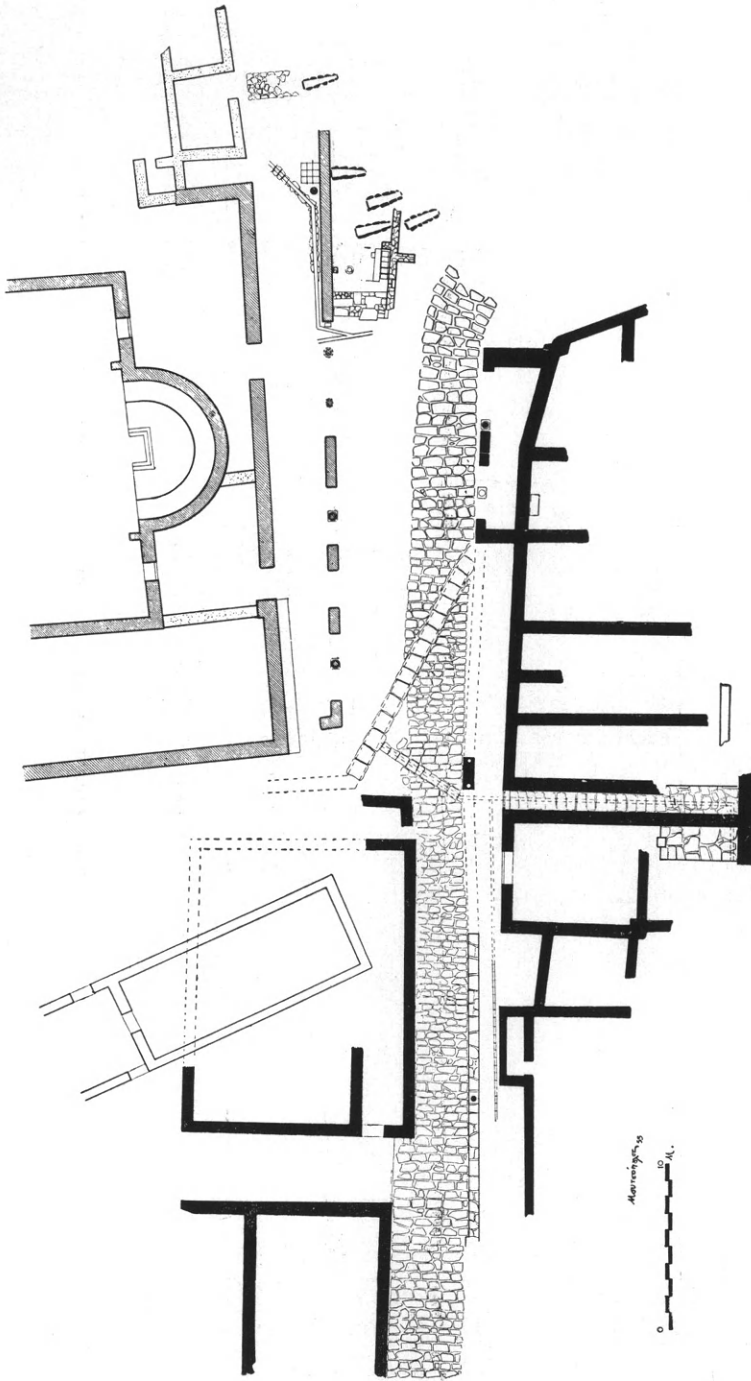
11. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΘΗΒΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (N. Ἀγχιάλος).

Τὰς ἀπὸ μακροῦ ἐνεργουμένας εἰς τὰς Χριστιανικὰς Θήβας (N. Ἀγχιάλον) ἀνασκαφὰς συνέχισεν ἡ Ἐταιρεία καὶ ἐφέτος διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Σωτηρίου, ὅστις ἀπεκάλυψε τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς κεντρικῆς λεωφόρου τῆς ἀρχαίας πόλεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ διακόπτεται ὑπὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Βόλου-Ἀλμυροῦ.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμῆμα, μήκους 60 μ. καὶ πλάτους 3-3,40 μ., εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων κανονικῶν πλακῶν ἐξ ἐρυθροποῦ λίθου, στρέφεται δὲ δεξιὰ πλησίον ἀποκαλυφθέντος μεγάλου οἰκήματος μετὰ προπύλου (εἰκ. 40). Ἐκατέρωθεν τῆς λεωφόρου ἀπεκαλύφθησαν κατὰ μὲν τὴν βόρειον αὐτῆς πλευρὰν δύο εὐρύτατα οἰκήματα (εἰκ. 40) κατὰ δὲ τὴν νοτίαν ὀκτὼ συνεχόμενα, τινὰ τῶν ὁποίων παρέχουν σαφῆ ἴχνη ἐργαστηρίων ἢ καταστημάτων κεραμικῆς κ.ἄ. μετ' ἀποχετευτικῶν σωλήνων, ἀγόντων εἰς τὸν ἀποκαλυφθέντα μέγαν πλακόστρωτον ὄχετον τῆς πόλεως, ὅστις διευθύνεται πρὸς τὴν θάλασσαν.

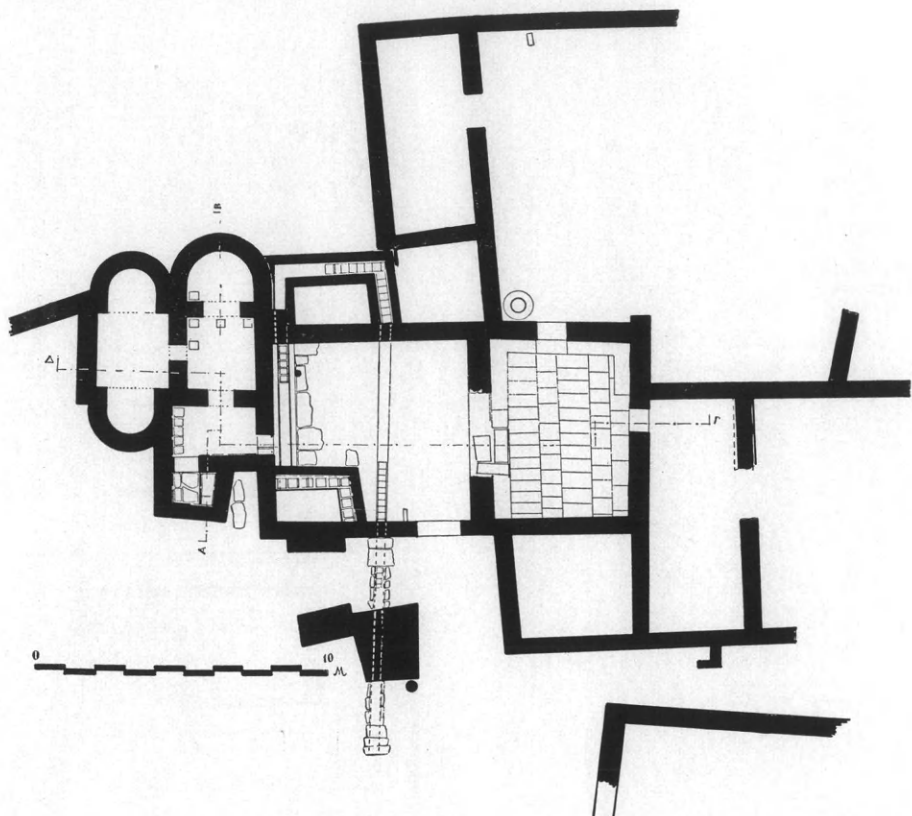
Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν δεξιᾶ τῆς λεωφόρου οἰκημάτων ἤλθεν εἰς φῶς τὸ λουτρὸν τῆς πόλεως (εἰκ. 41), ἔχον διπλοῦν ὑπόκαυστον, *frigidarium*, συνεχομένους ἑκατέρωθεν μεμονωμένους λουτήρας, γυμναστήρια καὶ νοτίως αὐτοῦ αἰθούσας ἀναμονῆς κλπ. Ἀξιοσημεῖοι εἶναι οἱ ἀποκαλυφθέντες καὶ ἐντέχνως κατασκευασμένοι ἀγωγοὶ διοχετεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως τοῦ ὕδατος εἰς τοὺς λουτήρας. Συμφώνως πρὸς τ' ἀνευρεθέντα κεραμικὰ καὶ ἄλλα εὐρήματα τὸ λουτρὸν ἀνάγεται εἰς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐχρησιμοποίηθη ὅμως καὶ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν, περιορισθὲν εἰς τοὺς ἀπαραιτήτους χώρους.

Περαιτέρω ἢ ἔρουνα ἐπεξετάθη εἰς τοὺς λίαν ἐπικεχωσμένους περιβόλους τῆς παλαιότερον ἀνασκαφείσης μεγάλης βασιλικῆς Α, ἣτις ἐκτείνεται παρὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς λεωφόρου. Ἐφέτος ἀπεκαλύφθη τελείως ὁλόκληρος ἡ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς βασιλικῆς στοά (εἰκ. 41), ὡς καὶ τμήματα τοῦ Ν. καὶ τοῦ Β. περιβόλου αὐτῆς. Ἡ ἀνατολικῶς τῆς βασιλικῆς ἀποκαλυφθεῖσα στοά (εὐρὺς ἔμβολος) σχηματίζεται διὰ κιόνων καὶ τοίχων, ἀνευρέθησαν

Είχ. 40 Φβιώτιδες Θῆβαι. Κάτοπις τῆς ἀποκαλυφθείσης λεοφόρου καὶ τῶν ἐκατέροθεν αὐτῆς κτισμάτων.

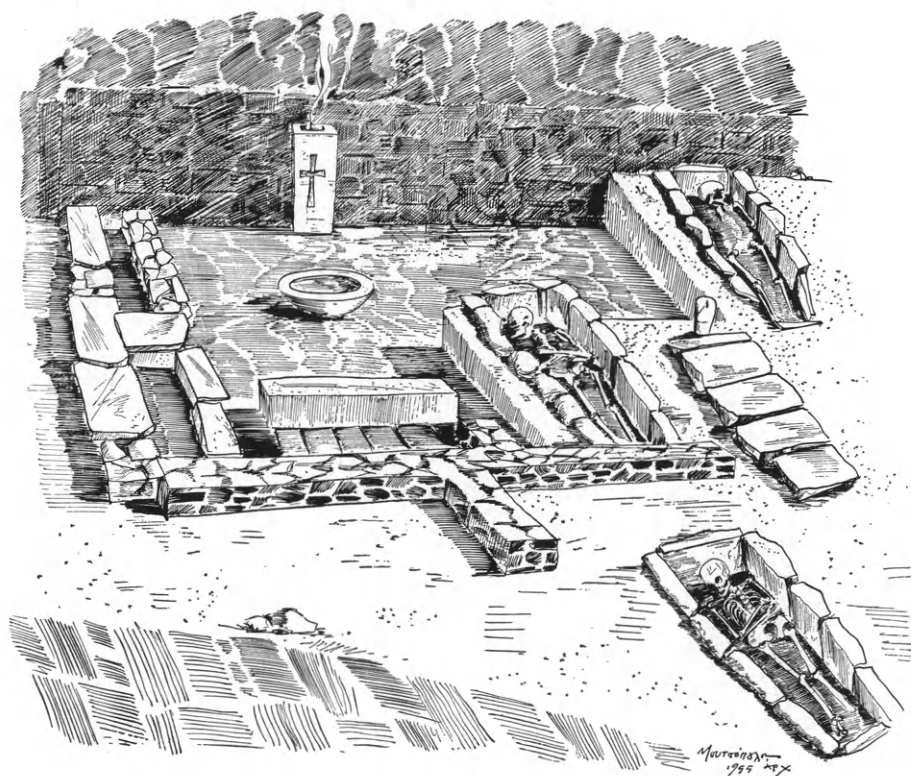
δὲ τμήματα τῶν κυλινδρικών κορυμῶν τῶν κίωνων τῆς καὶ ἰωνικά κιονόκρανα καλῆς τέχνης τοῦ 5^{ου} μ.Χ. αἰῶνος. Ἡ ἀποκατάστασις αὐτῆς εἶναι προβληματική, συνδέεται ὁμως κατὰ τινα τρόπον πρὸς τοὺς πλάγιους περιβόλους καὶ πιθανῶς πρὸς κρήνας, ὡς ἀποδεικνύουν οἱ ἀνευρεθέντες ὄχετοί.

Εἰκ. 41. Λουτρὸν τῆς βασιλικῆς Α τῶν Φθιωτίδων Θεσῶν (Ν. Ἀγιάλου).

Ἐξωθεν τοῦ μακροῦ ἀριστεροῦ ἀκραιῦ τοίχου τῆς στοᾶς ἀπεκαλύφθη ἐκτεταμένον νεκροταφεῖον, μέρη τοῦ ὁποῖου ἠρρευνήθησαν ἐφέτος. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο περιέχει οἰκογενειακούς τάφους ἀλλὰ καὶ μεμονωμένους πλακοσκεπεῖς. Ἐκ τούτων οἱ πρῶτοι εἶναι σύγχρονοι τῆς βασιλικῆς, οἱ δὲ δεύτεροι μεταγενέστεροι ἤτοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς βασιλικῆς, πάντες οὐχὶ ἐντεῦθεν τοῦ 8^{ου} αἰ., ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ὄλοσχερῆς καταστροφὴ τῶν Φθιωτίδων Θεσῶν.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν οἰκογενειακῶν τάφων εἶναι ἡ ὑπαρξίς δυτικῶς αὐτῶν στήλης (ὑψοῦς 0,85 μ.) μετὰ μεγάλου ἀναγλύφου σταυροῦ (εἰκ. 42), ἐχοῦσης ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτῆς τετράγωνον ὀπὴν καὶ πρὸ αὐτῆς μαρμαρίνην στρογγύλην λεκάνην (διαμ. 0,50 μ.). Τ' ἄνωτέρω ἀποτελοῦσι χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν νεκρικῶν ἐθίμων τῆς ἐποχῆς (τελέσεις νεκροδείπνων κλπ.).

Εἰκ. 42. Οἰκογενειακοὶ τάφοι Φθιωτίδων Θηβῶν.

Οἱ σκελετοὶ τάφων τινῶν διατηροῦνται καλῶς, ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολάς. Οἱ τάφοι δὲν περιεῖχον κτερίσματα, πλὴν πηλίνων τινῶν παλαιοχριστιανικῶν λύχνων. Ἐλάχισται ἐπιγραφαὶ ἀνευρέθησαν, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ κάτωθι ἐγγάρακτος ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφή:

Κοιμητήριον Γερμανοῦ | διδασκάλου | καὶ Ἀλεξανδρίας,
δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ ἐκ τῆς παλαιογραφίας τῆς εἰς τὸν 6^{ον}
μ.Χ. αἰῶνα.

Γενικῶς τὰ εὐρήματα τῆς εἰς εὐρυτάτην κλίμακα ἐνεργηθείσης ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἐν Ν. Ἀγγιάλῳ ἦσαν ἀφθονώτατα. Πλήν τῶν πολλῶν, τεθραυσμένων κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, θωρακίων κ. ἄ. συνελέγησαν πῆλινοι παλαιοχριστιανικοὶ λύχνοι καὶ σφραγίδες μετὰ σπανίων διακοσμήσεων, ἐνδιαφέροντα σιδηρᾶ οἰκοδομικὰ καὶ θεριστικὰ ἐργαλεῖα, τεμάχια πίθων παντὸς σχήματος, ἀγγεῖα, ὑάλινα δοχεῖα ἄκέραια καὶ εἰς τεμάχια, ἰδιαιτέρως δὲ ἐπιγραφαι ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων χρησιμοποιηθεῖσαι ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικόν, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὰ ἐπιτύμβια καὶ ἀναθηματικὰ ἐπιγράμματα. ὡς καὶ νομίσματα σπουδαιότατα διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐρχομένων εἰς φῶς ἀρχαιοτήτων τῆς παλαιοχριστιανικῆς πόλεως.

12. ΦΑΡΣΑΛΟΣ

Συμπληρωθείσης κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη τῆς ἐρεῦνης ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ μεγάλου θολωτοῦ ἀρχαϊκοῦ τάφου, ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ ἔξωθεν, ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη κατὰ τὸ τρέχον ἔτος διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ν. Βερδελῆ εἰς τὴν ἀνατολικῶς τοῦ εἰρημένου τάφου ἐκτεινομένην περιοχὴν. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἤλθον εἰς φῶς τρία μεγάλα ταφικὰ κτίσματα, ὧν τὰ δύο τετράγωνα, τὸ δὲ τρίτον θολωτόν, μὲ σημαντικὸν ἕκαστον περιεχόμενον.

1. ΝΑ. τοῦ θολωτοῦ μνημείου εὐρέθη τετράγωνον ταφικὸν κτίσμα, διαστάσεων 4×4 μ., μὲ εἴσοδον πρὸς Β. (εἰκ. 43). Εἶχε στέγην τετρακλινῆ, οἱ τοῖχοι δ' αὐτοῦ συνίστανται ἐκ μιᾶς σειρᾶς χαμηλῶν λίθων εἰς τὴν θεμελίωσιν καὶ σειρᾶς ὀρθοστατῶν ἄνωθεν.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ κτίσματος εὐρέθη παρὶν σαρκοφάγος, φέρουσα δύο καλυπτύσας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ πλάκας (εἰκ. 43). Ἡ σαρκοφάγος συληθεῖσα περιεῖχε μόνον ἐλάχιστα ἀπομεινάρια ὀστέων. Ἄλλ' ἐντὸς τοῦ ταφικοῦ κτίσματος εὐρέθη ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀττικῶν κυλίκων καὶ ληκυθίων τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ., ἐξ ὧν συνάγεται καὶ ἡ χρονολογία τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

2. Δέκα μέτρα ἀνατολικῶς τοῦ ἀνωτέρω κτίσματος ἀπεκαλύφθη θολωτὸς τάφος μὲ δρόμον πρὸς Β. Ἡ θόλος του ἔχει διάμ. 4 μ., ὁ δὲ δρόμος ἔχει μῆκος 1,80 μ. καὶ πλάτος 1,60-1,85 μ. Ἡ καταστροφή τοῦ προκειμένου κτίσματος ὑπῆρξε σχεδὸν ὀλοσχερῆς, τὰ ἐν

αὐτῷ ὅμως εὐρήματα ἦσαν ἰδιαιτέρως σημαντικά. Ἐντὸς τῆς θόλου ἔκειτο δεκάς πωρίνων τετραγώνων ὀστεοθηκῶν, εἰς τὸ κάλυμμα μιᾶς τῶν ὁποίων εἶχε χαραθῆ τὸ ὄνομα τῆς νεκρᾶς: ΑΓΓΑ. Ὁ χαρακτήρ τῶν γραμμάτων ὀδηγεῖ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰ. Ἐκτὸς τούτων εὐρέθησαν εἰς τὴν θόλον καὶ εἰς τὸν δρόμον ἄφθονα τεμάχια μελανομόρφων ἀττικῶν ἀγγείων, μεγάλου κατὰ

Εἰκ. 43. Τετράγωνον ταφικὸν κτίσμα τῆς Φαρσάλου με πωρίνην σαροκοφάγον εἰς τὸ μέσον.

τὸ πλεῖστον σχήματος. Ἐκ τῶν εὐρημάτων συνάγεται ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ τάφου ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος τοῦ 6^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ., εἶναι δηλ. οὗτος σύγχρονος περίπου πρὸς τὸν ἄλλον θολωτὸν τάφον, τὸν ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη.

3. Ἔτερον τετράγωνον ταφικὸν οἰκοδόμημα, διαστάσεων ὡσαύτως 4x4 μ., ἀπεκαλύφθη περὶ τὰ 100 μ. ἀνατολικώτερον. Εὐρέθη καὶ αὐτὸ κατεστραμμένον καὶ περιέχον ὀλίγα μόνον μεμονωμένα θραύσματα ἀγγείων, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὸν 5^{ον} π.Χ. αἰ. Παραπλεύρως αὐτοῦ πρὸς Δ. εὐρέθησαν δύο μαρμάρινα παραστάδες καὶ ἀετοειδῆς στέψης ἐπιτυμβίου ναϊδιοσχήμου μνημείου,

ὄπερ πιθανώτατα ἐκόσμει ἄνωθεν τὸ ἐξεταζόμενον ταφικὸν κτίσμα. Παρὰ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα μέλη εὐρέθη τμήμα ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου, ἐφ' οὗ παρίσταται τὸ ἄνω σῶμα καθημένου γέροντος, γενειῶντος καὶ φαλακροῦ, στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, προφανῶς πρὸς ἰσταμένην πρὸ αὐτοῦ ἑτέραν μορφήν, πρὸς ἣν τείνει τὴν δεξιάν (εἰκ. 44). Εἶναι ἔργον καλῆς ἐπαρχιακῆς τέχνης τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

4. Ἔρευνα ἀνελήφθη ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ παρακειμένου λόφου

Εἰκ. 44. Τὸ ἄνω ἥμισυ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου τῆς Φαρσάλου.

τοῦ Φετιχ - τζαμί ἀπέβλεψε δ' αὕτη εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κέντρου τῆς μυκηναϊκῆς πόλεως, μετὰ τὴν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἀποκάλυψιν τριῶν μυκηναϊκῶν τάφων καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐπιβεβαίωσιν τῆς φιλολογικῆς μαρτυρίας, καθ' ἣν ἡ Φάρσαλος ὑπῆρξε διάδοχος πόλις τῆς ὀμηρικῆς Φθίας.

Πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν ὁ κ. Βερδελῆς ἐνήργησεν ἐπὶ τῆς ΒΑ. κλιτύος τοῦ λόφου κατακόρυφον τομὴν διαστάσεων 3 x 3 μ. ἔξιχθεῖσαν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου ἥτοι εἰς βάθος 1,50 μ. Ἐκ τῆς στρωματογραφικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ θέσις κατωφεῖτο ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς Β

περιόδου. Ούτω ἡ παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Fr. Stählin ἐκφρασθεῖσα εἰκασία, ὅτι εἰς τὸν ἐν λόγῳ λόφον πρέπει νὰ ἔκειτο ἡ ἀκρόπολις τῆς μυκηναϊκῆς Φθίας, ἐπιβεβαιοῦται ἤδη καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων.

13. ΛΑΡΙΣΑ

Εἰς ἀνεγειρομένην ἐν Λαρίσῃ οἰκοδομὴν τοῦ ἰδιώτου Κλ. Μάρκου, κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Παπακυριαζῆ καὶ Ροῦ-

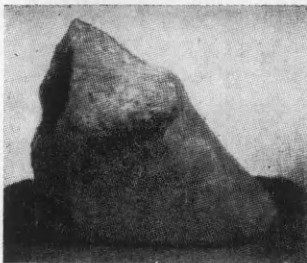
Εἰκ. 45. Σειρὰ βάθρων τιμητικῶν ἀνδριάντων καὶ δυτικῶς αὐτῶν πώρινον θεμέλιον ἀρχαίου οἰκοδομήματος (ἀγορᾶς;) ἐν Λαρίσῃ.

σβελι, κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς πλατείας Ταχυδρομείων, εὐρέθησαν τρεῖς μεγάλοι πώρινοι σφόνδυλοι δωρικῶν κίονων καὶ τινα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, κάτωθεν τῶν ὁποίων ἀνεφάνησαν ἴχνη θεμελίων.

Ἐνεργηθείσης διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ν. Βερδελῆ ἀνασκαφῆς ἐν τῷ οἰκοπέδῳ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον αὐτοῦ σειρὰ βάθρων τιμητικῶν ἀνδριάντων καὶ δυτικῶς τούτων ἰσχυρὸν θεμέλιον

μεγάλου οικοδομήματος (εἰκ. 45), οὔτινος ἢ συνέχεια ἐκτείνεται κάτωθεν τῆς ὁδοῦ Ροῦσβελτ καὶ τῶν δυτικῶς ταύτης οἰκοδομῶν.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, ἀνήκον εἰς τὸν 4^{ον} ἢ τὸν 3^{ον} π.Χ. αἰ., εἶναι πιθανώτατα ἢ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως, δύναται ὅμως νὰ ταυτισθῇ καὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Κερδίου Ἀπόλλωνος, πρὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὰς ἐπιγραφικὰς μαρτυρίας, ἴσταντο τιμητικοὶ ἀνδριάντες καὶ ψηφίσματα.

Εἰκ. 46. Χαλκῆ ὄπλῃ ἵππου ὑπερφυσικοῦ πῶς μεγέθους ἐκ τιμητικοῦ ἐφιππου ἀνδριάντος ἐκ Λαρίσης.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου ἔκειντο ἕτερα θεμέλια κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ τὰ προηγούμενα ἄξονα, τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς πρωτοχριστιανικοὺς χρόνους.

Πλὴν τῶν θεμελίων καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν εὐρέθησαν ὡσαύτως κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν θραύσματα ἐπιγραφῶν, προσερχομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν βάθρων τῶν τιμητικῶν ἀνδριάντων, ὀλίγα χαλκᾶ ἐφθαρμένα νομίσματα καὶ χαλκῆ ὄπλῃ ἵππου (εἰκ. 46), ἀνήκουσα εἰς μέγαν ἐφιππον χαλκοῦν ἀνδριάντα.

14. ΔΙΟΝ. Καρύτσα.

Νέος μακεδονικὸς τάφος, ἀνευρεθεὶς τυχαίως ἐν Καρύτση παρὰ τὸ Δίον πρὸ τριετίας περίπου, ἀνεσκάφη καὶ ἐξηρηνήθη πλήρως κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγούστον διὰ τοῦ ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας κ. Χ. Μακαρόνα.

Ἡ πρόσοψις τοῦ τάφου (εἰκ. 47) εἶναι ἀπλῆ, συνισταμένη ἐκ τοίχου πλάτους 3,03 καὶ ὕψους 3,27 μ. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπάρχει θύρα, ὕψους 1,78 καὶ ἀναλόγου ἀνοίγματος, μετὰ περιθύρου ἔξωθεν, περιγεγραμμένου δι' ἐρυθρᾶς ταινίας. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ τοίχου στέφεται δι' αἰτώματος μετ' ἀκρωτηρίων. Ὁλὴ ἡ πρόσοψις εἶναι κεκονιαμένη. Περὶ τὸ μέσον κοσμεῖται δι' ὀριζοντίας ἐρυθρᾶς ταινίας, πλάτους 0,175 μ.

Ἡ θύρα ὀδηγεῖ κατ' εὐθειαν εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον, ὅστις μετρεῖ εἰς πλάτος μὲν 2,05, εἰς βάθος δὲ 2,55 μ. Οὗτος εἶναι κα-

μαροστεγής, ἐκτισμένος διὰ καλῶς εἰργασμένων κροκαλοπαγῶν ψαμμολίθων. Ὑπὸ τὴν γέννησιν τῆς καμάρας ἐξέχουσα ταινία (κοσμοφόρος), ἐπιστεφομένη διὰ κυματίου, περιθῆει τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτοῦ, ἥτοι τὰς δύο πλαγίας καὶ τὴν ἔναντι τῆς εἰσόδου. Τὸ δάπε-

Εἰκ. 47. Πρόσοψις τοῦ «μακεδονικοῦ» τάφου τῆς Καρύτσας, παρὰ τὸ Δίον.

δον εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ ἐκ φυσικῶν ποταμίων χαλίκων κίτρινοφαίων, μὲ μόνον κόσμημα κύκλον, ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων σειρῶν μελανῶν χαλίκων.

Ἄπέναντι ἀκριβῶς τῆς εἰσόδου κεῖται ἡ νεκρική κλίνη, κτιστὴ καὶ ἐπιτετριμμένη κατ' ἀπομίμησιν τῶν γνωστῶν μαρμαρίνων κλινῶν τῶν μεγάλων μακεδονικῶν τάφων (Δίου, Πύδνης, Σταυροπόλεως κλπ.).

Τὰ ἐπιχρίσματα τῶν ἐσωτερικῶν παρεῖων τῶν τοίχων ἔχουσι ἀποκολληθῆ λόγῳ τῆς ὑγρασίας, ὃ δὲ γραπτὸς διάκοσμος τῆς κλίνης (τοιούτος ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχεν) εἶναι πλέον ἐξίτηλος. Τὰ κο-

νιαμάτα τῶν τοίχων, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἴχνη, ἦσαν διακεκοσμημένα διὰ χρωμάτων, ἀπλῶς πρὸς δήλωσιν μόνων τῶν ὀρθοστατῶν.

Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου ἐκλείετο ἔξωθεν διὰ τεσσάρων παραλληλεπιδῶν ὀγκολίθων, ἐπαλλήλως διατεταγμένων. Ὑπῆρχεν ὁμως καὶ ξυλίνη θύρα, τῆς ὁποίας εὐρέθη τὸ σιδηροῦν πλαισίον τοῦ μανδάλου, ἐσημειώθησαν δὲ καὶ αἱ ὀπαί, εἰς αἷς ἦτό ποτε προσηλωμένον τὸ ἐπίσης ξύλινον ἰσχέθυρον (κάσσα).

Ὁ τάφος εὐρέθη ἀσύλητος καὶ ἀδιατάρακτος. Τὰ ἐπὶ τῆς κλίνης ὀλίγα, λόγῳ τῆς ὑγρασίας, διασωθέντα ὅστ᾽ ἐπιτρέπουν τὴν εἰκασίαν ὅτι ταῦτα ἀνήκουν εἰς δεκατετραετῆ περίπου παιδίσκην.

Τὰ κτερίσματα ἦσαν: πῆλινος λύχνος, ὑάλινον ἀγγεῖον κανθαροειδές, χαλκοῦν κάτοπρον, δύο χαλκαὶ φιάλαι καὶ χρυσοῦς δακτύλιος ἀπλοῦς.

Ὁ νέος οὗτος τάφος, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὰ τέλη τοῦ 3^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2^{ου} π.Χ. αἰῶνος, ὑπολείπεται κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ διακόσμου τῶν ἄλλων μεγάλων ναοειδῶν «μακεδονικῶν» τάφων, ὡς ὁ παλαιὸς τοῦ Δίου, ὁ τῆς Βεργίνας κλπ. Ἐν τούτοις καὶ ὡς μικρογραφία ἐκείνων φέρει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιμελοῦς λεπτῆς καὶ πλήρους ἀρχιτεκτονικοῦ νοήματος ἐργασίας τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

15. ΑΒΔΗΡΑ.

Συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος αἱ ἀρξάμεναι τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1950 ἀνασκαφαὶ τῶν Ἀβδήρων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Δημ. Λαζαρίδη. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ 12 μεγάλων δοκιμαστικῶν τάφων ἠρευνήθη περιοχὴ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἔνθα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνευρέθησαν διὰ πρώτην φορὰν στρώματα ἐπιχώσεως κλασσικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐντὸς τοῦ βαθυτέρου στρώματος καὶ τῶν τάφων τοῦ ἔτους τούτου ἀνευρίσκοντο ἐν ἀφθονίᾳ ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα τῶν δύο εἰρημένων ἐποχῶν.

Τὰ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἦσαν τὰ ἀκόλουθα:

Ἄνευρέθη καὶ ἠρευνήθη ἐν μέρει ἀρχαῖον κτήριο, τοῦ ὁποίου

ὁ βόρειος τοίχος εἶναι ἐπιμελῶς ἐκτισμένος κατὰ τὸ ψευδισόδομον σύστημα· τὸ διατηρούμενον μῆκος του εἶναι 15,80 μ., τὸ δὲ ὕψος του—εἰς ἓν σημεῖον—0,99 μ. Διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων ἠρευνήθησαν δύο εὐρύχωρα δωμάτια τῆς οἰκοδομῆς ταύτης, τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἦτο πλακόστρωτον. Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων φέρουν ἐπίχρῖσμα ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος, πλησίον δὲ τούτων περισυνελέγησαν πολλὰ τμήματα γείσου ἔξ ἀσβεστοκονιάματος, ἀνήκοντος προφανῶς εἰς τὴν ἐπίστεψιν τῶν τοίχων. Ὁ προορισμὸς τοῦ κτηρίου παραμένει ἄδηλος, τὰ δὲ ἀνευρεθέντα ἐντὸς αὐτοῦ πολυάριθμα ὄστρακα ἐρυθρομόρφων ἀγγείων συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς χρονολογήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

Ἐτέρα δοκιμαστικὴ τάφος ἀπεκάλυψεν οἰκοδομὴν εὐτελοῦς κατασκευῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀνευρέθη ἀνάγλυφον τῆς Κυβέλης (εἰκ. 48). Πρὸ τοῦ ἀναγλύφου τούτου περισυνελέγησαν πῆλινα εἰδώλια τῆς αὐτῆς θεᾶς, ἐν ἀκέφαλον εἰδῶλιον γυμνοῦ νέου (Ἄτ-

Εἰκ. 48. Ἀνάγλυφον τῆς Κυβέλης ἔξ Ἀβδήρων.

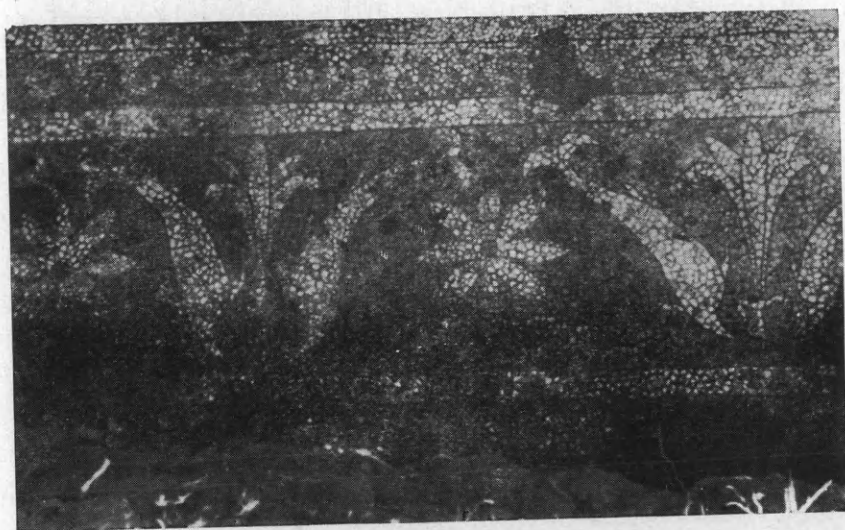
τιος;) φέροντος ὑποδήματα καὶ ἔχοντος ἐρριμμένον ἐπὶ τῶν νώτων τὸ ἱμάτιον, ὡς καὶ πηλίνη προτομὴ θεᾶς. Εἶναι βέβαιον λοιπόν, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὴν θέσιν του καὶ ὅτι τὸ κτήριο ἦτο τόπος λατρείας, ἴσως μικρὸν ἱερὸν τῆς Κυβέλης. Τόσον τὰ εἰδώλια, ὅσον καὶ τὰ ἀνευρεθέντα μεγάλα τμήματα μελαμβῶν ἀγγείων μὲ ἐνδιαφέρουσας γραπτὴν διακόσμησιν φύλων καὶ βλαστῶν κισσοῦ, ροδάκων, ἀνθεμίων κλπ. συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς χρονολογήσεως τοῦ ἱεροῦ εἰς τοὺς ἑλληνιστικὸς χρόνους.

Τρίτη δοκιμαστικὴ τάφος, γενομένη εἰς τὴν ἰδίαν πάντοτε περιοχὴν, ἀπεκάλυψε μέρος καὶ ἄλλου κτηρίου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι φέρουσι λευκὸν ἐπίχρῖσμα καὶ διατηροῦνται εἰς ὕψος 1,30-1,55 μ. Εἰς μίαν γωνίαν τῆς οἰκοδομῆς ἀνευρέθη ἀρχαῖον φρέαρ καὶ πλησίον τούτου ἀπεκαλύφθη τὸ σημαντικώτερον εὖρημα, ἧτοι

μωσαϊκὸν δάπεδον, διαστάσεων $1,31 \times 3,60$ μ., διατηρούμενον εἰς καλὴν κατάστασιν (εἰκ.50). Τὸ κύριον διακοσμητικὸν θέμα τοῦ ἀπο-

Εἰκ. 49. Πήλινα εἰδώλια ἐξ Ἀβδήρων.

Εἰκ. 50. Μωσαϊκὸν δάπεδον με παραστάσιν δελφίνων.

τελοῦν ζεύγη δελφίνων εἰς ἀνέτους στάσεις, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὑψοῦται ἀνὰ ἓν ἄνθος κρίνου. Τὰ ζεύγη τῶν δελφίνων χωρίζονται

μεταξύ των διὰ μεγάλων ὀκταφύλλων ροδάκων. Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ σύνθεσις περιβάλλεται ὑπὸ πλαισίου 3 ζωνῶν, ὧν ἡ μία φέρει σπειρομαϊάνδρον. Τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο δάπεδον παρουσιάζει πρωτοτυπίαν, εἶναι δὲ πιθανώτατα ὀλίγον ἀρχαιότερον τῶν μωσαϊκῶν τῆς «οἰκίας τῶν προσωπείων» τῆς Δήλου, χρονολογούμενον οὕτως εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Φαίνεται πρὸς τούτοις πιθανόν, ὅτι ἀνήκει εἰς οἰκίαν ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἔτους τούτου ἀνευρέθησαν ἐπίσης 50 πήλινα εἰδωλία ὀλόκληρα ἢ τεμαχισμένα. Ἐν ἑξ αὐτῶν παριστάνει παποσιληνόν, φέροντα τράγον ἐπὶ τῶν ὠμων, ἕτερον Μοῦσαν ἢ ἠθοποιόν, κρατοῦσαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς προσωπεῖον, καὶ τρίτον γυναικείαν μορφήν ἐν κινήσει, πιθανῶς χορεύτριαν. Πολλὰ κεφαλαὶ εἰδωλίων εἶναι ἐξόχου τέχνης (εἰκ. 49). Πρὸς τούτοις ἀνευρέθησαν πήλιναι ἀκροκέραμοι μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἀνθεμίων, ἐν πήλινον γεῖσον οἰκοδομῆς μὲ γραπτὴν διακόσμησιν ἀστραγάλου, μαϊάνδρων, ροδάκων καὶ τετραγωνιδίων (χρώματα λευκόν, μέλαν, ἐρυθρόν), ἐν μελαμβαφῆς ρυτὸν μὲ πλαστικὴν διακόσμησιν Τρίτωνος, διάφορα μελαμβαφῆ ἀγγεῖα, οἰνοχόη ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μὲ τρίφυλλον στόμιον, φέρουσα διακόσμησιν σπειρῶν, 13 λύχνοι, 197 ἐνσφράγιστοι λαβαὶ ὀξυπυθμένων ἀμφορέων, θασιακῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐργαστηρίων, καὶ 92 χαλκᾶ νομίσματα διαφόρων τύπων, ἐποχῶν καὶ πόλεων.

16. ΛΕΥΚΑΔΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ.

Διὰ τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Φωτίου Πέτσα συνεχίσθη κατὰ τὸ 1955 ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ παρὰ τὰ Λευκάδια Ναούσης μεγάλου «μακεδονικοῦ» τάφου, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ἐργασίας ἐξασφαλίσεως καὶ ὑποστηλώσεως τοῦ μνημείου, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἡ ἐφετινὴ ἐργασία δύνатаι νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὅτι προητοίμασε τὸ ἔργον τῆς τελικῆς ἀνασκαφῆς. Ἐξήχθησαν δηλαδὴ ἐκ τοῦ προθαλάμου καὶ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου αἱ ἐπιχώσεις μέχρι τοῦ ἀρχαιολογικῶς ἐνδιαφέροντος στρώματος, τὸ ὁποῖον παρέστη ἀνάγκη νὰ ἀφεθῇ διὰ νὰ ἐρευνηθῇ μὲ ἄνεσιν χρόνου καὶ χρημά-

των καὶ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν κατὰ τὴν προσεχῆ ἀνασκαφικὴν περίοδον, ὅτε θὰ ἐλευθερωθῆ καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου.

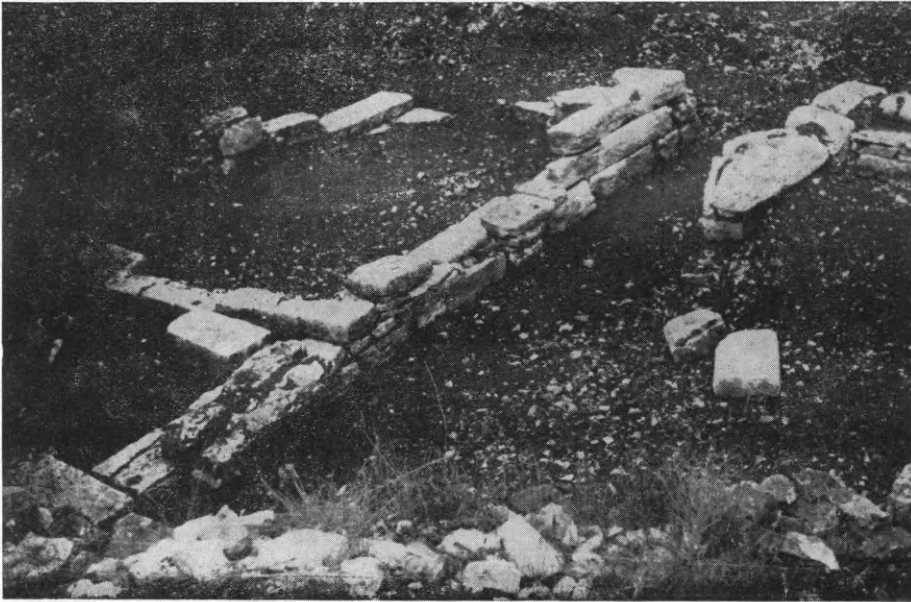
Εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς προσόψεως ἔφθανεν ἡ ἀνασκαφὴ μέχρι τῆς βάσεως τοῦ μνημείου μόνον κατὰ τὸ πλάτος τοῦ ἀριστεροῦ ἀκραιῶν μετακιονίου. Ἀπεκαλύφθη οὕτως ἡ γραπτὴ παράστασις μιᾶς μορφῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶχε ταυτισθῆ πέρυσι, διότι δὲν φέρει ἐπιγραφὴν ἢ χαρακτηριστικὸν σύμβολον, ὡς αἱ ἄλλαι τρεῖς εὐρεθεῖσαι (Ἑρμῆς, Αἰακός, Ραδάμανθυς). Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα τοιχογραφία παριστᾷ πολεμιστὴν ὄρθιον κατ' ἐνώπιον, κρατοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς δόρυ διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ξίφος. Ὁ ἀνὴρ στρέφεται ἐλαφρῶς πρὸς δεξιὰ ὥσει νὰ ἀκολουθῆ τὸν ἐπίσης ἀποκαλυφθέντα ἐξ ὀλοκλήρου ἐφέτος εἰς τὸ γειτονικὸν πρὸς δεξιὰ μετακιόνιον Ἑρμῆν, ὁ ὁποῖος στρέφεται μὲν ἀριστερά, ἀλλὰ κινεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅπου εἰκονίζονται οἱ κριταὶ τοῦ Ἄδου, ὁ Αἰακός καὶ ὁ Ραδάμανθυς. Προφανῶς λοιπὸν ἡ εἰκονιζομένη πρώτη ἐξ ἀριστερῶν μορφῆ εἶναι ὁ νεκρός, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ εἰς τὸν Ἄδην.

Ἀπροσδόκητον καὶ σημαντικὸν εὑρημα, ἄσχετον βέβαια πρὸς τὸν τάφον, ἐγένετο κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ προθαλάμου. Εὐρέθη δηλαδὴ μέρος ἐπιγραφῆς ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακός. ἐν ἧ ἀναγράφονται ὑπὲρ τὰς 10 πράξεις ἀγοραπωλησίας κτημάτων, ἀναφέρονται δέ, ἐκτὸς τῶν ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν καὶ (κατ' ἐπανάληψιν) ἱερεῖς, ταγοί, μάρτυρες, δικασταὶ κ. ἄ. Τῶν ἀναγραφόμενων τινὲς εἶναι Σκυδραῖοι.

17. ΗΠΕΙΡΟΣ. α) Δωδώνη.

Ἡ ἀνασκαφικὴ δρασίς τῆς Ἑταιρείας ἐν Δωδώνῃ συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Δ. Εὐαγγελίδη εἰς τρία κυρίως σημεῖα: α) εἰς τὸν πρὸς Ν. τῆς χριστιανικῆς βασιλικῆς χώρον β) κατὰ τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ γενικοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς, ὅπου πέρυσιν εἶχον παρατηρηθῆ τμήματα διαφόρων τοίχων καὶ γ) ἐντὸς τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου διὰ δοκιμαστικῆς τάφρου πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ὀρχήστρας. Τέλος δ) ἐκαθαρίσθη καὶ τμήμα τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης πύλης κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως.

α) Ὁ πρῶτος τομεύς, ὅστις δὲν εἶχε πλήρως ἀνασκαφῇ ἄλλοτε, ἐκαθαρίσθη ὀλόκληρος, ἀπεκαλύφθη δ' ἐν αὐτῷ καὶ νέον βάθρον ἀτελῶς σωζόμενον. Ἐξω τῆς Ν. θύρας τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς εὐρέθη μικρὸς βυζαντινὸς τοῖχος σχηματίζων γωνίαν, ἴσως πρὸς στήριξιν ἀναβάσεώς τινος εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸς τούτοις ἐκαθαρίσθη ναῖσκος (εἰκ. 51), τοῦ ὁποίου ὁ βόρειος τοῖχος

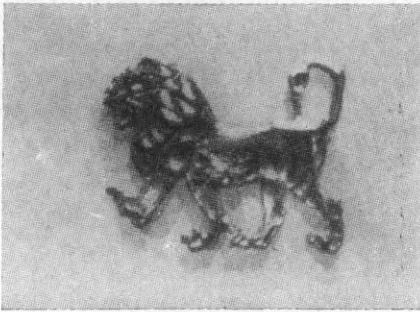

Εἰκ. 51. Δωδώνη. Θεμέλια ἀρχαίου ναῖσκου.

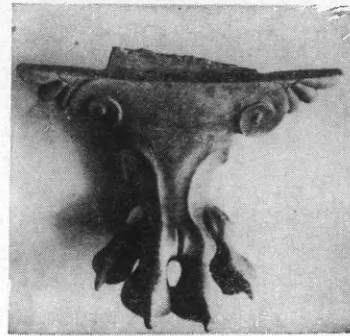
εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὸν νότιον μακρὸν τοῖχον τῆς βασιλικῆς. Ὁ χωρίζων τὸν σηκὸν τοῦ ναῖσκου ἀπὸ τοῦ προδόμου τοῖχος εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ μεγάλων πωρολίθων εἰλημμένων ἐξ ἀρχαίου κτηρίου. Εἷς ἐξ αὐτῶν σώζει τριγλύφους, ἄλλος δέ, ἐπὶ βορειότερον κειμένου νεωτέρου τοῖχου, ἀνήκει εἰς γείσον, τοῦ ὁποίου σώζονται σταγόνες.

Στερεωτικαὶ ἐργασίαι γινόμεναι εἰς τὸν τομέα τοῦτον πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἐκεῖ σωρευθέντων χωμάτων ἔφερον εἰς φῶς τὰ ἑξῆς ἀντικείμενα: Μικρὸν χαλκοῦν κάλυμμα κοῖλον, ἐφθαρμένον ἐν μέρει κατὰ τὴν περιφέρειαν (διάμ. 0,08 μ.), ἔνθα σώζει καὶ γράμματα τινὰ σικτικῆς ἐπιγραφῆς. Σιδηρᾶν κλεῖδα

(μῆκ. 0,13 μ.) μὲ τέσσαρας ὀδόντας, λακωνικοῦ τύπου. — Μικρὸν χαλκοῦν κάλυμμα, ἴσως κατόπτρου (διάμ. 0,085μ.) μὲ μικρὰν ὀπὴν ἐν τῷ μέσῳ. — Τεμάχια μολυβδίνων ἐνεπιγράφων ἐλασμάτων, τῶν ὁποίων τινὰ σώζουσιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον: π.χ. 1) *Καλλικράτης ἐπερωτᾷ τὸν θεὸν ἢ ἔσται οἱ γενεὰ ἀπὸ τῆς Νίκης | τῆς γυναικός, ἣς ἔχει, συμμένο|ντι καὶ τίνι θεῶν εὐχομένῳ.* Καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὀλίγα γράμματα. 2) *Ἐπερωτῶντι Δωδωναῖοι τὸν | Δία καὶ τὰν Διώναν ἢ δι' ἀνθρώ|που τινὸς ἀκαθαρτίαν ὁ θεὸς | τοι χειμῶνά παρέχει.* 3) *Ἀγαθᾷ τύχᾳ ἐπικοινωνῆται Σάτυρος τῷ Διὶ τῷ Ναῖῳ|καὶ τῇ Διώνᾳ οὐκ*

Εἰκ. 52. Χρυσοῦς λέων.

Εἰκ. 53. Χαλκοῦς πούς ἐκ βάσεως ἀγγείου.

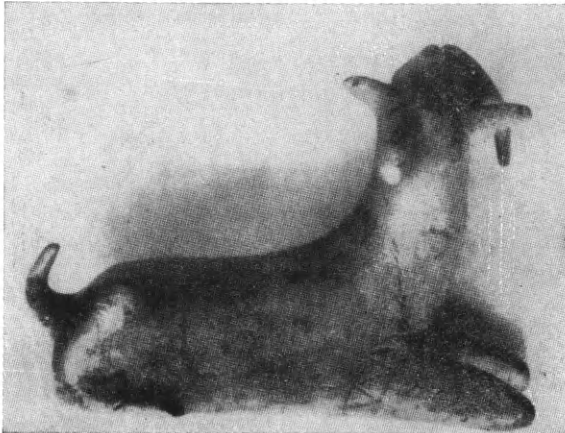
ἀνεθέθη ὁ Σάτυρος Σκῦθος—ἐν Ἑλέᾳ| ἄν τὸν κέλῃτα τὸν Δωριλαίου ὀ(ς) καὶ Ἀκίον ἀπέτιλε. 4) *Ἐκλεψε Δορκίλος τὸ λάκος; δηλ. τὸ ῥάκος, ἔνδυμα. Μικρὰν κεφαλὴν βοῦς ἐκ πρασίνης ὑαλομάζης. — Πηλίνην μήτραν κεφαλῆς. — Χαλκᾶ τινὰ νομίσματα μὲ τὴν συνήθη ἐπιγραφὴν ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ (= Ἐπειρωτῶν). — Χαλκοῦν δακτύλιον μὲ ἔγγλυτον μορφὴν σειρήνος. — Πήλινον τεμάχιον μικροῦ ἐπαιτίου γείσου μὲ ἔγχρωμον διακόσμησιν. — Χαλκῆν πόρπην καὶ χαλκοῦν δακτύλιον μὲ ἐγχάρακτον τρίποδα.*

Τὰ κυριώτερα ὁμῶς εὐρήματα ἐνταῦθα εἶναι τὰ ἑξῆς δύο:

1) Χρυσοῦς λέων (εἰκ. 52) ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος, ἐφ' οὗ ἔκτυπον τὸ σῶμα καὶ οἱ μύες, κατὰ δὲ τὴν χαίτην μικρὰ στενὰ διαχωρίσματα (cloisons) μὲ κυανῆν ὕλην (στεατίτην). Ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια φέρει μικροὺς κρίκους, ἵνα ραφῇ πιθανῶς ἐπὶ ὑφάσματος. Περσικῆς τέχνης, ἴσως τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰ. μῆκ. 0,033 μ.

2) Χαλκοῦν εἰδώλιον αἰγὸς μὲ μικρὰ κέρατα (εἰκ. 54) καθημένης καὶ στρεφούσης πλαγίως τὴν κεφαλὴν. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας φέρει ἐλάχιστα ἐγγάρακτα κοσμήματα. Ἐξαιρέτου πρωίμου ἀρχαϊκῆς τέχνης· μῆκ. 0,09 μ.

β) Κατὰ τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια ναῖσκου κακῶς κατεσκευασμένου καὶ σχεδὸν παραλλήλως αὐτοῦ ἐρείπια ἐτέρου λίαν ἀμελῶς κατεσκευασμένου ἐκ διαφόρων

Εἰκ. 54. Χαλκῆ αἰξ ἐκ Δωδώνης.

λίθων, ἐν οἷς καὶ τμήματα ὀκταγωνικῶν στύλων. Μεταξὺ τῶν ναῖσκων τούτων καὶ ὑπὸ τὰ θεμέλια αὐτῶν εὐρέθησαν τμήματα πηλίνων εἰδωλίων καὶ μολύβδινα ἐλάσματα μὲ χρηστηρίους ἐπιγραφάς. Παραθέτομέν τινες ἐξ αὐτῶν: ἢ τὸ *λιμνίον τὸ παρ τὸ Δαμάτριον* *πριάμενος πράξω τι ἀγαθὸν καὶ τοῦτον φρ...* || ὀπίσω Δ.—2) Ἐρωτῆ *Κλεμῆδης τὸν Δία καὶ τὰν Διώναν ἢ πιτύχοι καὶ θυγατέρα Ὀλονπιάδα ι (:) τῷ Νικάρχου ἢ δέδασται τοῦτο (:)*.

Εὐρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ χαλκᾶ ἐλάσματα συντετριμμένα μὲ λείψανα ἐκτύπων κοσμημάτων, χαλκᾶ νομίσματα (κυρίως ἠπειρωτικά) καὶ εἰς τὸ προϊστορικὸν στρωμα ὀλίγα τεμάχια ἀγγείων μὲ πλαστικὴν διακόσμησιν, χαλκοῦς πούς λέοντος ἐκ βάσεως ἀγγείου (εἰκ. 53), μικρὸς ἐκ πωρολίθου στύλος εἰς δύο (ὑψ. 0,17 μ). σιδηρᾶ αἰχμὴ δόρατος, τμήμα ἐπιγραφῆς ἐπὶ πλακὸς ἀσβεστο-

λίθου, χαλκῆ λαβὴ λήγουσα εἰς κεφαλὴν κύκνου, ἄνω μέρος κορινθιακοῦ ἀρυβάλλου, μικρὰ χαλκῆ χεὶρ κρατοῦσα σκευὸς τι, τμῆμα μικρᾶς χαλκῆς κεφαλῆς Διονύσου, τμῆμα χαλκῆς φιάλης μὲ μέρος στικτῆς ἐπιγραφῆς.— Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ πλάξ ἀσβεστολίθου (ὑψ. 0,495 × πλάτ. 0,28) ἔχουσα ἀπελευθερωτικὴν ἐπιγρα-

Εἰκ. 55. Χαλκοῦς γεωμετρικὸς πολεμιστὴς ἐκ Δωδώνης.

φήν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου βασιλέως καὶ ἀποκομμα ἐτέρας μὲ ὀλίγα γράμματα, δυναμένης νὰ συμπληρωθῇ ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

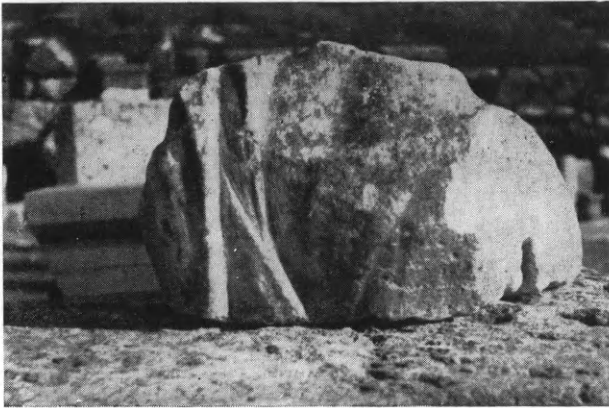
Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον εὑρημα ἐνταῦθα ἦτο μικρὸν χαλκοῦν εἰδώλιον πολεμιστοῦ ὑψ. 0,11 μ. προδοιδαλικῶν χρόνων (εἰκ. 55). Οὗτος ὑψώνει τὴν δεξιὰν παρὰ τὴν κεφαλὴν παρ' ἣν ἐκράτει τὸ ἔλλειπον δόρυ, φέρει δὲ κάτω τὴν ἀριστεράν, δι' ἧς ἐκράτει ἀσπίδα. Ἐπὶ τῆς ὀσφύος ἔχει ὡς ζώνην τριπλοῦν δακτύλιον καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κωνικὸν πῖλον.

γ) Ἡ δοκιμαστικὴ τάφος ἐν τῷ θεάτρῳ φθάσασα εἰς βάθος 4 μ. περίπου καθαρᾶς ἄνευ λίθων ἐπιχώσεως ἀπέδειξεν ὅτι τὰ παρὰ τὴν ὀρχήστραν τελευταῖα τρία εἰδώλια τοῦ κοίλου ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ κατεστράφησαν ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐκτίσθη πόδιον ὑψ. 2 περίπου μ. ἐκ μεγάλων πλακῶν πρὸς σχηματισμὸν κονίστρας (arena). Περαιτέρω εὐρέθησαν πλάκες καὶ ὑπ' αὐτὰ ἴσως ὀχετός. Ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς θὰ δείξῃ περὶ τίνος πρόκειται.

δ) Τέλος ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκαθαρίσθη ἐν μέρει ἢ ἐν τῷ μέσῳ δύο πύργων εὐρισκομένη ἀνατολικὴ πύλη σώζουσα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων ἰδιάζουσαν κατασκευὴν πρὸς ὑποδοχὴν θυρωμάτων καὶ στήριξιν αὐτῶν. Παρὰ τὴν πύλην ταύτην εὐρέθησαν ἀναβαθμοὶ κλίμακος ἀγούσης εἰς τὸ τεῖχος. Ἄλλη πύλη κατεστραμμένη ἀνευρέθη καὶ εἰς τὸ Ν. τμῆμα τοῦ τεύχους τοῦ περιβάλλοντος τὴν ἀκρόπολιν.

18. ΗΠΕΙΡΟΣ. β) Κασσώπη.

Ἡ ἐν Κασσώπη ἀνασκαφή συνεχίσθη καὶ ἐφέτος διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Σ. Δάκαρη. Ἐκαθαρίσθησαν ἐν πρώτοις δύο δωμάτια

Εἰκ. 56. Ἄνω τμήμα μαρμαρίνου ἀνδρικοῦ κορμοῦ ἐκ Κασσώπης.

καὶ τὸ πρόπυλον τοῦ ἑκατοπέδου οἰκοδομήματος, τὰ ὁποῖα διὰ

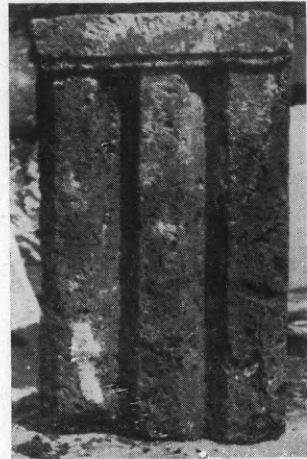
Εἰκ. 57. Στυλοβάτης τῆς ἐν Κασσώπη ἀποκαλυφθείσης μεγάλης στοᾶς Ν. τοῦ καταγωγίου.

τεχνικούς λόγους δὲν εἶχον ἀνασκαφῆ πλήρως κατὰ τὰς προγενεστέρων περιόδους. Ἐντὸς τοῦ ἐτέρου τῶν δωματίων ἀνευρέθη τὸ ἄνω

τιμήμα μαρμαρίνου, φυσικοῦ μεγέθους ἀνδρικοῦ κορμοῦ ἑλληνιστικῶν χρόνων (εἰκ. 56). Ὁ δεξιὸς ὤμος εἶναι καθέτως τετμημένος, φέρον τὸν τὸν διατμήσειν προσθέτου βραχίονος καὶ ὤμου. Παρόμοιον τὸν φέρει καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ κορμοῦ, τετμημένη ἐγκαρσίως. Ὁ ἀνήρ φορεῖ λεπτὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον ἐκ χονδροτέρου ὑφάσματος ἐρριμμένου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου.

Ἀκολούθως ἀνεσκάφη τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ τῆς νοτίως τοῦ καταγωγίου μεγάλης στοᾶς, ἐχούσης διαστάσεις 11,30 × 63,10 μ. Οἱ τοῖχοι τῆς στοᾶς εἶναι κατεσκευασμένοι καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ καταγώγιον, ἀλλ' ἀμελέστερον, ἦτοι χαμηλότερον μὲν διὰ πολυγωνικῆς τοιχοδομίας, ὑψηλότερον δὲ δι' ὀπτοπλίνθων, ἐναλλασσομένων πρὸς ξυλοδεσιάς, ἐφ' ὧν αἱ ὀπτοπλινθοὶ προσηλοῦντο δι' ἤλων.

Ἡ στοὰ μὲ τὴν ἀνοικτὴν πλευρὰν πρὸς νότον εἶναι δίστοιχος, ἔχουσα ἐσωτερικῶς 13 τετραγωνικοὺς πεσσούς, ἀπέχοντας ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα 4,40 μ. Ἐπὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος στυλοβάτου τῆς προσόψεως (εἰκ. 57), ὑπολογίζεται ὅτι ἔβαινον 27 δωρικοὶ κίονες (μεταξόνια 2,20 μ.), ἦτοι διπλάσιοι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ εἰς

Εἰκ. 58. Δωρική τρίγλυφος ἐκ τῆς στοᾶς.

ἐπὶ πλέον, κατεσκευασμένοι ἐκ πωρόδους λίθου ἐπενδεδυμένου δι' ἀσβεστοκονιάματος. Περισυνελέγησαν τεμάχια δωρικῶν κιονοκράνων ἐκ μαλακοῦ ὑποκιτρίνου λίθου, δωρικαὶ τρίγλυφοι (εἰκ. 58) καὶ πώρινα γεῖσα ἐπικεχρισμένα ἐπίσης. Πρὸς τούτοις ἀνευρέθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιστυλίων, προερχόμενα ἐκ τοῦ θριγκοῦ τῆς προσόψεως. Τὰ γεῖσα καὶ τὰ ἐπιστύλια ἐστεροῦντο κανόνος καὶ σταγόνων. Ἐκ τῶν γενομένων ὑπολογισμῶν προκύπτει, ὅτι εἰς ἕκαστον μεταξόνιον ἀντεστοίχουν τρεῖς τρίγλυφοι καὶ τρεῖς μετόπαι, τοῦ πλάτους τῶν μετοπῶν ὑπολογισθέντος ἴσου πρὸς τὸ ὕψος τῶν τρίγλυφων. Πρὸ τῆς κρηπίδος τῆς προσόψεως ἀπεκαλύφθη σειρὰ ἐκ δώδεκα βάθρων, ἐξ ὧν τέσσαρες τοξοειδεῖς καὶ ἡμικυκλικαὶ ἀψίδες (εἰκ. 59). Ἐπὶ τῶν βάθρων τούτων ἴσταντό ποτε ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφαί, ὧς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν λίθων διατηρουμένων εἰσέτι ἰχνῶν,

Ἐκ τῆς στέγης τῆς στοᾶς προέρχονται τὰ συλλεγένητα κατὰ τὴν περυσινήν ἀνασκαφὴν ἀνθημωτὰ μέτωπα ἡγεμόνων καλυπτήρων μὲ τὴν παράστασιν τῆς ἀρπαγῆς τοῦ Γανυμήδους ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. Παρὰ τὸν στυλοβάτην τῆς στοᾶς ἀνευρέθη ἐπίσης χαλκοῦν νόμισμα μὲ κεφαλὴν Διονύσου καὶ ὄνομα ἄρχοντος κατ' ὀνομαστικὴν, [Σ]ΩΚΡΑΤΗΣ, ἀμφορεὺς καὶ ἐπιγραφὴ ΚΑΣΣΩ - ΠΑΙΩΝ ἐντὸς στεφάνου δρυός. Τὸ νόμισμα τοῦτο

Εἰκ. 59. Ἡ πρὸ τῆς μακρᾶς στοᾶς ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα.

μὲ τὸ ἀνωτέρω ὄνομα τοῦ ἀρχοντος, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐφόρου τοῦ νομισματικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Βαρούχα, εἶναι πιθανώτατα μοναδικόν. Ἐντὸς τῆς στοᾶς ἀνευρέθησαν προσέτι προϊστορικὸν ὄστρακον μὲ πλαστικὴν διακόσμησιν καὶ τμήμα προϊστορικῆς λιθίνης ἀξίνης μετὰ τρήματος. Εἶναι εὐλόγον νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη εἶχε κατοικηθῆ πολὺ πρὸ τῆς ιδρύσεως τῆς πόλεως, δεδομένου ὅτι καὶ πρὸ τριετίας ἐντὸς τοῦ καταγωγίου εἶχεν ἀνευρεθῆ προϊστορικὸς ἐκ γρανίτου πέλεκυς ἄνευ ὀπῆς. Ἡ μελλοντικὴ ἔρευνα τοῦ ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς στοᾶς στρώματος θὰ φέρῃ εἰς φῶς πιθανῶς πλείονα λείψανα ἐκ τῆς προϊστορικῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὄροπεδίου τοῦ Ζαλόγγου. Ἐκ τῶν κεραμεικῶν εὐρημάτων τῆς στέγης καὶ ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τῶν ἀναλογιῶν τῶν ἀποκαλυφθέντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν προκύπτει ὅτι ἡ στοὰ κατεσκευά-

σθη κατά τὸ β' ἡμισυ τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. ἢ κατά τοὺς πρώτους ἐλληνιστικοὺς χρόνους, πάντως μεταγενεστέρως τοῦ καταγωγίου, τὸ ὁποῖον φαίνεται οἰκοδομηθὲν κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. Ἡ μεταγενεστέρα κατασκευὴ τῆς στοᾶς ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς ἀμελεστέρας ἐργασίας τῶν πολυγωνικῶν τοίχων καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ θέσις τῆς στοᾶς εἶναι ἀπρόσφορος, ἐπειδὴ ἀποκρύπτει αἰσθητῶς τὴν μνημειώδη μορφήν τοῦ καταγωγίου.

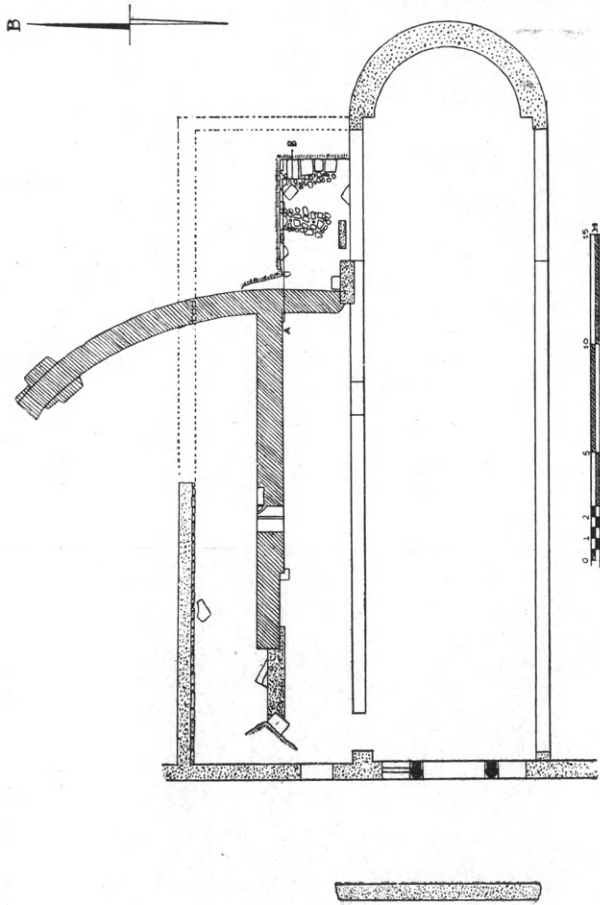
19. ΚΕΡΚΥΡΑ. Παλαιόπολις.

Ἐν Κερκύρα διεξήχθησαν διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Β. Καλλιπολίτου ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι βορείως τῆς νεωτέρας ἐκκλησίας τῆς Παλαιοπόλεως, ἡ ὁποία καταλαμβάνει ἀκριβῶς τὸ μεσαῖον κλίτος τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς. Ἐκαθαρίσθη ἐπίσης καὶ ἀνεσκάφη τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ, ὅπερ ἦτο πλήρες οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ προελθόντος ἐκ τῆς θόλου, ἡ ὁποία εἶχε κατεδαφισθῆ τῷ 1950 μετὰ τῶν τόξων τῶν παραθύρων τῆς κόγχης, ἅτινα κατ' ἀπόφασιν τῆς Διευθύνσεως Οἰκισμοῦ ἐκρίθησαν ἐτοιμόρροπα.

Τὸ σχέδιον τῆς κατόψεως τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τῆς Παλαιοπόλεως παρέμενε μέχρι τοῦδε ἀβέβαιον. Ἡ ἀνασκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς μέγα μέρος τοῦ βορείου ἐξωτερικοῦ τοίχου καὶ ἐν ἐνδιάμεσον παράλληλον θεμέλιον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς τοξοστοιχίας τοῦ μεσαίου κλίτους (εἰκ. 60). Ἐπὶ τοῦ ἐνδιαμέσου τούτου θεμελίου ἠδράζετο προφανῶς ἄλλη τοξοστοιχία διὰ πεσσῶν ἢ κιόνων. Εἶχε δηλ. ἡ βασιλικὴ δύο πλάγια κλίτη κατὰ τὸ Β. μέρος, ἐπομένως θὰ ἦτο πεντάκλιτος. Ἡ διαίρεσις εἰς κλίτη διεκόπτετο πρὸ τοῦ μεγάλου τόξου, παρὰ τὴν κόγχην, σωζομένου ἐν μέρει καὶ ἐντοιχισθέντος κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἐδημιουργεῖτο τοιοῦτοτρόπως πρὸ τῆς κόγχης ἐγκάρσιον κλίτος. Εὐρέθησαν νέοι τύποι γλυπτῶν παλαιοχριστιανικῶν θωρακίων καὶ ἀνάγλυφον ἀμνοῦ καλῆς ἐργασίας (εἰκ. 61).

Τὸ ἐνδιάμεσον θεμέλιον τοῦ πλαγίου Β. κλίτους ἀπεδείχθη ὅτι ἀνῆκεν εἰς ἀρχαιότερον κτήριον χρησιμοποιηθὲν καὶ κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς βασιλικῆς. Τὰ θεμέλια τοῦ κτηρίου τούτου ἀνεσκάφησαν ἐν μέρει. Παρὰ τὴν καταστροφὴν ἣν ὑπέστησαν, λόγῳ τῶν μεταγενεστέρων οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ χώρου, προσ-

φέρουν καθαράν εικόνα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ σχεδίου τῆς κατόψεως (βλ. εἰκ. 60). Τὸ κτήριον ἐσχημάτιζε μεγάλην ἡμικυκλικὴν ἀψίδα, διαμέτρου περίπου 30 μ., τῆς ὁποίας ὁ ἐγκάρσιος τοῖχος εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ θεμέλιον τοῦ πλαγίου βορείου κλίτους τῆς

Εἰκ. 60. Κάτοψις τῆς βασιλικῆς τῆς Παλαιόπολεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κτισμάτων.

βασιλικῆς, ἐφ' οὗ ἠδράζετο ἡ τοξοστοιχία. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε συναχθέντων τεκμηρίων προκύπτει ἡ χρονολόγησις τοῦ παλαιότερου κτηρίου εἰς τὴν πρῶτιμον ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Ὁ σχηματιζόμενος διὰ τῆς μεγάλης ἀψίδος εὐρύχωρος, ἀμφιθεατρικὸς χώρος ὑποδεικνύει τὸν προορισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος ὡς τόπου συνλεύσεως, Ἐκκλησιαστηρίου ἢ Βουλευτηρίου. Δύο τμήματα τιμητι-

κῆς ἐπιγραφῆς (εἰκ. 62) καὶ ἄλλαι ἐπίσημοι ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι προηγουμένως ἐν τῷ χώρῳ ἐνισχύουν τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην.

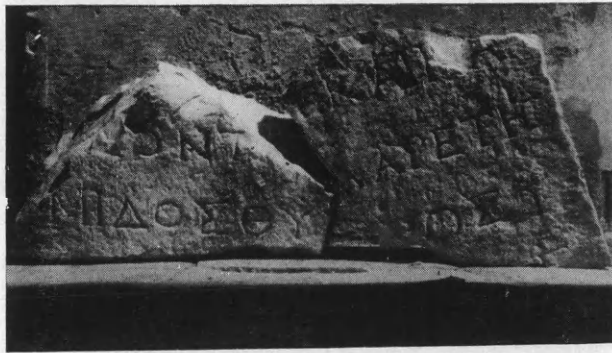
Ἄλλ' ἐν τῶν σπουδαιοτέρων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐρέυνης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις εἰς βαθύτερον ἐπίπεδον, βορείως τοῦ ἑλλη-

Εἰκ. 61. Ἀπότμημα θωρακίου φέροντος παράστασιν ἀμνοῦ.

νιστικοῦ κτηρίου, ἀρχαιοτάτου κτίσματος καὶ καθαροῦ ἀδιαταράκτου στρώματος σαφῶς ἐκ τῶν κεραμεικῶν εὐρημάτων χρονολογουμένου εἰς τοὺς ὑστερογεωμετρικοὺς χρόνους δηλ. εἰς τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Τὰ εὐρεθέντα ἄφθονα ὄστρακα ἀγγείων (εἰκ. 63) ἀνάγονται εἰς τὴν πρῶτον πρωτοκορινθιακὴν ἐποχὴν. Εἶναι δηλ. τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα σύγχρονα πρὸς τὸν παραδιδόμενον

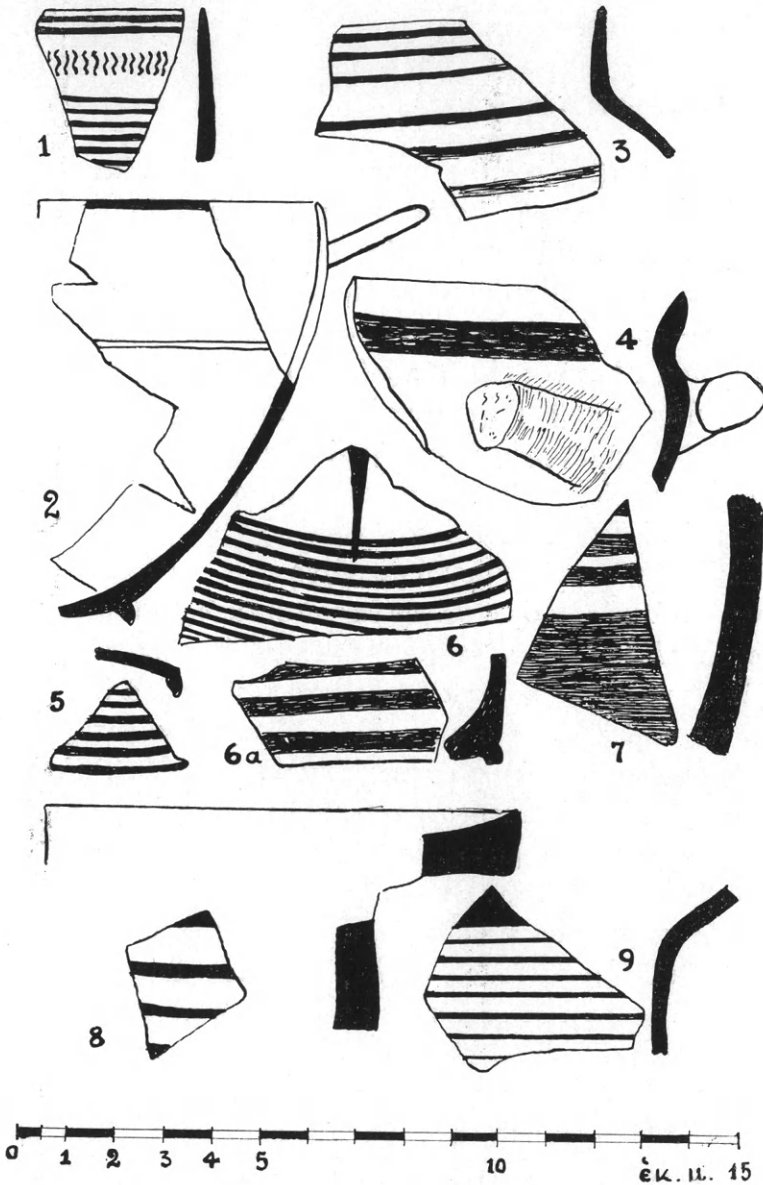
ἀποικισμὸν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Κορινθίων (734 π.Χ., Στράβων VI 268) ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Χερσικράτους. Οὕτω, διὰ πρῶ-

Εἰκ. 62. Τμήματα τιμητικῆς ἐπιγραφῆς ρωμαϊκῶν χρόνων.

τὴν φορὰν ἔρχονται εἰς φῶς δι' ἀνασκαφῶν ἐν Κερκύρα καὶ δὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει, ὅπερ σημαντικώτερον ἢ ἂν ταῦτα προήρχοντο ἐκ τάφων, πρῶτα πρωτοκορινθιακὰ ἀγγεῖα, ἔστω καὶ εἰς μικρὰ θραύσματα. Τοῦτο ἀπὸ πολλοῦ ἀπετέλει εὐχὴν τῶν ἐπιστημόνων, διότι τὰ μέχρι τοῦδε ἀρχαιότερα εὐρεθέντα ἐν Κερκύρα ἀνήκον εἰς τὴν ὄψιμον πρωτοκορινθιακὴν περίοδον (650 - 625). Διὰ τοῦ νέου εὐρήματος καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαιοτέ-

ρων πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων τῶν εὐρεθέντων ἐν Συρακούσαις
— πόλιν ἀποικισθεῖσαν συγχρόνως περίπου πρὸς τὴν Κέρκυραν —

Εἰκ. 63. Ἐπιλογή ὀστράκων τῆς πρώιμου πρωτοκορινθιακῆς ἐποχῆς.

εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει νέων τεκμηρίων νὰ ἐπανεξετασθῶσι τὰ
συναφῆ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Κερκύρας καὶ

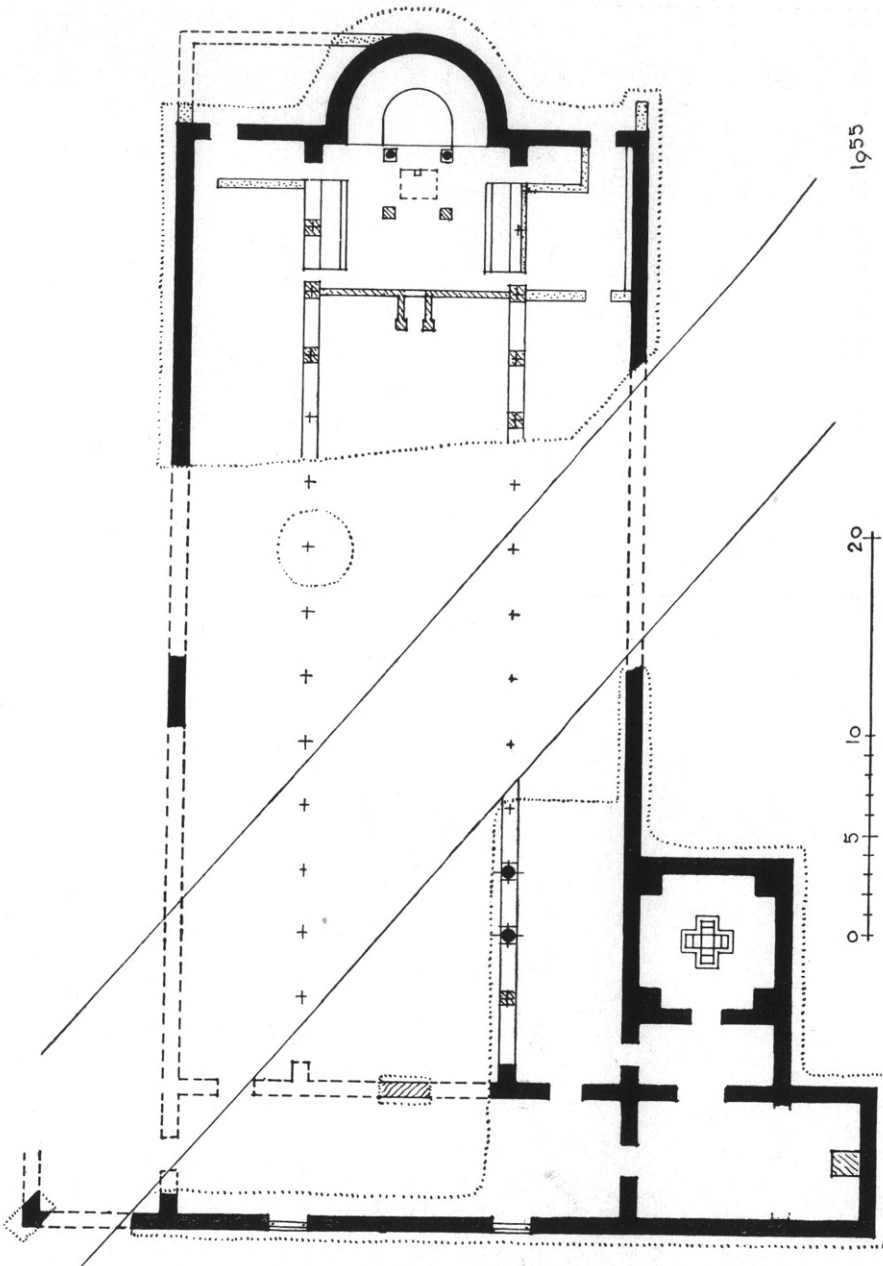
τῶν Συρακουσῶν, ὡς καὶ τὰ προβλήματα χρονολογικῆς κατατάξεως τῶν γεωμετρικῶν μεταβατικῶν καὶ πρωίμων πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων.

20. ΠΑΛΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ. α) Σκουτέλα.

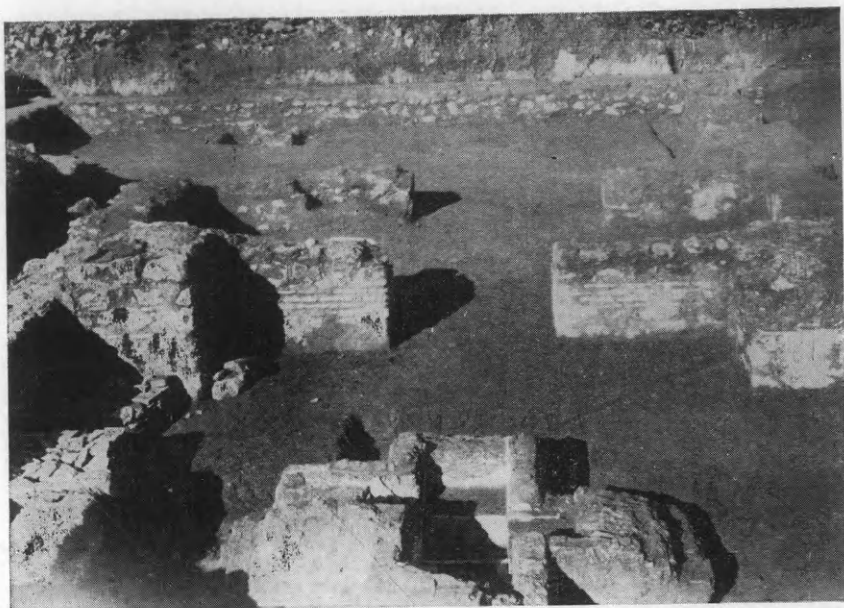
Ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ συνεχίσθη διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Δ. Πάλλα ἡ ἀνασκαφὴ τῆς ἐν θέσει Σκουτέλα ἀποκαλυφθείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς (εἰκ. 64).

Ἐφέτος ἀπεχωματώθη ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς βασιλικῆς—πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ τῆς διαγωνίως διερχομένης ὑπεράνω τοῦ μνημείου. Εἰς τὴν πρὸς Α. προέκτασιν τοῦ βορείου κλίτους ἐπεσημάνθη ἡ ὑπαρξίς βοηθητικοῦ χώρου—πιθανῶς νεκρικοῦ προορισμοῦ—σχεδὸν ἡμιεγγράφοντος τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ. Δυτικῶς τῆς ὁδοῦ ἀπεχωματώθη μέγα μέρος τοῦ νάρθηκος, μέρος τοῦ νοτίου κλίτους καὶ οἱ πρὸς Δ. τοῦ βαπτιστηρίου χώροι (εἰκ. 65).

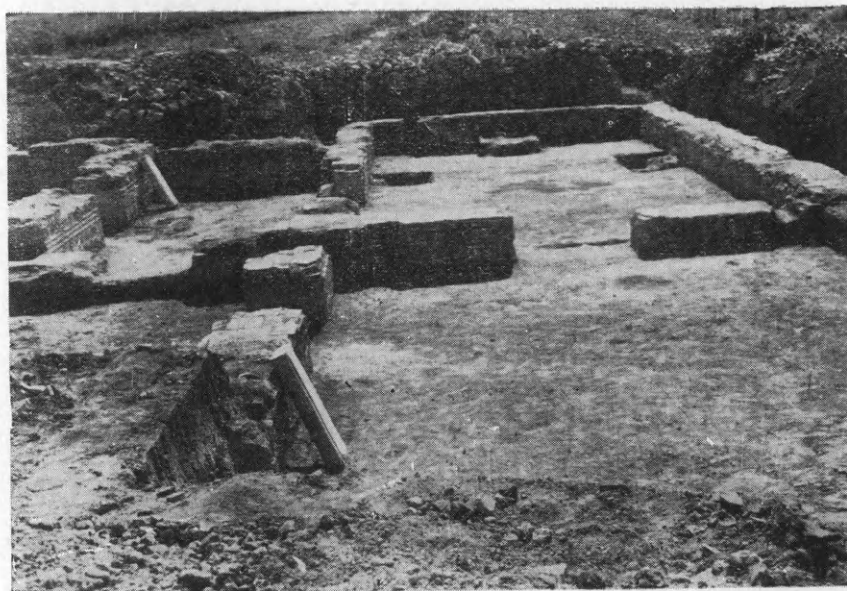
Ἐκ τῶν χώρων τούτων ὁ μικρότερος, προσιτὸς ἐκ τοῦ νοτίου κλίτους, κατὰ κύριον ὅμως λόγον ἐκ τοῦ δυτικῶς τούτου ἐκτεινομένου μεγαλυτέρου χώρου, ἀποτελεῖ τὸν προθάλαμον τοῦ βαπτιστηρίου (ἀποδυτήριον;). Ὁ μεγαλύτερος, προσιτὸς κατὰ κύριον λόγον ἐκ τοῦ νάρθηκος, εἶναι ὁ «προαύλιος οἶκος» ἢ «ἐξώτερος οἶκος» (εἰκ. 66), χρησιμεύων διὰ τὰς κατηχητικὰς διδασκαλίας, διὰ τὴν τέλεσιν τῶν εὐχῶν εἰς τοὺς κατηχουμένους καὶ τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἐπορκισμῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα χρησιμεύων διὰ τὴν—συμφώνως πρὸς τὴν λατινικὴν λατρευτικὴν παράδοσιν—παροχὴν τῆς «σφραγίδος» τοῦ χρίσματος (*consignatorium*, χριστήριον). Τὸ διαμέρισμα τοῦτο, ὑπολογισθὲν κατ' ἀρχὰς μικρότερον, κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν προεξετάθη πρὸς Ν., ἀποκτῆσαν ἐσωτερικῶς ὀλίγον μῆκος $\pm 11,20$ μ. Εἰς τὸ μέσον τῆς νοτίας—στενῆς—πλευρᾶς του εὐρέθη κτιστὸν τετράπλευρον βῆθρον, ὡς πλατύβαθμον, προφανῶς διὰ τὴν ἔδραν τοῦ ἐπισκόπου (εἰκ. 64 καὶ 66). Εἰς τὸ νότιον κλίτος εὐρέθησαν κορινθιακὰ κιονόκρανα ἀκέραια, ἐπιθήματα καὶ τεμάχια κιόνων. Ἐπὶ τοῦ νοτίου στυλοβάτου εὐρέθησαν κατὰ χώραν δύο βάσεις κιόνων, ὅθεν διεπιστώθη ὅτι αἱ κιονοστοιχίαι τῆς πελωρίας ταύτης βασιλικῆς ἀπετελοῦντο ἐκ δεκατριῶν κιόνων ἐκάστη. Ὑπερώων φαίνεται νὰ ἔσφερεῖτο.

Εἰκ. 64. Κάτοπις τῆς παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον
ἐν θέσει Σκουτέλα βασιλικῆς.

Εικ. 65. Βασιλική «Σκουτέλας». Ἐποψία πρὸς Δ. (Ἐκ τῆς ἀνατ. πλευρᾶς τοῦ βαπτιστηρίου.)

Εικ. 66. Βασιλική «Σκουτέλας». Ἐποψία ἐκ τοῦ νάρθηκος πρὸς Ν. Δεξιᾷ ὁ «προαύλιος οἶκος».

Τέλος διὰ δοκιμαστικῆς τάφρου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ προσδιορίσθη τὸ ὀλικὸν πλάτος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνασκαπτομένου οἰκοδομήματος ($\pm 41,70$ μ.).

21. Π. ΚΟΡΙΝΘΟΣ. β) Πάνω Μαγούλα.

Εἰς τὴν θέσιν «Πάνω Μαγούλα», παρὰ τὸ 3^{ον} χιλιόμετρον τῆς δημοσίας ὁδοῦ Κορίνθου-Ἄργους καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτήν, δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Δ. Πάλλα ἐπέτυχε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ προσδιορίσῃ τὴν διάταξιν ἐπαύλεως ἐκ συμπλέγματος χώρων, διηυθετημένων ἐκατέρωθεν καὶ ὀπισθεν τετραπλεύρου αὐλῆς, ἐχούσης πιθανῶς στοᾶς κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς πλευρᾶς. Ἀπεκαλύφθη τὸ *impluvium*, ἐστρωμένον διὰ χαλίκων. Τὸ οἰκοδόμημα προχωρεῖ πρὸς Δ. ἐντὸς παρακειμένης ἀμπέλου, ἐλλείψει ὄμως μέσων δὲν κατορθώθη νὰ προσδιορισθῶσιν αἱ πρὸς Α. διαστάσεις του. Ἐπὶ τῇ βάσει νομίσματος ἐκ τῶν λεγομένων «βαρβαρικῶν» καὶ λύχνου ἐκ τῶν προίμων, εὑρεθέντων παρὰ τὰ θεμέλια τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς (;), ἡ ἔπαυλις χρονολογεῖται ὄχι ἐνωρίτερον τῶν μέσων τοῦ 3^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

Πρὸς Β. τῆς ἐπαύλεως ταύτης προσδιορίσθη ἡ θέσις μεγάλης τετραπλεύρου ὑπαίθρου δεξαμενῆς, τροφοδοτουμένης διὰ κτιστοῦ ἀγωγοῦ, ἐφωδιασμένου εἰς τὸ ἄκρον διὰ μολυβδίνου σωλῆνος. Τὸ μῆκος τῆς δεξαμενῆς κατέστη δυνατόν νὰ ἐρευνηθῇ μόνον μέχρι 22,70 μ., τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς μόνον μέχρι 10 μ. Ἐπὶ τῇ βάσει τεμαχίου ἰταλιωτικοῦ λύχνου, εὑρεθέντος εἰς τὴν παρὰ τὸν ἀγωγὸν ἀδιατάρακτον ἐπίχωσιν, ἡ δεξαμενὴ χρονολογεῖται πιθανῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ 1^{ου} μ. Χ. αἰῶνος, φαίνεται δ' ὅτι ἀπετέλει ἐξάρτημα ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως.

22. ΜΥΚΗΝΑΙ

Συμπληρωματικαὶ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι καὶ ἐρευναι ἐνηργήθησαν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐν Μυκῆναις διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Ἰ. Παπαδημητρίου. Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐρεύνης τοῦ ἐξωτερικοῦ ταφικοῦ περιβάλλοντος εἶχε τεθῆ ὡς κύριος σκοπὸς τῶν ἐφετινῶν ἀνασκαφῶν, ἀλλ' αἱ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἀρξάμεναι μεγάλα ἐργασίαι μερικῆς ἀναστηλώσεως

τῶν μνημείων τῶν Μυκηνῶν, κατέστησαν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην διερευνησεως λεπτομερειακῶν τινων ζητημάτων τοῦ θολωτοῦ τάφου «τοῦ Αἰγίσθου», τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνακτόρου, ὡς καὶ τοῦ παλαιότερου ταφικοῦ περιβόλου τοῦ Schliemann.

1. Κατὰ τὸ νότιον τμήμα τοῦ νέου κυκλικοῦ περιβόλου ἀνεσκάφη ὁ περὶ τὸν ἀποκαλυφθέντα μεσοελλαδικὸν ἱπνὸν χῶρος.

Εἰκ. 67. Ἀποψις τοῦ δρόμου τοῦ τάφου τοῦ Αἰγίσθου καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀρχαῖου οἰκήματος.

Βορείως αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπὸ στοιχεῖα Λ, Λ¹, Λ², Σ, Τ καὶ Φ ἀνασκαφέντων τάφων* ἠρευνήθησαν λεπτομερῶς δύο ἐπάλληλοι ἐλλειψοειδεῖς τοῖχοι, βαίνοντες μέχρι τινὸς κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν (ἐκ Δ. πρὸς Α.), τοῦ νεωτέρου κυρτουμένου ἐφεξῆς πρὸς νότον.

Ἐκ τῆς εὐρέσεως δαπέδων παρὰ τὸν ἱπνὸν συνάγεται, ὅτι οἱ δύο οὗτοι τοῖχοι ἀνήκον εἰς ἐπάλληλα μεσοελλαδικὰ οἰκήματα. Καὶ ὁ μὲν παλαιότερος ἀνήκεν εἰς οἰκίαν περιλαμβάνουσαν καὶ τὸν ἱπνόν, ὁ δὲ ὑψηλότερος ἀπετέλει τμήμα νεωτέρας ἀψιδωτῆς οἰκίας τῆς

* Σημ. Ὅρα τὸ εἰς τὸ περυσινὸν συνοπτικὸν τεύχος (σ. 35) δημοσιευθὲν διάγραμμα τοῦ συγκροτήματος τῶν τάφων.

μεσοελλαδικῆς περιόδου καὶ ἐχρησιμοποιήθη πιθανῶς βραδύτερον ὡς περιβόλος τῶν νοτίως αὐτοῦ τάφων.

Εἰκ. 68. Μελανόμορφον ἀγγεῖον τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. ἐξ οἰκήματος πρὸ τοῦ δρόμου τοῦ τάφου «τοῦ Αἰγίσθου».

Λείψανα μεσοελλαδικῶν οἰκήσεων ἀνεφάνησαν ἐπίσης κατὰ

Εἰκ. 69. Στήλη (τάφου Α) ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς.

τὸ νότιον ἄκρον τοῦ περιβόλου, ἔνθα ἠρευνήθη ἡ θέσις τοῦ εἰκαζομένου κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀναλήμματος. Ἐκ πάντων τούτων

βεβαιούμεθα περί παλαιότερου οικισμού τοῦ χώρου τοῦ περιβόλου πρὸ τῆς καθιερώσεως αὐτοῦ ὡς νεκροταφείου.

2. Εἰς τὸν θολωτὸν τάφον «τοῦ Αἰγίσθου» (εἰκ. 67) κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀναστηλώσεως τμήματος τῆς ἐπι-

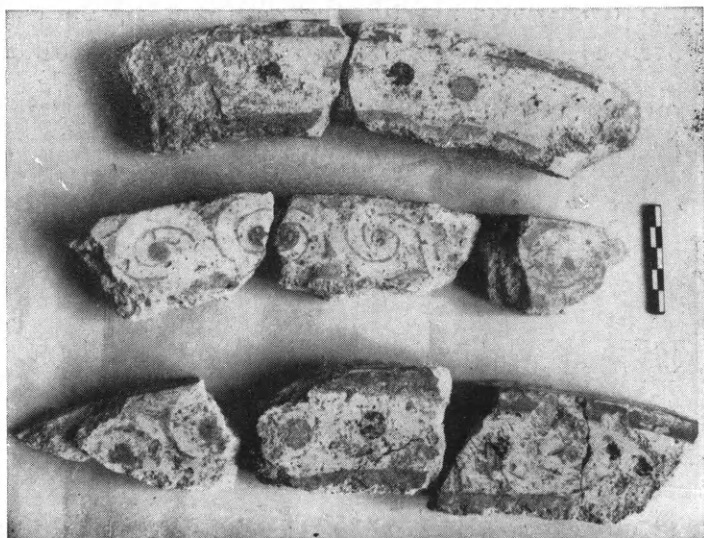
Εἰκ. 70. Ἀνάκτορον. Πρόδομος. 1 = Λεκάνη, 2 = βωμός, 3 = θέσις θρόνου.

χώσεως τῆς θόλου, ἀφεθέντος ἀσκάπτου, συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς μεσοελλαδικῆς μέχρι καὶ τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ ὄστρακα ἀγγείων τοῦ «ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ», τινὰ τῶν ὁποίων συνανήκουν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Wace παλαιότερον (1922) εὑρεθέντα.

Κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χωμάτων τῆς ἀρχῆς τοῦ δρόμου τοῦ τάφου ἀπεκαλύφθη δάπεδον ἐκ πλακῶν σχιστολίθου, ἡρμοσμένων δι' ἰσχυροῦ λευκοῦ κονιάματος. Ἡ ὑπ' αὐτὸ ἐπίχωσις παρέσχεν

ἀποκλειστικῶς μεσοελλαδικὰ ὄστρακα, τῶν αὐτῶν δὲ χρόνων λείψανα περιεῖχεν ἢ στρωματογραφικῶς ἀνασκαφεῖσα ἐπίχωσις τῆς ἀρχῆς τοῦ δρόμου. Ἄλλὰ καὶ μικρὰ τομῆ ὀπισθεν τοῦ τοίχου ἐπενδύσεως τῆς παρειάς τοῦ δρόμου, κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἀπέδωκεν ἐπίσης μεσοελλαδικὰ ὄστρακα.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὁμοῦ μὲ τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀκριβεστέ-

Εἰκ. 71. Τμήματα τραπεζῶν προσφορῶν ἐκ κονιάματος.

ρας σπουδῆς τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου, δύνανται ν' ἀγάγουν εἰς πρωιμότεραν χρονολόγησιν τοῦ μνημείου.

Νοτιώτερον τοῦ δρόμου ἀνεσκάφη τμῆμα μεγάλου οἰκοδομήματος ἱστορικῶν χρόνων (εἰκ. 67). Παρὰ τινὰ ἐστίαν εὐρέθησαν «ἐν θέσει» χύτραι, ἐκ τῆς ἐπιχώσεως δὲ τοῦ κτίσματος προέρχονται κορινθιακά τινὰ ἀγγεῖα τοῦ τέλους τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰ. καὶ τμῆμα μελανομόρφου ἀμφορέως μετὰ παραστάσεως Διονύσου, Σιληνῶν καὶ Μαινάδων ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀρματοδρομίας ἀφ' ἑτέρου, τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 6^{ου} ἐπίσης π. Χ. αἰῶνος (εἰκ. 68).

3. Ἐξω τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ πλησίον αὐτοῦ ἀνευρέθη κατὰ τὰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως δάπεδον ἐκ κεράμων (ἐξ ὧν συνεκολλήθησαν ἕξ μεγάλοι στρωτῆρες), συνδεομένων δι' ἀμμοκονιάματος, ἀγνώστου δὲ πρὸς τὸ παρὸν προσορισμοῦ. Παρ' αὐτὸ

ἀνεσκάφησαν δύο λακκοειδεῖς ΥΕ: II τάφοι, ἐξ ὧν τὸ ἐν εἰκ. 72 ἀγγεῖον.

4. Ἐντὸς τοῦ ταφικοῦ περιβόλου τοῦ Schliemann, κατὰ τὴν ἔρευναν πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων τεμαχίων βάσεων τῶν πωρίων ἐπιτυμβίων στηλῶν (εἰκ. 69), ἀνεσκάφη τμῆμα τῆς ἐπιχώσεως κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ κύκλου, μέχρι βάθους 0,50 – 0,80 μ. Τὸ ἀνώτερον τεφρὸν στρῶμα ἦτο μεσοελλαδικόν, ὑπ' αὐτὸ ὁμως διεπιστώθη παχεῖα ἐπίχωσις πρωτοελλαδική, ἐντὸς τῆς ὁποίας μεταξὺ τῶν ἀφθόνων ΠΕ. ὀστράκων ὑπῆρχον καὶ τινα νεολιθικά, πιστοποιοῦντα τὴν ὑπαρξίν οἰκισμοῦ ἐν Μυκῆναις ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἤδη ἐποχῆς.

Εἰκ. 72. ΥΕ. II ἀλάβαστρον ἐκ τάφου παρὰ τὸ τεῖχος.

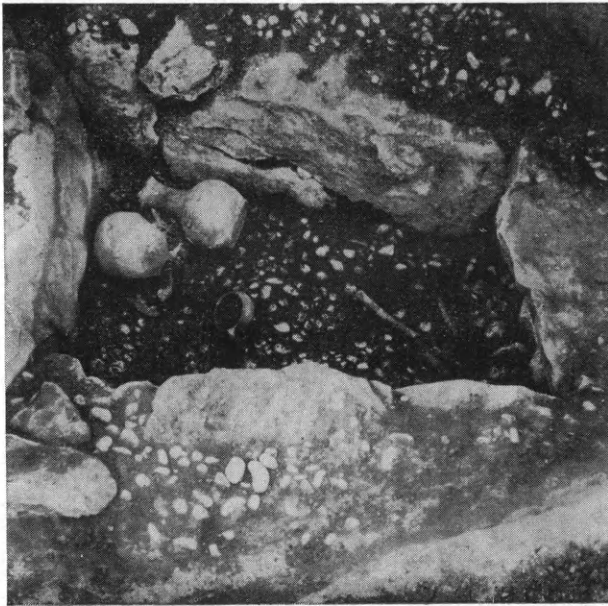
Περαιτέρω, βορειότερον, ἀνεκαλύφθη λακκοειδῆς μεσοελλαδικὸς τάφος, τοῦ ὁποίου τμῆμα μόνον ἀνεσκάφη, διότι ὁ τάφος προχωρεῖ κάτωθεν τῶν πλακῶν τοῦ περιβόλου.

5. Ἐπὶ τοῦ ἀνακτόρου εἶχεν ἀποκαλυφθῆ κατὰ τὰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως παρὰ τὴν νοτίαν παραστάδα τοῦ προδόμου πλάξ ἀλαβάστρου φέρουσα λεκανοειδῆ κοιλότητα, παρ' αὐτὴν δὲ καὶ τὸν νότιον κίονα τοῦ προδόμου ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαδημητρίου τεμάχια τετραγώνου τραπέζης προσφορῶν (0,85 × 0,85 μ.) ἐκ πορφυρίτου, φερούσης δισκοειδῆ ἔξαρσιν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τέσσαρας ὀπὰς, δι' ὧν προφανῶς ἐστερεοῦτο ἐπὶ τινος βάσεως. Μικρὰ σκαφή ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπῆρξεν εὐτυχῆς εἰς ἀποτελέσματα: Ἀνεκαλύφθη ἐν πρώτοις μικρὸν ὑπὸ τὸ δάπεδον στρογγύλον κτίσμα (εἰκ. 70), πιθανώτατα βωμός, πλησίον τοῦ ὁποίου ἴσως ἔκειτο ἡ τράπεζα, παρ' αὐτὸ δὲ πολλὰ τμήματα στρογγύλων τραπέζων προσφορῶν ἐκ κονιάματος (stucco), κοσμουμένων διὰ γραπτῶν σπειρῶν καὶ ροδάκων (εἰκ. 71). Πρὸς τούτοις ἀνατολικῶς τῆς ἐξ ἀλαβάστρου λεκάνης τὸ δάπεδον ἀπετελεῖτο κατ' ἐξίρσεις ἐκ κονιάματος (ἀντὶ ἀλαβάστρου), προφανῶς ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχε θρόνος τις. Ὡς εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Πύλου, ὁ θρόνος ἐτοποθετήθη δεξιᾷ τῆς εἰσόδου, ἡ διαπίστωσις δ' αὕτη καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ βωμοῦ εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐν τῶν σπουδαιότερων ἐπιτευγμάτων τῶν ἐφετινῶν ἔρευνῶν ἐν Μυκῆναις.

23. ΝΑΥΠΛΙΑ. Πρόνοια.

Αί ἐφετιναὶ ἀνασκαφαί, γενόμεναι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Σ. Χαριτωνίδη, ἀπετέλεσαν συνέχισιν ἐρευνῶν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Πρόνοίας, ὅπου εἶχε διαπιστωθῆ ἡ ὑπαρξίς τάφων κυρίως τῆς ὑστερογεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Ἐφέτος ἡ ἔρευνα συνεκεντρώθη εἰς δύο τομεῖς, τὸν ἕνα πρὸς

Εἰκ. 73. Τραπεζιόσχημος τάφος Πρόνοίας.

βορρᾶν καὶ τὸν ἕτερον πρὸς νότον τοῦ χώρου, ἔνθα προηγουμένως εἶχον σημειωθῆ πυκναὶ ταφαὶ ἐντὸς πίθων.

Καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν εὐρέθῃ τοῖχος ἀποκαλυφθεὶς εἰς μῆκος μεῖζον τῶν 10 μέτρων, συνεχιζόμενος δὲ καὶ ἀνατολικώτερον τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου. Ὁ τοῖχος οὗτος, χρονολογούμενος εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν, ἔβαινε κατὰ μῆκος τῆς βορείου ὄχθης χειμάρρου, ἀπετέλει δ' ἀνάλημμα πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων ἀπὸ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ νοτίου τομέως ἀπεκαλύφθη τοῖχος κάθετος πρὸς τρεῖς ἄλλους κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη εὐρε-

θέντας, πάντων ὁμοῦ συναποτελούντων μέρος γεωμετρικοῦ οἰκήματος.

Δυτικώτερον, εἰς τὸν αὐτὸν τομέα, ἢ εἰς βίθους σκαφή ἀπεκάλυψε διαδοχικὰς στρώσεις λίθων, ὁδοὺς πιθανῶς, με ἀραιὰ γεωμετρικὰ καὶ βαθύτερον πρωτογεωμετρικὰ ὄστρακα.

Εἰς ἓν τῶν τελευταίων τούτων στρωμάτων ἀνήκεν ἰδιόμορφος τάφος, τετραγμένος ἀτυχῶς. Οὗτος ἦτο κυκλικός, διαμέτρου 2 μ. περίπου, ὠρυγμένος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ὁ τάφος ἐκαλύπτετο διὰ ξυλίνης (ἢ καλαμίνης) στέγης με στρώμα πηλοῦ ἐπ' αὐτῆς καὶ μεγάλας πλάκας ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου.

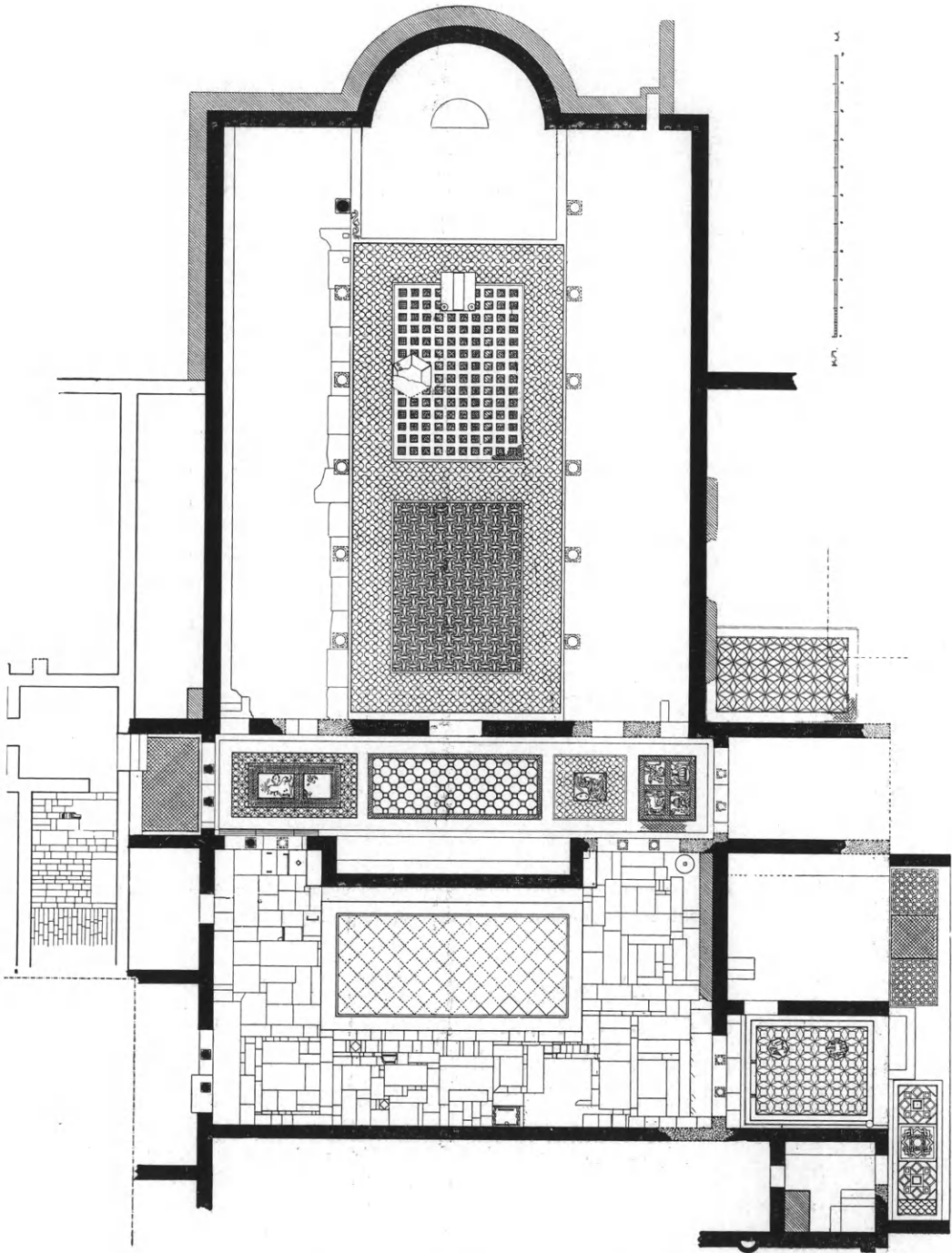
Ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐν αὐτῷ πολυαρίθμων ὀστράκων ἰδιαιτέρως ἄφθονοι ἦσαν κωνικοὶ πόδες κυλίκων.

Ὁ τάφος οὗτος εἶχεν ἀποκόψει πρὸς Β. τοῖχον κατευθύνσεως, Β-Ν. συνεχιζόμενον καὶ νοτιώτερον ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου. Ὁ τοῖχος οὗτος, πάχους 0,60 μ. περ. καὶ καλῆς κατασκευῆς, καθ' ὄλον τὸ ἀποκαλυφθὲν μῆκός του (3,60 μ.) δὲν συνδέεται πρὸς ἕτερον, κάθετον πρὸς αὐτόν (διαχωριστικὸν) τοῖχον. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐσχημάτιζε τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν μεγάλου δωματίου, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον διεκρίθη σαφῶς πρὸς δυσμὰς.

Εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ νοτίου τομέως ἀνευρέθησαν δύο κτιστοὶ τάφοι. Ὁ μὲν εἰς, μικρότατος, οὐδὲν περιεῖχε (οὐδὲ ἔχνος ὀστοῦ) καίτοι ἄριστα κεκλεισμένος, ὁ δ' ἕτερος (εἰκ. 73), σχήματος τραπεζίου, περιεῖχε δύο ἀγγεῖα τοῦ πρωίμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ. Ὁ σκελετὸς μερικῶς μόνον ἐσφύζετο, ἦσαν δὲ ὄρατὰ τὰ ἔχνη καύσεως (ἡμικαύσεως).

24. ΕΡΜΙΟΝΗ

Μαθηταὶ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἐρμιόνης, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ πρὸ τοῦ σχολείου των χώρου παιδιῶν, ἀπεκάλυψαν τυχαίως ψηφιδωτὸν δάπεδον μετ' ἐπιγραφῆς. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας εἰδοποιηθὲν σχετικῶς ἀπέστειλε χάριν συντηρήσεως τοῦ κινδυνεύοντος νὰ καταστραφῇ ψηφιδωτοῦ τὸν Ἐπιθεωρητὴν Ἀρχιτέκτονα τῆς Ἀναστηλώσεως κ. Εὐστάθιον Στίκαν, ὅστις ἐφρόντισε διὰ τὴν στερέωσίν του, ἀνέλαβε δ' ἀργότερον, ἐντολῇ καὶ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τὴν ἀνα-

Είχ. 74. Κάτοπις τής βασιλικής τής Ἑρμιόνης.

σκαφήν τοῦ ὄλου συγκροτήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκε τὸ εὐρεθὲν ψηφιδωτόν.

Ἐκ τῆς ἀνασκαφικῆς ταύτης ἐρεῦνης ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ εὐρεθὲν δάπεδον ἀνήκεν εἰς τὴν ΝΔ. εἴσοδον μεγάλης παραθαλασσίας παλαιοχριστιανικῆς "βασιλικῆς" (εἰκ. 74), ἀποτελουμένης α) ἐκ μεγάλης ὑπαίθρου αὐλῆς β) νάρθηκος καὶ γ) κυρίως ναοῦ μετὰ ἡμικυ-

Εἰκ. 75. Ἄετὸς κρατῶν εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ πέρδικα. Ἐκ τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ ΝΔ. προπύλου τῆς βασιλικῆς τῆς Ἐρμιόνης.

κλικῆς πρὸς ἀνατολὰς κόγχης ἱεροῦ. Τὸ ὀλικὸν μῆκος τοῦ κτηρίου ὑπερβαίνει τὰ 40 μ. τὸ δὲ πλάτος τοῦ ναοῦ τὰ 17,60 μ.

Ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ ἔδειξεν, ὅτι πρὸ τῆς ΝΔ. εἰσόδου ἔξετείνεται στενόμακρον ἄνδρον ἔχον τὸ δάπεδον κεκαλυμμένον διὰ ψηφιδωτῶν μὲ ποικίλα γεωμετρικὰ σχέδια (εἰκ. 74). Διὰ γεωμετρικοῦ ἐπίσης κοσμήματος, ἀπαρτιζομένου ἐκ συμπλεκόμενων ὀκταγώνων, ἐκοσμεῖτο καὶ τὸ δάπεδον τοῦ ΝΔ. προπύλου. Δύο μάλιστα τῶν ὀκταγώνων τούτου περιβάλλουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἄετὸν μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας κρατοῦντα πέρδικα διὰ τῶν ὀνύχων του (εἰκ. 75)

Εικ. 76. Ψηφιδωτή ἐπιγραφή τοῦ ΝΑ. προτύλου τῆς βασιλικῆς τῆς Ἐρμιόνης.

Εικ. 77. Ἐποψίς τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς τῆς Ἐρμιόνης
 μέ τὰς βάσεις τῶν κίωνων τῶν δύο τριβήλων εἰς τὰς θέσεις των.

ἀφ' ἑτέρου δὲ πρόβατον (ἀμνόν). Εἰς τὸ πρὸς τὴν αὐλὴν τέρμα τοῦ δαπέδου τοῦ προπύλου ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ λέγουσα: Ἐπὶ τοῦ θεοφι-
λ(εστάτου) ἐπισκό(που) ἡμῶν Ἐπιφανίου ἀνενεώθ(η) τὸ ἔργον (εἰκ. 76).

Ἄλλο, συμμετρικὸν πρὸς τὸ περιγραφέν, πρόπυλον ὑπῆρχε καὶ πρὸς Β. τῆς αὐλῆς (εἰκ. 74), τούτου δὲ μάλιστα διετηρήθησαν κατὰ χώραν καὶ αἱ βάσεις τῶν κίωνων τριβήλου, οἷον θὰ ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς αὐλῆς.

Ἡ κυρία αὐλή, διαστάσεων 17,50 × 9,65, εἶναι ἐστρωμένη δι' ὀρθογωνίων μαρμαρίνων πλακῶν κατὰ πολὺ γραφικὸν τρόπον

Εἰκ. 78. Ψηφιδωτὸς πάνθηρ τρέχων, ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς τῆς Ἐρμιόνης.

συνδεδυασμένων (εἰκ. 74). Μέγα μέρος αὐτῆς καταλαμβάνει μεγάλη ὀρθογωνικὴ δεξαμενὴ (εἰκ. 74) διαστάσεων 4,50 × 9,50, τῆς ὁποίας τὸ μὲν δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ μεγάλων τετραγώνων ὀπτοπλίνθων, τὰ δὲ μέχρις ὕψους 0,80 μ. διατηρούμενα τοιχώματα ἐκαλύπτοντο ἐσωτερικῶς διὰ παχέος ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ἐν ᾧ αἱ κάτω γωνίαι ἦσαν ἐνισχυμέναι διὰ κουρασανίου. Ἐκατέρωθεν τῆς αὐλῆς ὑπῆρχον καὶ ἄλλα βοηθητικὰ διαμερίσματα, μεθ' ὧν ἡ αὐλή

συνεκοινώνει διὰ θύρας, ἐν ᾧ ἡ πρὸς τὸν στενόμακρον νάρθηκα τοῦ ναοῦ ἐπικοινωνία αὐτῆς δὲν ἐγένετο δι' ἀπλῶν θυρῶν ἀλλὰ διὰ τριβήλων (εἰκ. 74 καὶ 77), δι' ὁμοίων δὲ πάλιν τριβήλων συνεκοινώνει κατὰ τὰ πλάγια καὶ ὁ νάρθηξ μετὰ τῶν συνεχομένων πρὸς αὐτὸν πρὸς Β. καὶ Ν. βοηθητικῶν διαμερισμάτων (εἰκ. 74 καὶ 77).

Ἐντελῶς πρωτότυπος εἶναι ἐνταῦθα ἡ διαμόρφωσις τῆς Δ. πλευρᾶς τοῦ νάρθηκος εἰς ὀρθογώνιον ἐξέδραν μετὰ πεζουλίου (εἰκ. 74) ἐπενδεδυμένου διὰ μαρμαρίνων πλακῶν.

Ἀφ' ἑτέρου ὀλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος ἦτο ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτῶν, διηρεῖτο δὲ εἰς 4 *διάχωρα*, ἐξ ὧν τὸ μὲν μέσον καὶ μακρότερον εἰκόνιζε γεωμετρικὸν κόσμημα, τὰ δὲ ἄκρα περιελάμβανον μικρότερα διαμερίσματα πλαισιούντα παραστάσεις τρε-

χόντων ζώων — πάνθηρος; (εικ. 78) και αιγάγρου (εικ. 79) ως και πτηνῶν — περδίκων και δύο μακρολαίμων ύδροβίων ύψούντων τους έλικοειδεις λαιμούς των εκατέρωθεν κανθάρον.

Ἡ μεταξὺ νάρθηκος και κυρίως ναοῦ ἐπικοινωνία ἐγένετο διὰ 5 θυρῶν, ἐξ ὧν μία ἐν τῷ μέσῳ και ἀνά δύο εἰς τὰ ἄκρα κλίτη. Ὁ κυρίως ναός—τρίκλιτος βασιλική—ἔφερεν ἀνά ἐξ κίονας ἐφ' ἐκατέρας τῶν κιονοστοιχιῶν του. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ κλιτῶν του μόνον τὸ μέσον (πλάτους 7,60 μ.) ἦτο ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτῶν. Διηρεῖτο δὲ τὸ δάπεδον τοῦτο εἰς τρία μεγάλα ὀρθογώνια διαμερίσματα (εικ. 74), ἐξ ὧν τοῦ μὲν πρὸς ἀνατολὰς δὲν ἀπεκαλύφθη ὀλοσχερῶς τὸ κόσμημα, πλὴν στενοῦ πλαισίου ἐκ φύλλων κισσοῦ, τὰ δὲ δύο ἄλλα πρὸς δυσμὰς φέρουσι πλατὺ πλαισίον περιβάλλον πυκνὸν γεωμετρικὸν σχέδιον (εικ. 74). Εἰς τὸ μέσον ἐξ αὐτῶν εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν των ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ βάσις δικιονίου προστόφου τοῦ τέμπλου, ἀφ' ἐτέρου δ' ἡ μαρμαρίνη βάσις ἐξαγώνου ἄμβωνος (εικ. 80). Ἀμφότεραι πατοῦσιν ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν και εἶναι ἐπομένως μεταγενέστεραι αὐτῶν.

Εἰκ. 79. Ψηφιδωτὸς αἰγαγρὸς ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ νάρθηκος.

Ἡ ὀλοσχερῆς ἀποκάλυψις τοῦ ἱεροῦ θέλει συντελεσθῆ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Ἡ τεχνοτροπία τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς ὑποδηλοῖ ὡς χρόνον κατασκευῆς αὐτῶν τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα. Ἐπειδὴ δ' ἡ μὲν ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ ὁμιλεῖ περὶ ἀνανεώσεώς των, τὸ δὲ θέμα τοῦ ἀετοῦ εἶναι ὑστερώτερον, ἔπεται ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ προπύλου εἶναι μεταγενέστερον και ἴσως τοῦ 7^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενος ἐπίσκοπος Ἐπιφάνιος εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστος.

Πλήν τῶν ψηφιδωτῶν τῆς πρὸ τοῦ Σχολείου βασιλικῆς ὁ κ. Στίκας ἠρεύνησε καὶ ἄλλα ψηφιδωτὰ δάπεδα εὐρισκόμενα εἰς αὐτὰς ἰδιωτικῶν οἰκιῶν τῆς Ἑρμιόνης. Ἐκ τούτων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Αἰκ. Μπενάρδου ἄριστα διατηρούμενον καὶ διαστάσεων 4,50x4,75 μ. Τὸ τετράγωνον τοῦτο ψηφιδωτὸν περιβαλλό-

Εἰκ. 80. Ἡ μαρμαρίνη βάση τοῦ ἑξαγωνικοῦ ἄμβωνος τῆς βασιλικῆς τῆς Ἑρμιόνης.

μενον ὑπὸ ἀλυσσοειδοῦς πλαισίου διαιρεῖται εἰς δύο καθ' ὕψος ζώνας. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἄνω ζώνην εἰκονίζεται ἐν τῷ μέσῳ μέγας ἀμφορεύς, ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ ὁποῖου ἐκφύονται πλούσιοι ἐλικοειδεῖς βλαστοὶ μετὰ κισσοφύλλων, ἐκατέρωθεν δ' αὐτοῦ μία ἔλαφος καὶ μία δορκὰς σπεύδουσαι πρὸς τὸν κἀνθαρον μὲ ἀνασηκωμένον τὸν ἕτερον τῶν προσθίων ποδῶν. Εἰς δὲ τὴν κάτω ζώνην, ἣτις διαιρεῖται διὰ πλατέος ἀλυσσοειδοῦς κοσμήματος εἰς δύο διάχωρα, εἰκονίζονται ἄριστερῶ μὲν φοῖνιξ καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ ἓν παγώνιον ἐν μέσῳ βλαστῶν ἀμπέλου μετὰ φύλλων καὶ βοτρυῶν, δεξιᾷ δὲ ὀλό-

κληρος κόσμος πτηνῶν (εἰκ. 81), ἤτοι δύο παγώνια, μικρότερον πτηνόν, νῆσσα δάκνουσα διὰ τοῦ ράμφους τῆς ὄφιν κλπ., ἐν μέσῳ φύλλων κισσοῦ καὶ βοτρυῶν.

Εἰκ. 81. Τμῆμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς οἰκίας Μπενάρδου ἐν Ἐρμιόνη.

Ἡ γραμμικότης τοῦ σχεδίου τῶν ζώων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ ἡ ὄλως διακοσμητικὴ ἀπόδοσις τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν τῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι καὶ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τοῦ 6^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

25. ΜΕΘΟΡΙΑ ΤΕΓΕΑΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ. Βούρβουρα.

Τὸ τρίτον ἤδη μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1950 καὶ 1964 ἐπανελήφθησαν τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Ρωμαίου αἱ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀναλήψεως κατὰ τὸ γειτονικὸν χωρίον Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐιδικοῦ τεχνίτου Τριανταφύλλου Κοντογεώργη.

Ἦρουνήθησαν ἀρκετὰ εἰς ἀριθμόν, ἰδιωτικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ

κτίσματα, κατοικίαι. Παρουσιάζουν πάντα εὐτελῆ κατασκευήν: κάτω μέχρι μικροῦ ὕψους ξηροτοίχους με μικροὺς κοινούς λίθους καὶ ἄνω πηλίνους ξυλοπλέκτους τοίχους. Ἡ τοιαύτη τοιχοδομία εἶναι παντοῦ φανερά· διότι ὑπὸ τὸ καλλιεργούμενον χῶμα βάθους 0,20-0,30 μ. συνηντήθη παντοῦ στρώμα κεραμίδων τοῦ γνωστοῦ κοινοῦ λακωνικοῦ τύπου καὶ ὑπ' αὐτὸ χῶμα ἀδιατάρακτον με συχνὰ ἴχνη

Εἰκ. 82. Πελίκη με παράστασιν τῆς Θέτιδος ἱππευούσης ἱππόκαμπον καὶ φερούσης τὰ ὄπλα εἰς τὸν Ἀχιλλέα.

καύσεως. Εἰς τέσσαρας περιπτώσεις ὑπῆρχον καὶ κιονοστοιχίαι κατὰ τὴν πρόσοψιν, ἀλλ' εἶναι ἄδηλον ἂν τὰ σχετικὰ κτήρια ἦσαν ἱερὰ δημόσια ἢ πολυτελέστεραι κατοικίαι. Ἐπαξ μόνον ἐσημειώθησαν μεταξὺ παραστάδων τέσσαρες *in situ* βάσεις κίωνων εὐτελῶς εἰργασμένα ἐκ πρᾶσινωποῦ ἐγγωορίου σχιστολίθου, ἐνθυμίζουσαι τὰς γνωστὰς μυκηναϊκὰς βάσεις κίωνων. Εἶναι περίεργον, ὅτι αἱ βάσεις αὗται ἀναβαίνουν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους, ὥστε ἡ τελευταία νὰ τοποθετῆται ἐπὶ ἐδάφους 0,40 μ. ὑψηλότερα. Ἐπειδὴ καὶ τὸ ὄλον κτίσμα, 13,50 × 13,50, παρουσιάζει ἀψιδωτὴν τὴν ὀπισθεν πλευράν,

εἶναι πιθανόν, ὅτι θὰ ἦτο δημόσιόν τι κατασκεύασμα, οἶον πρυτανεῖον ἢ βουλευτήριον τοῦ πολισματος.

Ἄξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι εἰς ἕξ τὸ ὀλιγώτερον οἰκίας παρατηρήθησαν μικρὰ τετράπλευρα, ἡμικυκλικὰ ἢ τριγωνικὰ κατὰ τὰς γωνίας κτίσματα, χρήσιμα πάντως διὰ τὴν οἰκιακὴν λατρείαν. Ἐντὸς αὐτῶν συνελέχθησαν πολλὰ ἀναθηματικὰ ἀγγεῖα, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα συντρίμματα ἐκ μεγάλων ἐρυθρομόρφων εὐρέθησαν πλησίον. Ταῦτα συγκολληθέντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἀποτελοῦν τὸ ἐκκληκτικώτερον καὶ λαμπρότερον κέρδος τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης.

Μετὰ πολλὰ κομμάτια συνεκροτήθη εὐμεγέθης πελίκη. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως αὐτῆς εἰκονίζεται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἡ Θέτις

ίπεύουσα ίπλόκαμπον καί κομίζουσα τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως (εἰκ. 82). Ἴσως δὲν ὑπάρχει ἄλλη τόσον ἐπιτυχῆς παράστασις τοῦ νηχομένου ίπποκάμπου καί τῆς ἐποχουμένης θεᾶς.

Μὲ ὑπερπεντακόσια συντρίμματα συνεκροτήθη καί ἀσυνήθως μεγάλη πρόχους, παρέχουσα τὴν πληρεστέραν μέχρι τοῦδε παράστασιν τῆς γεννήσεως τῆς Ἑλένης (εἰκ. 83). Μέρη τῆς ἀγγειογραφίας εἶχον εὔρεθῆ καί τὸ 1954, ἀλλ' ἤδη ἢ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος

Εἰκ. 83. Πρόχους με παράστασιν γεννήσεως τῆς Ἑλένης.

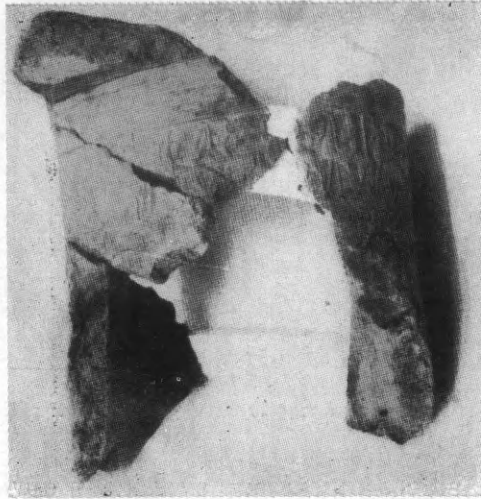
συμπληρωθεῖσα εἰκὼν σημαίνει μεγαλειώδη σύνθεσιν, ὅπου τὴν κεντρικὴν ζωηρὰν κίνησιν — μέγας βωμός, φὸν μὲ τὴν προβάλλουσαν μικρὰν Ἑλένην, ἀετός, ἢ ἔκπληκτος Λήδα — πλαισιώνουν καί ἰσορροποῦν οἱ συμπαριστάμενοι ἐκατέρωθεν Διόσκουροι μὲ τοὺς θαυμασίους ἵππους των. Ἰσαξία πρὸς τὴν σύνθεσιν εἶναι ἡ ἀνετος καί ἀδρὰ δεξιολογία τοῦ καλλιτέχνου ἀγγειογράφου.

Σημειώνομεν ἀπλῶς καί ἄλλα εὐρήματα, ὅπως μέγα μέρος λαμπρᾶς ὑδρίας μὲ πιθανὴν παράστασιν κρίσεως Πάριδος καί κρατήρα μὲ εἰκονιζομένους ἀθλητὰς δρομεῖς κρατοῦντας στλεγγίδα. Ἐκ τῆς μελέτης πάντων τούτων ὁ κ. Ρωμαῖος καταλήγει εἰς τὸ γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε 6-7 εὔρεθέντα μεγάλα ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα. ἀνήκοντα χρονικῶς εἰς τὰς τελευταίας 3-4 δεκαετίας τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος, εἶναι ἔργα τοῦ αὐτοῦ μεγάλου ἀγγειογράφου, Λακεδαιμονίου ἢ Τεγεάτου, ἐργαζομένου ἐπιτοπίως μὲ ἐγγώριον πηλὸν καί χωρὶς τὸ ἐσωτερικὸν λαμπρὸν γάνωμα τῶν ἀττικῶν ἐρυθρομόρφων.

26. ΜΑΚΡΥΣΙΑ ΗΛΕΙΑΣ

Αί εἰς Μπάμπες Μακρυσίων ἔρουναι τοῦ παρελθόντος θέρου συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ 1955 διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Ν. Γιαλούρη.

Ἐκτὸς τῶν ἀνευρεθέντων πέρυσσι δύο πηλίνων τεμαχίων μετ' ἐντύπου διακοσμῆσεως ἐξ ἰπέων καὶ ροδάκων τοῦ τέλους τοῦ 7^{ου}

Εἰκ. 84. Μπάμπες Μακρυσίων. Θραύσματα ἐκ ποδὸς μεγάλου ἀγγείου (περιορρατηρίου;) μετ' ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἰπέων καὶ ροδάκων.

π.Χ. αἰῶνος ὁ κ. Γιαλούρης εὔρεν ἐφέτος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς ἀποθήκην τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας ἕτερα δύο τεμάχια, ἄνευ ἐνδείξεως προελεύσεως, προσαρμοζόμενα εἰς τὰ πρῶτα, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ Μουσείου Πατρῶν, ἕτερα δύο προερχόμενα ἐκ κατασχέσεως.

Τὰ ἐξ ταῦτα ἐν συνόλῳ θραύσματα προσαρμοζόμενα πρὸς ἀλληλα συνεκολλήθησαν (εἰκ. 84) καὶ ἔδειξαν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς πόδα μεγάλου ἀγγείου ἢ περιορρατηρίου, φέροντος ὡς διακόσμησιν ἐναλλασσομένας ἐπαλλήλους ζώνας ἐξ ἰπέων καὶ ροδάκων. Τόσον τὸ ἀνωτέρω εὔρημα τοῦ τέλους τοῦ 7^{ου} π.Χ. αἰ. ὅσον καὶ ἀρκεταὶ ἀρχαῖκαί κύλικες, ἀρχαῖκά κιονόκρανα, χάλκινα εἰδῶλια (μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ γεωμετρικά) ὡς καὶ θραύσματα λιθίνων ἀρχαϊκῶν

ἀγαλμάτων, εύρεθέντα πάντα εἰς τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω χῶρον, δεικνύουσι πόσον μέγα ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀποκαλυφθεῖσα αὕτη πόλις, ἣτις, ὡς διὰ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται ἔτι καταφανέστερον, εἶναι πολὺ παλαιότερα τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Εἰκ. 85. Ἀγγεῖα ἐκ θαλαμοειδοῦς τάφου τοῦ χωρίου Διάσελλα Τριφυλίας.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω σκαφῆς ὁ κ. Γιαλούρης συνέχισε καὶ ἐφέτος τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀρξαμένην τοπογραφικὴν ἔρευναν, δι' ἧς ἐξηκριβώθησαν τὰ ἑξῆς:

Εἰκ. 86. Ἀγγεῖα ἐκ θαλαμοειδοῦς τάφου τοῦ χωρίου Διάσελλα Τριφυλίας.

α) Παρὰ τὸ χωρίον Διάσελλα τάφος θαλαμοειδῆς ὑστερομυκηναϊκός, ἀποκαλυφθεὶς πρὸ ἐτῶν ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Ἐξ αὐτοῦ προέρχονται τὰ εἰς τὰς εἰκόνας 85 καὶ 86 ἀπεικονιζόμενα ἀγγεῖα. Ὁ τάφος δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἐρευνηθῆ βραδύτερον ὑπὸ τῶν χωρι-

κῶν, ἔνεκα δὲ τούτου ἐπιβάλλεται ἡ ἔρευνα αὐτοῦ ὡς καὶ ἄλλοι γειτονικοῦ ἀθίκτου μέχρι τοῦδε.

β) Παρὰ τὸ χωρίον Βρεστή, μεταξὺ Ζάχας καὶ Ἀνδριτσαίνης, ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἀρχαία πόλις μὲ πολλὰ ἐρείπια κτηρίων καὶ τειχῶν καὶ πολλὰ κατεσπαρμένα ἐκεῖ κινητὰ ἀρχαῖα, πῆλινα καὶ λίθινα, ἐξ ὧν τινὰ μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας.

γ) Παρὰ τὸ χωρίον Μούντριζα κτήρια καλῆς ἐργασίας κλασσικῶν χρόνων, καταλαμβάνοντα μεγάλην ἔκτασιν, ἀνήκουσαν εἰς ἑτέραν ἀρχαίαν πόλιν.

δ) Παρὰ τὸ χωρίον Χάρια Ὠλένης, θησαυρὸς ἐντὸς πίθου, περιέχων ἀρκετὰς χιλιάδας μικρῶν χαλκίνων νομισμάτων, τῶν πλείστων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ τέλος

ε) εἰς τὸ χωρίον Μάτεσι Ἀνδριτσαίνης τάφος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθη καὶ παρεδόθη μεγάλη ἀττικὴ πυξίς μετὰ καλύμματος τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. κεκοσμημένη διὰ συμπλέγματος μεγάλων ἀνθεμίων.

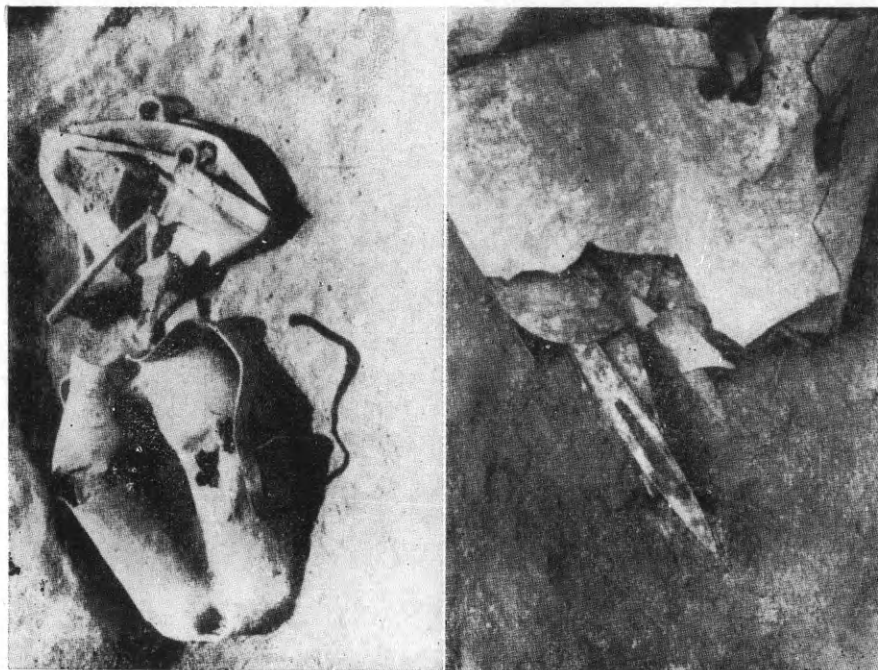
27. ΠΥΛΟΣ

Ἐν Πύλῳ ἐπανελήφθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἐταιρείας διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου. Ἐν σπήλαιον γνωστὸν ὡς «καταβόθρα» ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως Χώρας ἠρευνήθη δοκιμαστικῶς καὶ ἀπεδείχθη ὅτι περιέχει ὄστρακα ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων περιόδων, συμπεριλαμβανομένης ἴσως καὶ τῆς νεολιθικῆς.

Εἰς θέσιν Τραγάνα ἀνεσκάφη εἰς βασιλικὸς θολωτὸς τάφος καὶ ἐκαθαρίσθη εἰς ἄλλος πρὸ πολλοῦ γνωστός. Ἀπεκαλύφθησαν δύο σωροὶ χαλκίνων σκευῶν, ἅτινα εἶχον καταχωσθῆ ἐντὸς τοῦ δρόμου τοῦ τάφου 1. Ἐντὸς μεγάλου χαλκίνου ἀμφορέως (εἰκ. 87 ἀριστερᾷ) εἶχον ἀποτεθῆ δύο χαλκαῖ λόγχοι, παραξιφίς, μάχαιρα, μαχαιρίδιον, πρὸς δὲ τὸ ξυρόν (ξυράφι), τὸ κάτοπτρον καὶ τὸ πότηριον τοῦ βασιλικοῦ νεκροῦ (εἰκ. 87 δεξιᾷ). Ἄνω τῶν 16 τεμαχίων ἀνευρέθησαν ἐν συνόλῳ, πρὸς δὲ καὶ γλυπτὴ λίθος ἀμεθύστου μετὰ σπουδαίας μυθολογικῆς παραστάσεως: Μυκηναῖος γενειοφόρος ἤρωρ τιμωρεῖ σκληρῶς ἓνα κρανοφόρον, τὸν ὁποῖον ἤδη ἔχει φονεύσει, καὶ ἓνα ἀγένειον νεανίαν, προφανῶς πατέρα καὶ

υιόν. Ἀμφοτέρων εἶχεν ἀποτάμει τὰς χεῖρας προηγουμένως (εἰκ. 88 ἀριστερᾶ).

Ὁ τάφος 2, σεσυλημένος πρὸ πολλοῦ καὶ χρησιμεύσας ὡς κατοικία κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, παρέσχεν ἐν τούτοις ἓνα λάκκον ἀσύλητον, ὅστις εἶχε διαφύγει τοὺς τυμβωρύχους. Ἐντὸς

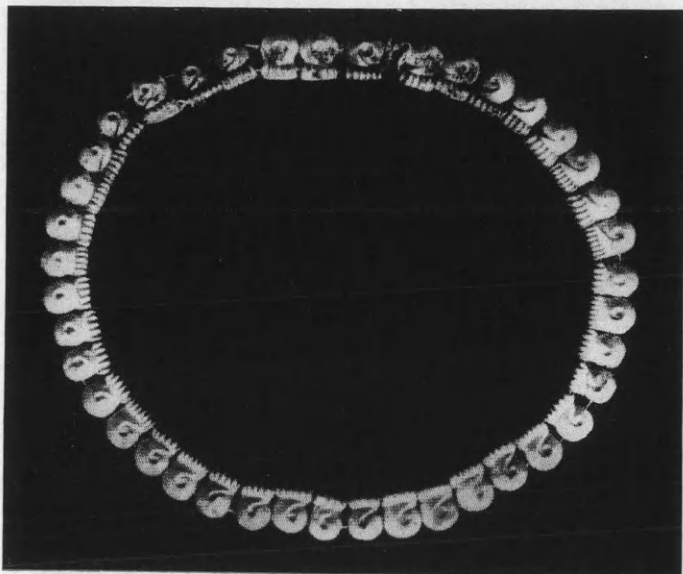
Εἰκ. 87. Ἀριστερᾶ, ἡ ὁμάς 1 τῶν χαλκῶν σκευῶν τοῦ τάφου Τραγάνας Πύλου. Δεξιᾶ, ὄπλα καὶ σκευὴ ἐντὸς τοῦ πυθμένος τοῦ χαλκοῦ ἀμφορέως.

αὐτοῦ εἶχον καὶ δύο νεαραὶ πριγκίπισσαι (τὸ παλαιότατον ἴσως καὶ ἀσφαλῶς τὸ ὠραιότατον παράδειγμα καύσεως νεκρῶν κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν). Ἡ μία πριγκίπισσα ἔφερε περιδέριον ἀμεθύστων, κάτοπτρον καὶ κόσμον ἐξ ὕαλομάζης. Ἡ ἑτέρα χρυσοῦν περιδέριον ναυτίλων καὶ πέντε γλυπτὰς λίθους ἐξ ὄρειας κρυστάλλου, ἀγάτου καὶ ἰάσπιδος (εἰκ. 89). Ἡ κρυσταλλίνη λίθος εἶναι χρυσόδετος. Πᾶσαι φέρουσιν ἀξιολόγους γλυφάς. Ἡ σπουδαιότερα πασῶν (προφανῶς τὸ ἔμβλημα τῆς αὐτόθι βασιλευσῆς δυναστείας), εἶναι ἐραλδικὸν σύμπλεγμα δύο ὀρθίων αἰγάγων ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ δένδρου (εἰκ. 88 δεξιᾶ). Τὸ δένδρον τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ μίαν

μικρὰν ἐπανάστασιν εἰς τὰς βοτανικὰς ἡμῶν γνώσεις, διότι εἶναι κακτοειδὲς καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ ἡ ὄπουντία (κοινῶς

Εἰκ. 88. Ἄριστερῶν, γλυπτὴ λίθος ἀμεθύστου μετὰ παραστάσεως μυθολογικῆς σκηνῆς (θολ. τάφος 1). Δεξιῶν, γλυπτὴ λίθος ἐρυθροῦ ἰάσπιδος παριστῶσα δύο αἰγάγρους ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ δένδρου (ὄπουντίας).

Εἰκ. 89. Χρυσὸν περιδέριον περιγχιπίσεως ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου 2 Τραγάνας Πύλου.

φραγκοσυκιά), ἣτις οὕτως ἀποδεικνύεται πανάρχαιον φυτὸν τῆς Μεσσηνίας, ἧς τὰ κακτοειδῆ καὶ σήμερον προσλαμβάνουσι μεγά-

λας διαστάσεις, καλλιεργούνται ιδιαίτερος υπό τῶν κατοίκων καὶ προσδίδουσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ιδιαίτερος ὑποτροπικὴν μορφήν (Frazer). Τὰ εὐρήματα χρονολογούνται περίξ τοῦ 1400 π. Χ. Ἔτι παλαιότερα ἔχνη ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὰ περίξ, ἀποτελούμενα ἐξ ἑκατοντάδων μυκηναϊκῶν ἀγγείων τοῦ 16^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Εἰς Ἅγιον Ἰωάννην, παρὰ τὸ χωρίον Παπούλια Πυλίας, συνεπληρώθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἀξιολόγου μεσοελλαδικοῦ τύμβου. Τὸ κέντρον αὐτοῦ περιεῖχε πεταλοειδοῦς μορφῆς κτίσμα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο τάφος, ἀλλ' ἀπετέλει ὁμοίωμα οἰκίας, τῆς κοινῆς κατοικίας προφανῶς πάντων τῶν ταφέντων περὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ τύμβου ἐντὸς μεγάλων πίθων.

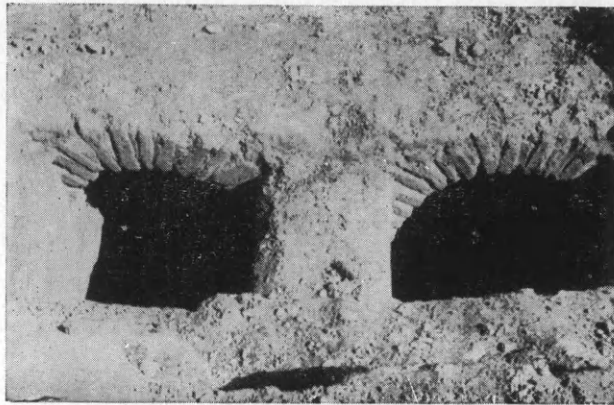
28. ΜΥΣΤΡΑΣ

Διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Ν. Δρανδάκη ἐπεχειρήθη ἀνασκαφὴ εἰς τὸ δάπεδον τῶν στοῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας. Κατὰ ταύτην εὐρέθησαν ἱκανοὶ τάφοι. Εἰς τὴν Δυτ. στοᾶν τοῦ ναοῦ ἄλλοι ἐκ τῶν τάφων ἦσαν ἀπλᾶ ἐντὸς τοῦ χώματος σκάμματα, ἄλλοι δ' ἦσαν μετὰ τινος ἐπιμελείας κατεσκευασμένοι, ἐκαλύπτοντο ὑπὸ σχιστολιθικῶν πλακῶν καὶ εἶχον τὰς ὀρθίας πλευράς των ἐκτισμένας διὰ λίθων ἢ πλίνθων. Πρὸ τῆς κεντρικῆς θύρας εἰσόδου εἰς τὸν νάρθηκα εὐρέθησαν δύο τάφοι καμαροσκεπεῖς. Τὰ στόμιά των ἀνοίγονται πρὸς τὸ Δ. ἄκρον τῆς καμάρας. Εἰς τὴν Ἄν. καὶ Δυτ. πλευρὰν τῶν στομίων αἱ ἄντυγες τῶν τόξων τῆς καμαρωτῆς στέγης εἶναι ἐκτισμένοι διὰ πλίνθων (εἰκ. 90). Ἄλλος καμαρωτὸς τάφος εὐρέθη παρὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς μεταγενεστέρως προσθήκης εἰς τὴν στοᾶν.

Ἐντὸς τῶν τάφων ὑπῆρχον εἰς ἢ πλείονες σκελετοί. Τάφοι δέ τινες ἐχρησίμευον καὶ ὡς ὀστοφυλάκια.

Εἰς τὴν Β. στοᾶν εὐρέθησαν ἐννέα ἐπιμελῶς ἐκτισμένοι καμαρωτοὶ τάφοι, ὧν ἠρευνήθησαν οἱ ὀκτώ. Τὰ ὀρθία τοιχώματά των εἶναι ἐπικεχρισμένα δι' ἀσβεστοκονιάματος. Αἱ ἄντυγες τῶν τόξων, παρὰ τὰ στόμια, ἀποτελοῦνται ἐκ πωρολίθων. Εἰς τοὺς πλείστους τάφους διεπιστώθησαν ἐπάλληλοι ταφαί. Εἰς ἓνα τάφον ἐμετρήθη-

σαν δέκα ὀκτὼ σκελετοί. Οἱ νεκροὶ εἰς τοὺς ἀπὸ Ἄν. πρὸς Δ. κατευθυνομένους τάφους εἶχον ταφῇ μὲ τοὺς πόδας πρὸς Ἄν. Οἱ σκελετοὶ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω ἦσαν διαλελυμένοι. Εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ τάφοι τῆς Β. στοᾶς κατεσκευάσθησαν ἐνῶ ἐκτίζετο ὁ ναός. Τὰ στόμιά των ἐκάλυπτον σχιστολιθικαὶ πλάκες. Εἰς τὰ πλεῖστα ὁμως αἱ πλάκες εἶχον ὑποχωρήσει ἐντὸς τῶν τάφων, ὧν τὰ στόμια εἶχον φραχθῆ, πιθανῶς κατὰ τινα μεταγενεστέραν ἐπισκευὴν τοῦ δαπέδου τῆς στοᾶς, διὰ λίθων ἐνίοτε μεγάλων.

Εἰκ. 90. Τὰ στόμια τῶν πρὸ τῆς μέσης θύρας τοῦ νάρθηκος τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Μυστρᾶ δύο καμαρωτῶν τάφων.

Ἐντὸς τάφου εὐρέθη μικρὸν τεμάχιον, προερχόμενον ἴσως ἐξ ἀρχαίας ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς. Τὰ λοιπὰ εὐρήματα ἦσαν τορνεσίλλια, δύο εὐτελεῖς πόρπαι, πηλίνη πρόχους καὶ τεμάχια ἐνδυμάτων. Ἐν ἧτο σχιστὸν πρὸ τοῦ στήθους μὲ σειρὰν κομβίων. Ἄλλο ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος ἀποτελεῖ πιθανῶς ὑπόλειμμα καλύπτρας κεφαλῆς. Δύσκολον εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ καθορισθῆ ἡ ἡλικία τῶν ἐνδυμάτων. Ἐντὸς τῶν τάφων εἶχον ταφῇ καὶ γυναῖκες, ὡς μαρτυρεῖ εὐρεθεῖς πεπλεγμένος βόστρυχος καὶ κόμη φέρουσα διάδημα ἀπλοῦν, κατεσκευασμένον ἐκ λευκῆς κλωστῆς. Ἄξιοπρόσεκτον εἶναι ὅτι δὲν εὐρέθησαν ἐντὸς τῶν τάφων ἀντικείμενα, δυνάμενα νὰ θεωρηθοῦν ἀμέσως ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

29. ΤΗΝΟΣ

Ἡ καὶ ἐφέτος συνεχισθεῖσα ἐν Τήνῳ ἀνασκαφὴ διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Ν. Μ. Κοντολέοντος ἔδειξε σαφέστερον ὅτι τὰ εἰς τὸν λόφον τοῦ Ξώμπουργου ἀποκαλυπτόμενα ἐρείπια ἀνήκουν εἰς ἐκτεταμένην πόλιν, ἣτις πιθανώτατα εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν πόλις τῆς Τήνου. Διότι τὰ μόνα ἄλλα ἀξιόλογα ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως ἐν τῇ νήσῳ εἶναι τὰ παρὰ τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν, πλησίον τῆς θάλασσης, ὅπου ἀσφαλῶς εὐρίσκεται καὶ ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ 5^{ου} ἢ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Δυνάμεθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ ὀνομάσωμεν ἄστυ τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν πόλιν, ἐνῶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως νὰ θέσωμεν εἰς τὴν νῦν ἀποκαλυπτομένην, ἣτις καὶ λόγῳ τῆς ὀχυρᾶς τῆς τοποθεσίας ἀποτελεῖ οὕτως τὴν ἀκρόπολιν. Τὴν διάκρισιν μεταξὺ πόλεως καὶ ἄστεος μαρτυρεῖ ἀρχαῖος ἢ ἐπιγραφικὴ παράδοσις τῆς νήσου.

Μέγα τμῆμα τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ἀνεφάνη μεταξὺ τῶν δύο πέρυσιν ἀναφανέντων, ὥστε γίνεται ἤδη γνωστὸς οὗτος κατὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Ξώμπουργου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἡ ἀρχαία πόλις.

Ἐξωθι τοῦ τμήματος τούτου τοῦ τείχους ἀνεφάνησαν ἐρείπια πλειόνων οἰκοδομημάτων, ἀξιολογώτατον τῶν ὁποίων εἶναι ὀρθογώνιον ὄρυγμα (3,50 × 1,40 περ.) ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ βράχου. Τὸ

Εἰκ. 91. Τὸ κατώτερον τμῆμα ἐπιτυμβίου στήλης ἐκ Τήνου.

βαθύτερον τμήμα τούτου, ὕψους 0,90 μ., εἶναι ἀπλοῦς σκαπτὸς λάκκος, ἐνῶ τὸ ὑπὲρ τοῦτον, ὕψους 1,50 περίπου μ., ἔχει τὰ τοιχώματα κτιστὰ δι' ἀργῶν λίθων. Τὰ δύο τμήματα ἐχωρίζοντο διὰ στρώματος κεκαυμένης γῆς. Κεκαυμένα ἦσαν ἐπίσης καὶ τὰ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ κατασκευάσματος ἀνευρεθέντα ὄστᾶ ζῶων καὶ ὄστρακα, ἀποκλειστικῶς γεωμετρικῶν χρόνων· μεταγενέστερα εὐρέθησαν ὀλίγα μόνον εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη. Τὴν ἐρμηνεῖαν

Εἰκ. 92. Τεμάχιον πηλίνου ἀναγλύφου πίνακος.

δυσχεραίνει ἢ σαφῆς ἔλλειψις ἀδιαταράκτου τοῦλάχιστον ταφῆς εἰς τὸν ὑπὸ τὸ κεκαυμένον στρῶμα βαθὺν λάκκον· ὅπωςδῆποτε ὁ ταφικὸς προορισμὸς τοῦ κατασκευάσματος εἶναι ἀναμφίβολος.

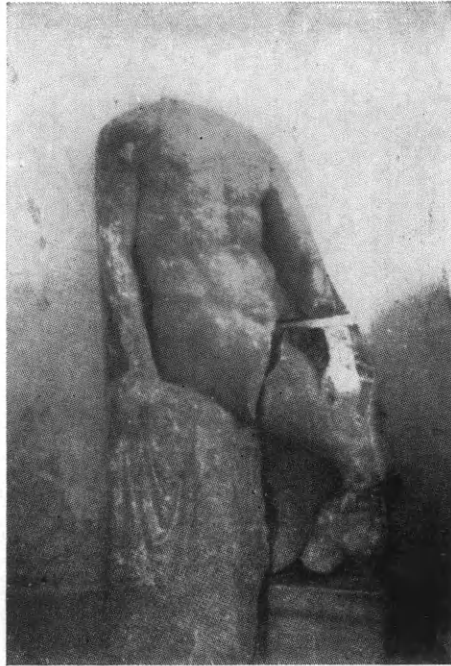
Αἱ ἀνατολικώτερον γενόμεναι δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ εἶναι πλήρης οἰκοδομημάτων, εἰς τὸ ἀνατολικώτατον δὲ τμήμα εἰς τοποθεσίαν καλουμένην Βαρθαλάκος, ἀνευρέθη τὸ νεκροταφεῖον τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὸ ἀνασκαφέν

τμήμα ἀνευρέθησαν δύο τάφοι ἐντὸς πίθων ὀλίγον δὲ χαμηλότερον κτιστὸν ἀνάλημμα μήκους 10 περ. μέτρων, κάτωθι τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν ἕξ βάσεις στηλῶν καὶ δύο τεμάχια ἀναγλύφου ἐπιτυμβίου στήλης μὲ παράστασιν ἀνδρὸς φέροντος ἱμάτιον. Ἡ στήλη αὕτη, ἂν καὶ δυστυχῶς οὐχὶ ἐντελῶς ἀρτία, ἀποτελεῖ πολυτιμοτάτην συμπλήρωσιν τῶν ὁμοίων νησιωτικῶν στηλῶν τοῦ ἀ' ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος (εἰκ. 91).

Ἐκ τῶν ἄλλων εὐρημάτων ἀξιολογώτατον εἶναι μέγα τεμάχιον πηλίνου πίνακος, κεκοσμημένου δι' ἀναγλύφου παραστάσεως συνωρίδος, ἐφ' ἧς ζεῦγος θεοτήτων, ὧν καλῶς σφύζεται ἡ ἠνιοχοῦσα θεὰ μετὰ πόλου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (εἰκ. 92). Οὕτω ἡ τεχνικὴ τῆς ἀναγλύφου διακοσμήσεως δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὰ ἀγγεῖα. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὐρέθη εἰς τὴν ἔξωθι τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήμα-

τος τείχους ἐπίχωσιν. Αὐτόθι εὐρέθη ἐπίσης μεταξύ ἄλλων κεφαλὴ πηλίνου ἀνδρικοῦ εἰδωλίου τοῦ τέλους τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰ. καθὼς καὶ μικρὰ πηλίνη μελαμβαφῆς ἀσπίς κοσμουμένη δι' ἀπομιμήσεως τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τοῦ Φειδίου. Ἡ παράστασις δὲν παρουσιάζει οὐσιώδεις διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμοίων ἀπεικονίσεων ἐκ μετάλλου ἢ πηλοῦ. Τεμάχια ἀναγλύφων ἀμφορέων εὐρέθησαν ἐπίσης ἐν ἀφθονία καθὼς καὶ ὄστρακα μετὰ μικροῦ μέρους ἐγχαράκτων ἐπιγραφῶν τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος ὡς καὶ χαλκοῦν ἐπίμηκες ἔλασμα μὲ τὸ ὄνομα —ΜΝΗΣΤΟΣ, τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Εἰς τὸ πλάσιον τῶν ἐρευνῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ὀφείλεται καὶ ἡ διάσωσις τοῦ ὠραίου ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου τῶν μέσων περιῖπου τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται γυμνὸς νέος, εἰς φυσικὸν μέγεθος, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὑπεστρωμένου ἱματίου αὐτοῦ (εἰκ. 93). Τὸ ἀνάγλυφον, ἀνευρεθὲν πρὸ πολλῶν ἐτῶν, εἶχε κτισθῆ εἰς τὴν

Εἰκ. 93. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον
ἐκ Κάμπου Τήνου.

στέγην στάβλου παρὰ τὸ χωρίον Κάμπος. Πλησίον ἀνευρέθη ὑπὸ χωρικῶν τυχαίως καὶ τάφος τῶν ὑστέρων πρωτογεωμετρικῶν χρόνων περιέχων πέντε ἀγγεῖα μὲ ἀπολεπισμένην τὴν διακόσμησιν.

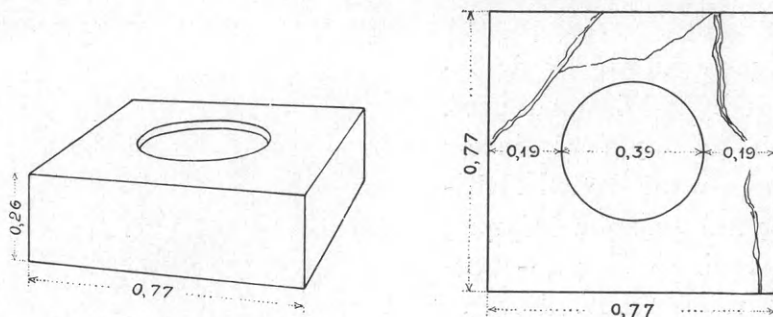
30. ΚΕΑ. Κορησία.

Ἐν Κορησίᾳ τῆς Κέας ἐνήργησεν ἡ Ἑταιρεία σκαφικὴν ἔρευναν διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Φ. Σταυροπούλλου.

Σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἦτο ἡ ἀνεύρεσις τῶν ἐλλειπόντων μερῶν τοῦ ἀγάλματος ἀρχαῖκου κούρου, εὐρεθέντος ἐκεῖ τὸ

1930/31, κυρίως δὲ τοῦ βάρθρου, περὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε πληροφορία ὅτι εὐρίσκετο ἐντὸς φρέατος, κειμένου ΒΑ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 μέτρων ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως τοῦ κούρου.

Ἡ ἔρευνα γενικῶς ἀπέβη ἄκαρπος, διότι τὸ μετὰ πολλοῦ κόπου ἐξαχθὲν τετράγωνον μαρμάρινον βάρθρον (εἰκ. 94) οὐδεμίαν

Εἰκ. 94. Μαρμάρινον ὑπόβαθρον βωμοῦ ἢ ἀναθήματος.

σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἄγαλμα. Πρόκειται μᾶλλον, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του στρογγύλου, ἀβαθοῦς (0,045 μ.) κοιλώματος, περὶ ὑποβάθρου βωμοῦ ἢ ἀναθήματος, ὃπερ εἶχε χρησιμεποιηθῆ ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν εἰς τὰ θεμέλια κτίσματος τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων.

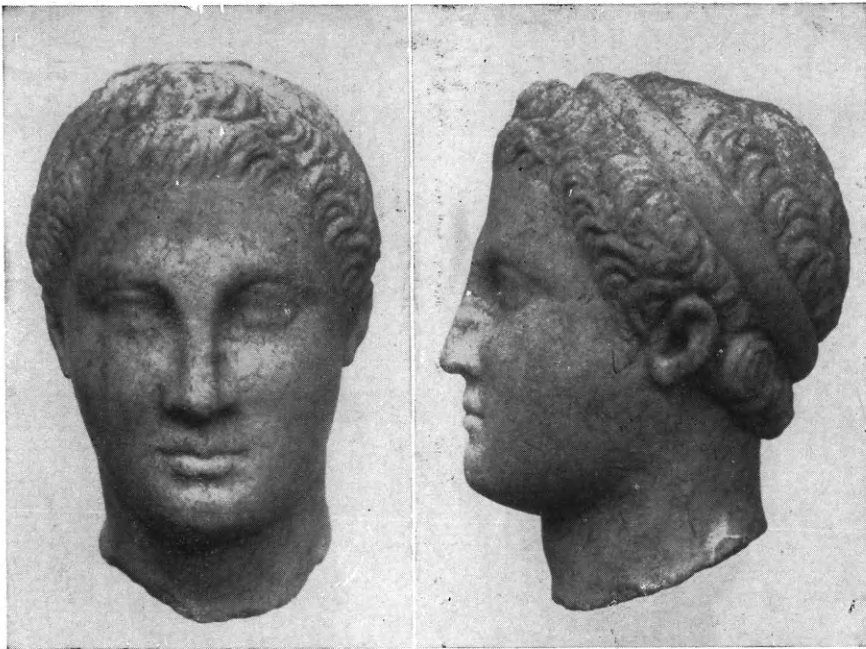
31. ΡΟΔΟΣ

Κατὰ τὸ 1955 ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου διεξήχθη διὰ τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Ἰ. Κοντῆ:

1) Εἰς τὴν περιοχὴν οἰκήσεων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως. Συνεπληρώθη ἡ ἔρευνα εἰς μῆκος 400 μ. περίπου τῆς κατὰ τὴν περυσινὴν περίοδον ἀποκαλυφθείσης πλατείας, πλ. 14 μ. περίπου, ἀγούσης ἀπὸ Β. - Ν. Ἀνασκαφὴ ἐνεργηθεῖσα εἰς μέγα μῆκος ἔφερεν εἰς φῶς ἐπιβλητικὸν ἀνάλημμα, κατεσκευασμένον διὰ μεγάλων πωροπλίνθων, τὸ ὁποῖον συνεκράτει ἀπὸ Α. τὸ ἄνδρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ πλατεία. Διεπιστώθη ἐπίσης ἡ ὑπαρξίς δύο νέων ὁδῶν, καθέτως πρὸς τὴν πλατεῖαν, αἱ ὁποῖαι ἦγον πρὸς τὸν λόφον τῆς ἀκροπόλεως. Ὅμοιως ἠρευνήθησαν παρακείμενα πρὸς τὴν ὁδὸν οἰκήματα, χρονολογού-

μενα κυρίως ἀπὸ τοῦ 3^{ου} π.Χ. μέχρι τοῦ 2^{ου} μ.Χ. αἰῶνος. Εἰς ἓν τῶν οἰκημάτων τούτων ἀνευρέθη ἡ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένη (εἰκ. 95) μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐφήβου τοῦ 2^{ου} πιθανώτατα π.Χ. αἰῶνος.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς γενομένης εἰς τὸ μέρος αὐτὸ σκαφῆς εἶναι σπουδαιότατα διὰ τὴν ἐν γένει γνῶσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως,

Εἰκ. 95. Ἑλληνιστικὴ κεφαλὴ ἐκ Ρόδου.

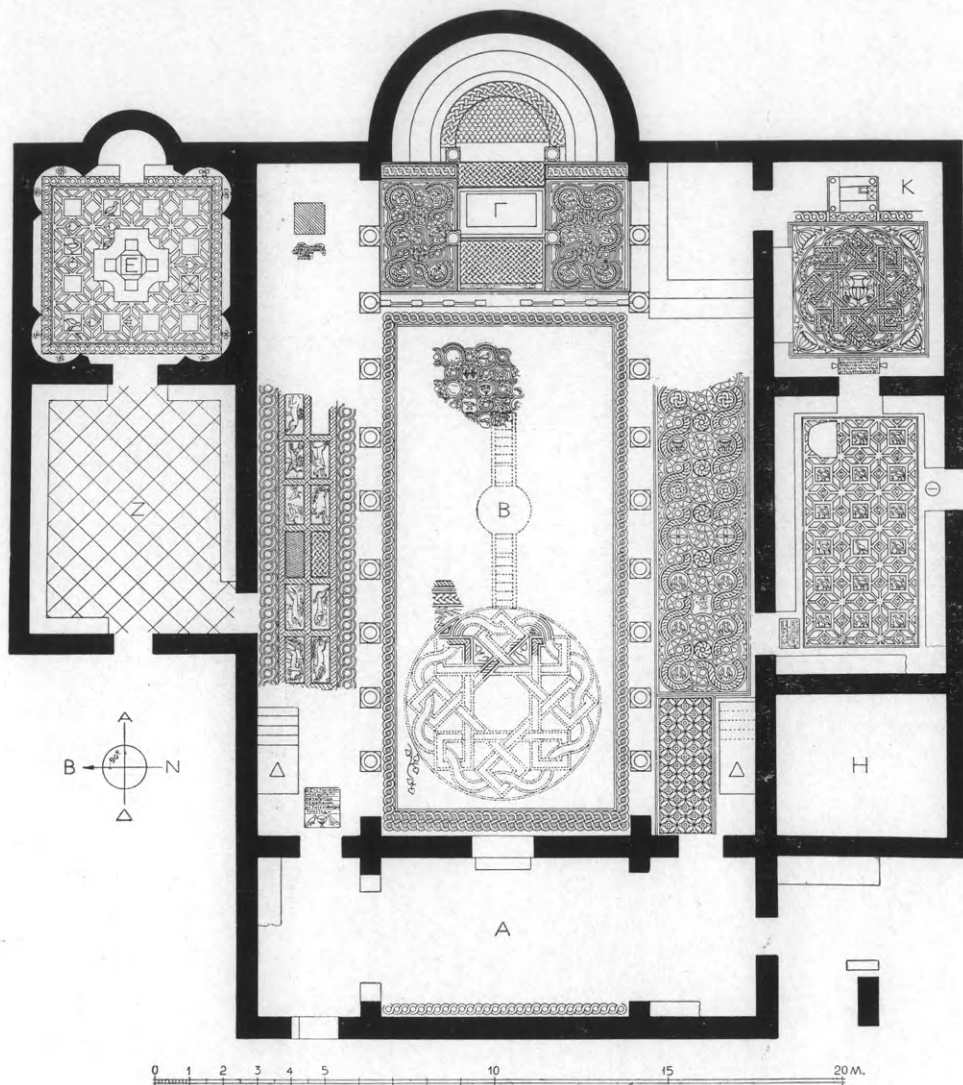
τῆς ὁποίας ἰδίως αἱ περιοχαὶ αἱ περιλαμβάνουσαι τὰς οἰκίσεις εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστοι.

2) Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ρόδου ἐξετελέσθησαν δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς ἀρχικῆς μορφῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ νοτιοδυτικῶς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος χώρου, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐξηρηνήθησαν σπηλαιώδη ἱερά. Ἡ ἐφετινὴ ἔρευνα περιορίσθη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων, ἅτινα περιέχουν λείψανα ἐκ τῆς ὑστέρας ἀρχαιότητος.

Ὅμοίως ἐξετελέσθησαν μικραὶ ἔρευναι ἐντὸς τῆς ὅλης πόλεως κατόπιν ἀνευρέσεως λειψάνων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἰδιωτικῶν καὶ δημοτικῶν ἔργων.

32. ΚΩΣ. Μαστιάχη.

Διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἄν. Ὀρλάνδου ἐνηργήθησαν, δαπάναις τῆς Ἑταιρείας, συμπληρωματικαί τινες ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι πρὸς

Εἰκ. 96. Κάτοπις τῆς βασιλικῆς τοῦ Μαστιάχη τῆς Κῶ.

καταρτισμὸν τοῦ τελικοῦ σχεδίου τῆς πρὸ ἐτῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ καὶ δαπάναις τῆς Γ. Διοικήσεως Δωδεκανήσου ἀποκαλυφθείσης βασιλικῆς τοῦ Μαστιάχη. Διὰ τούτων ἐξηκριβώθη, ὅτι τὸ κατὰ

τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ κυρίως ναοῦ προσκεκολλημένον μακρὸν πρόσκτισμα διηρεῖτο εἰς τρία διαμερίσματα (εἰκ. 96), ἐξ ὧν τὸ ἀνατολικώτερον ἦτο ἐφωδιασμένον δι' Ἀγ. Τραπέζης στηριζομένης ἐπὶ 4 ποδῶν, τὸ δὲ ἀμέσως μετ' αὐτοῦ συνεχόμενον ἔφερε πεζούλια παρὰ τοὺς τοίχους ὡς καὶ μικρὰν τράπεζαν ὀλίγον πρὸ τῆς θύρας (εἰκ. 96).

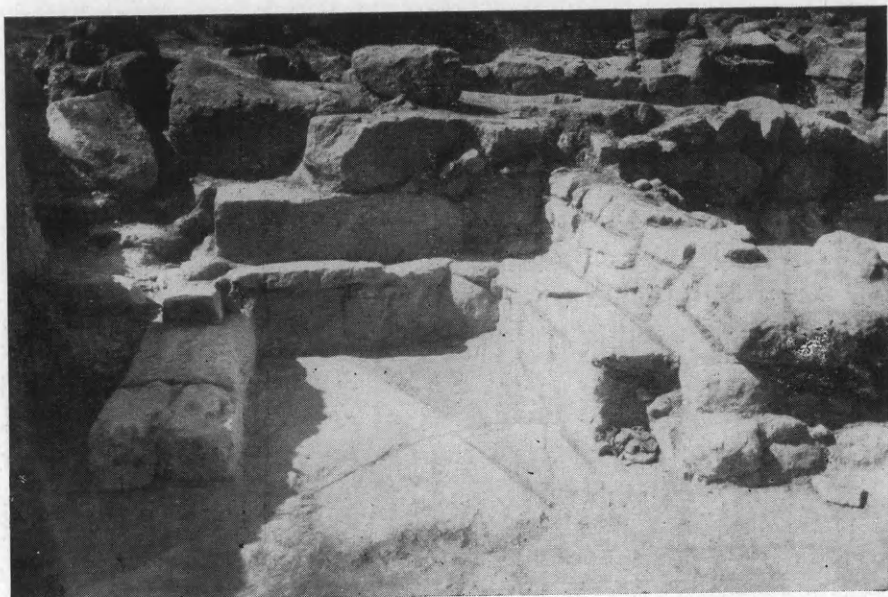
Τῶν δύο τούτων χώρων τὰ δάπεδα καλύπτονται δι' ὠραίων ψηφιδωτῶν σχεδίων, περιλαμβανόντων καὶ ἀφιερωτικὰς τῶν κατασκευασάντων αὐτὰ ἐπιγραφάς.

33. ΚΡΗΤΗ. α) Σητεία.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σητείας ἀνεσκάφη διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ν. Πλάτωνος τὸ πέρυσι παρὰ τὸ χωρίον Ζοῦ ἀνακαλυφθὲν μινωικὸν κτήριον. Ἀπεδείχθη ὅτι πρόκειται περὶ ἐκτεταμένης ἀγροικίας, ἐκτάσεως ὄχι μικροτέρας τῶν 700 τ. μ., ἰσχυρῶς ὠκοδομημένης κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν ΜΜ ΙΙΙβ περίοδον, εἰς τὴν αὐτὴν δηλαδὴ περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ἢ παρὰ τὴν πόλιν τῆς Σητείας μινωικὴ παραποτάμιος ἔπαυλις. Παρὰ τὸ ἰσχυρὸν τῆς κατασκευῆς ἢ ἀγροικία ἔπαθε σοβαρὰν καταστροφὴν, πιθανῶς ὑπὸ σεισμῶν περὶ τὸ 1600 π.Χ., πολλοὶ δὲ τοῖχοι κατέρρευσαν ὀλοσχερῶς. Ἀνεσκάφησαν δέκα δωμάτια, τῶν ὁποίων δύο λίαν βαθέα ἐξεσκάφησαν εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, παρηκολουθήθησαν δὲ οἱ τοῖχοι καὶ ἄλλων δωματίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνασκαφῶν εἰς τὸ μέλλον. Ὑπολογίζεται ὅτι τὰ δωμάτια ἦσαν ἄνω τῶν εἴκοσι, ἂν δὲ τὸ οἰκοδόμημα ἦτο, ὡς ὑποθέτει ὁ ἀνασκάψας, διώροφον, ὁ ἀριθμὸς τῶν θὰ ἦτο διπλάσιος. Τοιοῦτο οἰκοδόμημα δὲν δύναται βεβαίως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπλῆ οἰκία.

Εἰς ἓν τῶν δωματίων ἀνευρέθησαν δύο μικροὶ περίφρακτοι χώροι ἢ κρύπται, οἵτινες οὐδὲν ἀπέδωσαν. Ὅμως εἰς τὰ δάπεδα τῶν δωματίων ἀνευρέθη ἄφθονος κεραμεικὴ καὶ χαρακτηριστικὰ ὄστρακα. Ἄλλο δωμάτιον εἶχε τρεῖς κτιστοὺς ἀποθήκας, οἵτινες περιεῖχον ἄφθονα σκευὴ οἰκιακῆς χρήσεως (πρόχους, ἀμφορεῖς, χύτρας, ἀγγεῖα μὲ ἠθμούς, λεκάνας, κυάθους, ἐν ὑφαντικὸν βάρους, πολλοὺς τριπτήρας λίθους, ἓνα φυσικὸν τρίτωνον, ἐν ὄστρεον πορφύρας κλπ.). Εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ἀνευρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου

πολλοὶ κυρτοὶ λίθοι χρησιμοποιηθέντες, ὡς φαίνεται, διὰ τὴν τριβὴν σιτηρῶν, δύο κοιλανθέντες λίθοι, χρησιμοποιηθέντες ὡς λεκάναι δι' ἐκθλιψιν, καὶ ἄλλα σκεύη μαγειρείου. Ὑπολογίζεται ὅτι τὰ σκεύη τὰ ἀνευρεθέντα εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο εἶναι ἄνω τῶν ἐξήκοντα. Μικροὶ πίθοι εἰς τεμάχια ἀνευρέθησαν εἰς διάφορα διαμερίσματα. Χαλκοῦν ὅμως σκεῦος ἢ ἐργαλεῖον οὐδὲν ἀνευρέθη.

Εἰκ. 97. Τὸ ἀναπαυτήριον τῆς παρὰ τὸ χωρίον Ζοῦ μινωικῆς οἰκίας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων δωματίων ἐν ἔχει εἰς τὸ βάθος ἀναπαυτήριον (εἰκ. 97) μὲ δύο θρανία καὶ παράθυρον λίαν χαμηλόν, οὕτως ὥστε οἱ ἐκεῖ καθήμενοι ἠδύναντο νὰ ἀπολαύσουν τὴν θεάν πρὸς τὴν κατάφυτον κοιλάδα. Διάδρομοι καὶ μικροὶ προθάλαμοι εἰσάγουν εἰς τὰ δωμάτια καὶ εἰς ἓν διαμέρισμα ἀναγνωρίζεται κατεστραμμένη ἢ κλιμαξ ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ ὑψηλότερον κείμενα διαμερίσματα. Πράγματι ἡ ἀγροικία ἔχει κατασκευασθῆ κλιμακωτῆ, ἀκολουθοῦσα τὴν κλίσιν τῆς κλιτύος. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὰ κυριώτερα διαμερίσματα ἦσαν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πρὸς τὴν κοιλάδα βλέπον τμήμα, τούτων δὲ δύο ἢ τρία κατεστράφησαν ἐξ ὀλοκλήρου διὰ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως (μπουλντόζας) κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἐκεῖθεν διελθούσης κοινοτικῆς ὁδοῦ. Ἐξήχθησαν τότε

λίθοι, τινὲς τῶν ὁποίων ἔχουν μῆκος ὑπερβαῖνον τὰ δύο μέτρα.

Τὸ σχέδιον τῆς ἀγροικίας εἶναι μᾶλλον περίπλοκον, εἰς δύο δὲ σημεῖα ὑπῆρχον διασταυρώσεις τοίχων, ἀνήκουσαι εἰς δύο διαφόρους περιόδους. Τὰ διαμερίσματα κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κλιτύος εἶναι τὰ μᾶλλον κατεστραμμένα. Ἀπεδείχθη ὅτι τὸ κτήριον πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς προχωρεῖ καὶ πέραν τῶν ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔφθασεν ἡ ἀνασκαφή.

Εἰκ. 98. Ὁ πρωτογεωμετρικὸς τάφος Σφακιῶν Σητείας ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὑψώματος, ὁρῶμενος ἐξ Ἀνατολῶν.

Παρὰ τὸ χωρίον Σφακιὰ τῆς Σητείας (νῦν ἠρειπωμένον καὶ τελείως κατεστραμμένον), ἀπέχον 45' λεπτὰ ἀπὸ τὸ χωρίον Ζοῦ, εἶχεν ἀνακαλυφθῆ τυχαίως ΥΜ III τάφος μὲ λάρνακας καὶ ἀγγεῖα. Συμπληρωματικὴ σκαφὴ ἀπεκάλυψεν, ὅτι πρόκειται περὶ θολωτοῦ μικροῦ τάφου μὲ στρογγύλον θάλαμον καὶ βραχὺν δρόμον. Περι-
 συνελέγησαν τὰ ἐπὶ τόπου διεσκορπισμένα ὄστρακα, δύο εἰσέτι ἀγγεῖα καὶ χαλκοῦς κοπεύς. Εἰς τὰ χώματα ἀνευρέθη ὠραῖος σφραγιδόλιθος ἐξ ἰάσπιδος μὲ παράστασιν τῆς μινωικῆς θεᾶς μεταξὺ δύο περωτῶν γρυπῶν. Ἄκαρποι ἀπέβησαν αἱ δοκιμαὶ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων ἐκεῖ τάφων. Εἰς γειτονικὴν ὁμως περιοχὴν, εἰς θέσιν Πατέλα (εἰκ. 98), ἀνεκαλύφθη ἄλλος θολωτὸς τάφος μὲ τετρα-

γωνικὸν θάλαμον, ἀνήκων εἰς πρωτογεωμετρικοὺς χρόνους. Ὁ τάφος οὗτος ἀπέδωκεν ἐνδιαφέρουσαν σειρὰν, τριάκοντα τοῦλάχιστον ἀγγείων, πορπῶν, περιδεραίων ἐκ ψήφων ὑαλομάζης καὶ σαρδίου. Αἱ ἐν τῷ τάφῳ ταφαὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτεραι τῶν 15.

Ἀκριβῶς ὑπεράνω τοῦ τάφου καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος ἀνεκαλύφθη μινωικὸν κτήριον μὲ ὀλίγα δωμάτια, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι εἶναι ἀτυχῶς ἐν μέρει κατεστραμμένοι. Ἀνήκει ἐπίσης εἰς τοὺς MM III χρόνους.

Τὰ ἐντὸς τοῦ κτηρίου ἀποκαλυφθέντα σκεύη καθιστῶσι πιθανὸν ὅτι πρόκειται περὶ μικροῦ Ἱεροῦ Κορυφῆς. Πράγματι ἐν δωμάτιον ἀπέδωκεν ὀκτὼ ἰδιόρρυθμα σκεύη, λοπαδοειδῆ ἐπὶ ὑψηλοῦ κυλινδρικοῦ ποδός, δύο φυσικοὺς τρίτωνας καὶ πολλὰ ἄλλα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια. Εἰς ἄλλο δωμάτιον ἀνεκαλύφθη μικρὸς σφαιρικός πίθος, ὃστις διακοσμεῖται μὲ στεφάνια ἐξ ἐμπιέστων σχοινίων. Ἡ ἀνεύρεσις εἰς δύο τῶν δωματίων τμημάτων πλαστικῶν ἀγγείων (πιθανῶς μορφῆς ταύρου) καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης ἀνεῦρε πρὸ ἐτῶν πῆλινον λέοντα μεγέθους μικρᾶς γαλῆς, καθιστῶσι μᾶλλον πιθανὴν τὴν ἐκδοχὴν περὶ Ἱεροῦ Κορυφῆς.

34. ΚΡΗΤΗ. β) Ρέθυμνα.

Εἰς θέσιν Ὀνουθὲ Γουλεδιανῶν Ρεθύμνης συνεχίσθη διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ν. Πλάτωνος ἡ ἀνασκαφὴ τῆς πέρουσιν ἀνακαλυφθείσης μεγάλης ἀρχαϊκῆς οἰκίας. Ἐφέτος ἀνεσκάφησαν τρία ἐπὶ πλεόν δωμάτια αὐτῆς, τμημα τοῦ περιβόλου καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς πρὸς Β. ἐπεκτάσεως αὐτῆς (εἰκ. 99). Ἀπεδείχθη οὕτω ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς ὑπερβαίνει τὰ 16 × 38 μ. Τὰ νέα δωμάτια ἔχουσιν ἐσωτερικὰ στηρίγματα ὑπὸ μορφὴν κιονίσκων ἢ πεσσῶν, τέσσαρα τὸ ἐν, ἐξ τὸ δεύτερον καὶ τρία (κατὰ τὸν ἄξονα) τὸ λίαν ἐπίμηκες τρίτον. Μέγα πλῆθος ἀγγείων, ὧν τὰ πλεῖστα μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, ἀνευρέθη εἰς τὰ δωμάτια ταῦτα. Ἡ ἀνασκαφὴ θέλει συνεχισθῆ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, ἵνα ἀποκαλυφθῆ ὁλόκληρος ἡ σημαντικὴ αὕτη ἀρχαϊκὴ οἰκία.

Παραλλήλως συνεχίσθη διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου ἡ ἀνασκαφὴ τῆς εἰς θέσιν Κερὰ τῆς αὐτῆς περιοχῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς. Ταύτης ἀνεσκάφη πλήρως τὸ ἱερόν, τὸ μέσον κλίτος καὶ ἀφη-

ρέθησαν αἱ ἐπιχώσεις τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ τοῦ νάρθηκος. Ἀπεκαλύφθησαν τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ βορείου παστοφορίου, τοῦ κυρίως ἱεροῦ, τοῦ κεντρικοῦ κλίτους καὶ εἰς μικρὸν μέρος τὰ τοῦ νάρθηκος μὲ ὠραιότατα διακοσμητικὰ θέματα, διαφορετικὰ εἰς τοὺς διαφόρους χώρους, κατεσκευασμένα μὲ πολὺ μικρὰς ψηφίδας

Εἰκ. 99. Ἡ ἀρχαῖκή οἰκία τῶν Γουλεδιανῶν ἐκ ΒΑ.

εἰς πέντε διαφορετικὰ χρώματα. Δυστυχῶς οὐδὲν σχεδὸν διεσώθη ἀπὸ τὸν γλυπτὸν διάκοσμον τοῦ ναοῦ. Ἐνδιαφέροντα πῆλινα τρητὰ σκεύη ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸν νάρθηκα, ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἡ ὕπαρξις αἰθρίου καὶ ἄλλων προσκτισμάτων δυτικῶς καὶ νοτίως τοῦ κυρίως ναοῦ.

35 ΚΡΗΤΗ γ) Βαθύπετρον.

Τῶν ἐν Βαθυπέτρῳ Κρήτης, διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου συνεχισθεισῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας μετέσχον ἐφέτος καὶ ἐπιστημονικὰ μέλη τῶν Ὁλλανδικῶν κλασσικῶν σπουδῶν διὰ τοῦ κ. Η. Brunstig καὶ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ 15 χιλ. δραχμῶν. Κατὰ ταῦτας ἐκαθαρίσθη ἐν μέρει σπουδαῖος κεραμεικὸς κλίβανος τοῦ 16^{ου} π.Χ. αἰῶνος (μοναδικὸς μέχρι σήμερον) καὶ ἐπὶ πλέον ἀνε-

καλύφθησαν τὰ ἐρείπια μεγάλου ἀνακτόρου εἰς τὴν γειτονικὴν Λύκαστον. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο εἶναι δυστυχῶς πολὺ κατεστραμμένον, ἀλλ' ἐκτείνεται εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων μέτρων καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εὐρεθῶσι καὶ τινα καλῶς διατηρούμενα διαμερίσματα αὐτοῦ. Ὀλόκληρος μινωικὴ πόλις ἐκτείνεται πέραξ τοῦ ἀνακτόρου, μία δὲ οἰκία ἀνεσκάφη ἐν μέρει, παρασχοῦσα καὶ τινα θρησκευτικῆς σημασίας ἀντικείμενα. Τὰ ἐρείπια παρέχουσι τὴν οἰκίαν ἤδη εἰκόνα: μεσομινωικῆς ἐποχῆς κερραμεικὴ ἀναφαίνεται εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα, ἐνῶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων ἀπαντᾷ ἀναμειξ κερραμεικὴ μέχρι καὶ τῆς τελευταίας μινωικῆς περιόδου (ΥΜ III).

36. ΚΡΗΤΗ. δ) Καίρατος (Κατσαμπᾶς).

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐρευνᾷ συστηματικῶς ἀπὸ τοῦ 1951, διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Στ. Ἀλεξίου, τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καίρατου (σήμερον Κατσαμπᾶ) περιοχὴν, κειμένην ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξακριβωσιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐκτάσεως ἐνὸς τῶν σπουδαιοτάτων ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Κρήτης, τῆς λιμενικῆς πόλεως τῆς Κνωσοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τὸ 1951 καὶ τὸ 1953 ἀνεκαλύφθη πλουσία, συστάς τάφων τῆς νεκροπόλεως τοῦ οἰκισμοῦ τούτου, κατὰ δὲ τὸ 1953 καὶ τὸ 1954 ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνεσκάφη ἡ νεολιθικὴ οἰκία Κατσαμπᾶ, ἡ μόνη ἐν Κρήτῃ ἀνήκουσα εἰς τὴν «μέσην νεολιθικὴν» περίοδον, ἐπομένως ἡ παλαιότερα γνωστὴ μέχρι σήμερον κτιστὴ κατασκευὴ ἐν Κρήτῃ. Κατὰ τὸ λῆγον ἔτος 1955 ἐπετεύχθησαν δύο τινά: 1) ἀνεκαλύφθη διὰ δοκιμαστικῆς τάφρου μία ΥΜ III οἰκία μετὰ ἱεροῦ, λουτροῦ καὶ ἀποθήκης καὶ 2) ἐξηρευνήθη μερικῶς ΜΜ μέγαρον μεγάλης σπουδαιότητος.

Ἡ ὕστερομινωικὴ οἰκία ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης ὀρθογωνίου πλακοστρώτου αἰθούσης. Δυτικῶς ταύτης κεῖται τὸ οἰκιακὸν ἱερὸν ἐγκατεστημένον ἐντὸς μικροῦ τριγωνικοῦ δωματίου (εἰκ. 100). Ἐν τῷ ἱερῷ εὐρέθη κατὰ χώραν ὁ βωμός, ἀποτελούμενος ἐκ λιθίνης πλακῶς στηριζομένης ἐπὶ τριῶν πεσσῶν. Πρὸ τοῦ βωμοῦ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔκειντο δύο σωληνοειδῆ σκεύη με ὀφιοειδεῖς λαβάς, ὅμοια πρὸς τὰ εὐρεθέντα εἰς τὰ ἀνάλογα κρητικὰ ἱερὰ Γάζη, Γουρνιῶν

Εἰκ. 100. Οἰκιακὸν ἱερόν ΥΜ ΙΙΙ τῆς οἰκίας Κατσαμπᾶ μετὰ σωλήνων τοῦ «οἰκουροῦ ὄφραως» καὶ βωμοῦ.

Εἰκ. 101. Ἀποθήκη πίθων μετὰ θρανίου τῆς ΥΜ ΙΙΙ οἰκίας Κατσαμπᾶ. (Διακρίνονται αἱ δύο φάσεις τοῦ δαπέδου ἐκ σχιστολίθων καὶ ποταμίῶν χαλίκων.)

καὶ Ἁγίας Τριάδος, αἵτινα θεωροῦνται ὡς κατοικίαι τοῦ ἱεροῦ οἰκιακοῦ ὄψεως ἢ σπονδικὰ ἀγγεῖα χθονίας λατρείας. Ὑπὸ τὴν τράπεζαν ἔκειντο ἓν θυμιατήριον καὶ ἄλλα ἀγγεῖα καὶ ἄωτα κύπελλα. Ἐλαφρόπετραι εἶχον στρωθῆ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ.

Πρὸς Β. τῆς μεγάλης αἰθούσης ἀνεκαλύφθη τὸ λουτρόν, μετὸν λουτήρα κατὰ χώραν, δάπεδον ἐκ πλακῶν σχιστολίθου καὶ πήλινον πλακοσκεπῆ ἀγωγόν, ὃ ὁποῖος ἐξέχεε τὰ ὕδατα τοῦ λουτροῦ

Εἰκ. 102. Δάπεδον τοῦ ΜΜ III β μεγάρου Κατσαμπᾶ μετ' ἀγγείων. (Ἄνωθεν τῆς θύρας ὑπερκείμενα ὑστερομινωικὰ οἰκοδομήματα.)

εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας. Πρὸ τῆς θύρας τοῦ λουτροῦ εἶχον στρωθῆ ποτάμιοι-χαλίκες.

Ν. τῆς κυρίας αἰθούσης εὐρέθη ἡ ἀποθήκη τῆς οἰκίας (εἰκ. 101), περιλαμβάνουσα τέσσαρας πίθους μετ' ἀνάγλυφον διακόσμησιν σχοινίων καὶ ἄλλα μικρότερα ἀγγεῖα. Πλησίον εὐρίσκεται θρανίον, ἀποτελούμενον ἐκ πλακῶς καὶ πεσσῶν λιθίνων καὶ ἐξυπηρετοῦν ἀσφαλῶς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποθήκης. Τὸ δάπεδον παρουσιάζει δύο στρώματα: στρώσιν διὰ σχιστολίθων καὶ ἄνωθεν αὐτῶν δεύτερον δάπεδον ἐκ ποταμίων χαλίκων. Ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς κεραμεικῆς ἡ οἰκία ᾠκοδομήθη κατὰ τοὺς ΥΜ III β χρόνους, ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ ἐπεξετάθη ὀλίγον πρὸ τῆς λήξεως τῆς περιόδου (ΥΜ III γ).

Τοῦ δὲ μεσομινωικοῦ μεγάρου ἔρευνα, τελείως ἄσχετος πρὸς τὴν πρώτην, ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει ἐνδείξεων, αἱ ὁποῖαι ἤλθον εἰς φῶς κατὰ τὴν διάρκειαν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ ἔχει καθαρῶς στρωματογραφικὸν χαρακτῆρα. Δι' αὐτῆς ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὸ σημεῖον, ὅπερ ἐκαλεῖτο παλαιότερον «Ἀνεμομύλια» καὶ ὅπου ὁ Ἄρθουρος Ἐβανς ἐτοποθέτει τὸ κέντρον τῆς λιμενικῆς πόλεως (λόγω τῆς αὐτόθι εὐρέσεως σφραγισμάτων καὶ σφραγιδολίθων), ὑπῆρχεν ἐκτεταμένον μινωικὸν μέγαρον κατὰ τοὺς ΜΜ III β χρόνους, καταστραφὲν περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου (1600) (εἰκ. 102). Τὸ δάπεδον κείμενον εἰς βάθος 3.10 μ. καλύπτεται εἰς ὠρισμένα σημεῖα διὰ μεγάλων πλακῶν σχιστολίθου καὶ γυψολίθου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἀνεκαλύφθησαν ἀμφορεῖς, λεκάναι καὶ κύλικες ΜΜ III β χρόνων, ἐν λαμπρὸν ἀγγεῖον μὲ παραστάσεις φοινίκων, ὡς καὶ τεμάχια τοιχογραφίας κλπ. Τὰ δωμάτια ἀποτελοῦνται ἐξ ἰσχυρῶν τοίχων σωζομένων εἰς ὕψος 1.55 μ. ἄνωθεν δὲ τούτων εἶχον οἰκοδομηθῆ ὙΜ III κτήρια, τῶν ὁποίων τὰ δάπεδα ἔκειντο πολὺ ὑψηλότερον, περὶ τὸ 1,20 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ἡ κεραμικὴ τοῦ νεωτέρου τούτου στρώματος, καθαρῶς ὙΜ III β, διακρίνεται σαφῶς ὡς καὶ ἐνδιάμεσον στρώμα ὠραίων «ἀνακτορικῶν» ὀστράκων. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ὑπολοίπου τμήματος τοῦ μεγάρου θὰ ἐπιχειρηθῆ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

37. ΚΡΗΤΗ. ε) Πάνορμος.

Διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων κ. Κωνστ. Καλοκύρη ἐξετέλεσεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία συμπληρωματικὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἐν Πανόρμῳ Κρήτης πρὸ ἑπταετίας ἀποκαλυφθείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς. Ἐφέτος ἀνεσκάφη ἡ μεγάλων διαστάσεων (6.65 × 5.65) δεξαμενὴ τοῦ αἵθριου, ἀπεκαλύφθησαν δὲ πλήρως καὶ τὰ πρὸς Β. καὶ Δ. προσκτίσματα τοῦ ναοῦ. Περὶ τὴν δεξαμενὴν ἐβεβαιώθη κιονοστήρικτος στοά, ἣς αἱ στέγαι ἔκλινον πρὸς αὐτὴν χάριν εἰσροῆς τῶν ὑδάτων. Ἐβεβαιώθησαν ἐπίσης ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ βαπτιστήριον τὰ ἀμέσως ἀκολουθοῦντα πρὸς Α. τοῦ λεγομένου μέχρι σήμερον βαπτιστηρίου δωμάτια, τὰ ὁποῖα συγκοινωνοῦσι διὰ θυρῶν πρὸς τὸ αἶθριον. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν ὡσαύτως ὡς διακονικὸν τὸ καθ' ὅλην τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ αἵθριου

ἐκτεινόμενον (ὑπὲρ τὰ 10 μ.) ὀρθογώνιον πρόσκτισμα, ὅπερ συγκοινωνεῖ διὰ δύο θυρῶν μετ' αὐτοῦ καὶ ἔχει ὡς προθάλαμον μικρότερον διαμέρισμα μετὰ χωνευτηρίων. Ἡ ἄφθονος ἐνταῦθα κεραμεικὴ βεβαιοῖ ὅτι εἰς τὸν χῶρον τοῦτον κατετίθεντο αἱ προσφοραὶ τῶν πιστῶν καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἔτι λόγον ταυτίσεως τοῦ τμήματος τούτου πρὸς τὸ διακονικόν.

Εἰκ. 103. Διάφορα ἀγγεῖα ἐκ τῆς προσφάτου ἀνασκαφῆς τῆς παλαιохριστιανικῆς βασιλικῆς Πανόρμου Κρήτης.

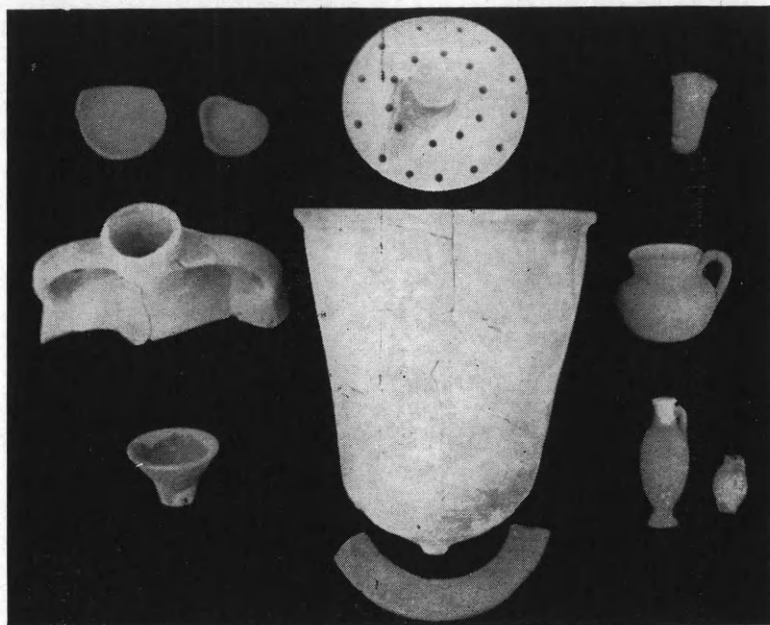
Τὰ ἐκ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς εὐρήματα εἶναι κεραμεικὰ, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ γλυπτὰ, ὑάλινα, καθὼς καὶ νομίσματα.

Τὰ κεραμεικὰ εὐρήματα εἶναι καλυπτῆρες καὶ στρωτῆρες κέραμοι, πλίνθοι τετράγωνοι ἔχουσαι κυκλικῶς «δακτυλιές», λαιμοί, στόμια καὶ ὄτια μικρῶν καὶ μεγάλων ἀμφορέων μεθ' ἀπλῶν ἐγγαράκτων γραμμικῶν διακοσμήσεων, πόδες λύχνων, μικραὶ λήκυθοι καὶ πρόχοι (βλ. εἰκ. 103), μεγάλα κωδωνόσχημα ἄστα ἀγγεῖα στενούμενα κάτω εἰς ἡθμόν (εἰκ. 104), τμήματα διατηρήτων καλυμμάτων, χυτρῶν πιθανῶς ἢ λιβανωτίδων.

Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτὰ εὐρήματα ἦσαν α) κορινθιάζον κιονόκρανον β) μέγα ἐπίκρανον γ) τμήμα ἀρραβδώτου κιονίσκου δ) τεμάχια θωρακίων ἐκ πώρου μὲ παράστασιν τριφύλλων, παρεμ-

βαλλομένων εἰς τὰ κενὰ τετραγώνων πλαισίων περικλειόντων ῥόμβους.

Τὰ ὑάλινα συνίστανται εἰς τεμάχια κανδηλῶν μετὰ ὄτων, ἀφ' ὧν ἀνηρτῶντο διὰ θώμιγγος.

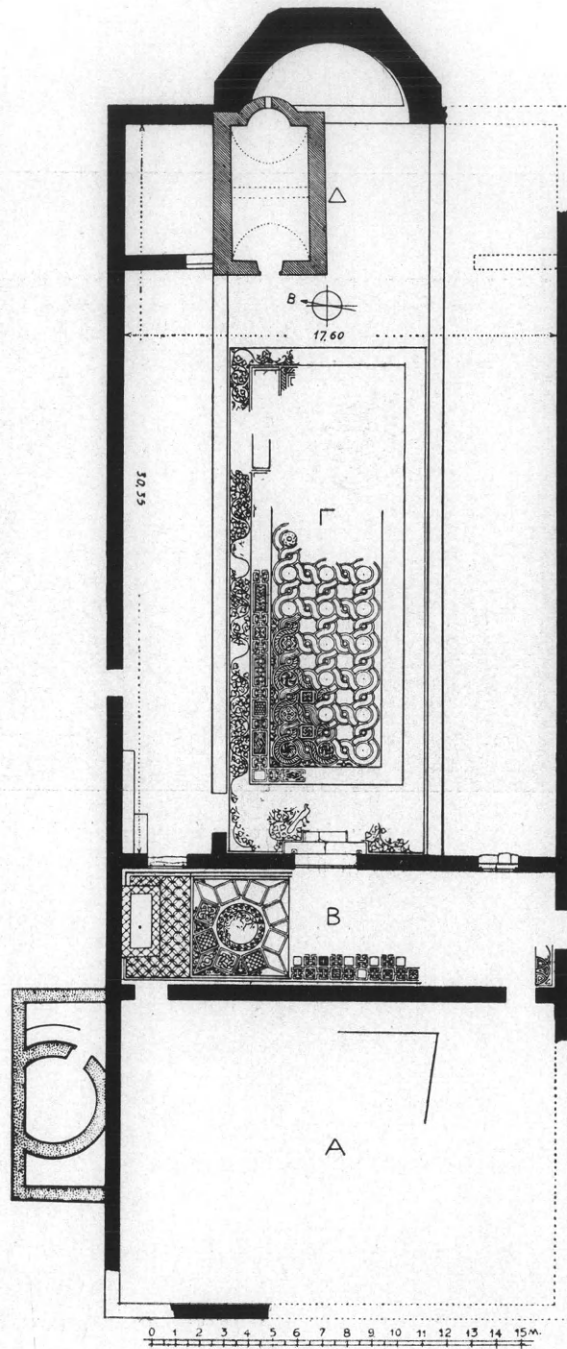
Εἰκ. 104. Κωδωνόσχημον ἄγγειον, διάτρητον κάλυμμα, λήκυθοι κλπ. εὐρήματα ἐκ τοῦ διακονικοῦ τῆς ἐν Πανόρμῳ Κρήτης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς (τέλους 5ου αἰ.).

Τέλος νομίσματα εὐρέθησαν τρία χαλκᾶ, ἐν τοῦ 6ου αἰῶνος ἐντὸς τοῦ διακονικοῦ καὶ δύο τοῦ 8ου (Λέοντος τοῦ VI) εἰς τὴν δεξιαμενὴν τοῦ αἰθρίου.

38. ΚΡΗΤΗ. στ) Χερσόνησος.

Εἴκοσιν ἑπτὰ χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου στενὴ γλῶσσα γῆς εἰσδύουσα εἰς τὴν θάλασσαν φέρει ἐπ' αὐτῆς παλαιὸν (17ου ἢ 18ου αἰ.) ναῦδριον τοῦ Ἀγ. Νικολάου. Ἀνασκαφῆ, ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀν. Ὀρλάνδου, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ εἰρημένον ναῦδριον εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπόγονος μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἰδρυθείσης κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα εἰς τὴν θέσιν ταύτην καὶ τῆς ὁποίας ἄλλωστε ἡ

Εικ. 105. Κάτοπις τῆς βασιλικῆς τῆς Χερσονήσου Κοίτης. Α αἶθροιο, Β νάρθηξ, Γ ζυγίος νωός, Δ παρεσβυτέριοιο.

ἀψίς τοῦ ἱεροῦ ἦτο ἀνέκαθεν ὄρατή, περιβρεχομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Τὸ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν προελθὸν οἰκοδόμημα (εἰκ. 105) ἔχει τὸ σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου, πλάτους 18.90 μ., καὶ ὀλικοῦ μήκους 50.20 μ. μὴ συνυπολογιζομένης τῆς πρὸς ἀνατολὰς προβαλλούσης μεγάλης πενταπλεύρου ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ. Τὸ ὅλον ὀρθογώνιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς 4 τμήματα: 1) ὀρθογώνιον αὐλήν (εἰκ.

Εἰκ. 106. Τὸ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ νάρθηκος μαρμαροθέτημα.

105, Α) 2) στενομήκη νάρθηκα (Β) 3) κυρίως ναόν, τρίκλιτον (Γ) καὶ 4) ἱερὸν ἦτοι τὴν προβάλλουσαν ἀψίδα καὶ δύο ἑκατέρωθεν αὐτῆς ὀρθογώνια διαμερίσματα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ παστοφόρια τῶν Συριακῶν βασιλικῶν.

Καὶ ἡ μὲν αὐλὴ συνεκoinώνει πρὸς τὸν νάρθηκα διὰ δύο θυρῶν τοποθετημένων κατὰ τὸ βορειότατον καὶ τὸ νοτιώτατον ἄκρον αὐτοῦ, ὁ δὲ νάρθηξ συνεκoinώνει πρὸς τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν, ὧν ἀνὰ μία ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἕκαστον κλίτος. Τέλος μία θύρα ἐξόδου κινδύνου ἠνοίγετο κατὰ τὴν Β. τοῦ ναοῦ πλευρᾶν. Τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ ἐκαλύπτετο διὰ ψηφιδωτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν μόνον ὄσα τμήματα φαίνον-

ται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχέδιον (εἰκ. 105), τῶν ὑπολοίπων εἴτε φθαρέντων ὑπὸ τοῦ χρόνου, εἴτε καταστραφέντων λόγῳ ἀφθόνων μεταγενεστέρων ταφῶν.

Τοῦ νάρθηκος τὸ δάπεδον ἐκοσμεῖτο διὰ ποικίλων γεωμετρικῶν σχεδίων—τετραγώνων, ῥόμβων, ἐμπλεκομένων κύκλων, μαιάνδρων κλπ.—(εἰκ. 105), τινὰ τῶν ὁποίων περιβάλλουσιν ἔμβλημα μὲ

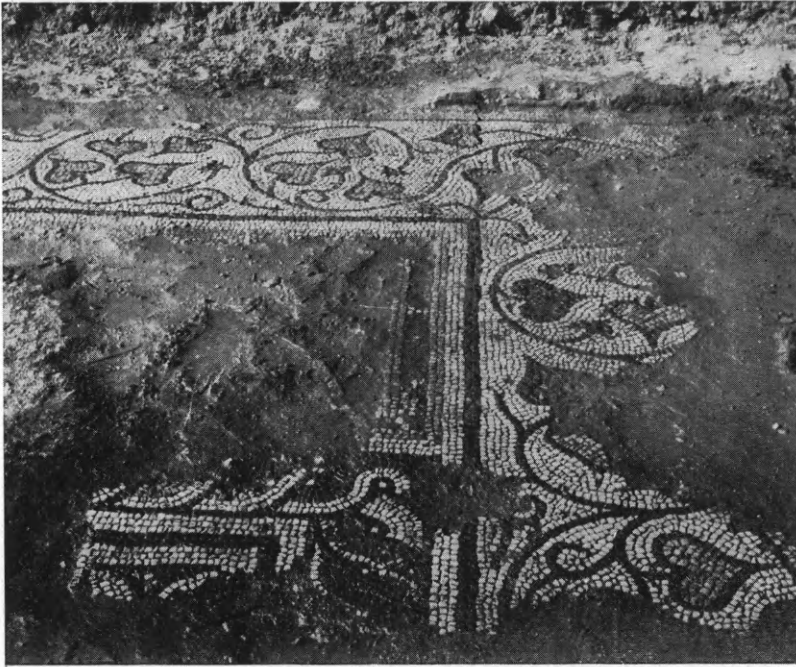
Εἰκ. 107. Τὸ κόσμημα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς τῆς Χερσονήσου.

παράστασιν ζῴου τρέχοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω.

Περίεργος καὶ ἀνεξήγητος μέχρι τοῦδε εἶναι ἢ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ νάρθηκος ὕπαρξις ὀρθογωνίου μαρμαρίνης πλακῶς μετὰ πλαισίου ἐξ ἐναλλασσομένων λευκῶν καὶ βαθυκυάνων πλακιδίων φερούσης δ' ἐν τῷ μέσῳ κυκλικὴν ὀπήν (εἰκ. 106).

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ νάρθηκος, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσυνδέτως παρατεθειμένα σχέδια, τὰ τοῦ μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ παρουσιάζουσι πολὺ ὀργανικωτέραν σύνθεσιν ἥτοι ἐν τῷ

μέσῳ μὲν μέγα ὀρθογώνιον διαμέρισμα πληρούμενον διὰ συμπλεκόμενων κύκλων (εἰκ. 107) περίξ δ' αὐτοῦ δύο ὁμόλογα πλαίσια, ἓν ἐσωτερικὸν μὲ μαϊάνδρους ἐναλλασσομένους πρὸς ὀρθογώνια σχέδια καὶ ἓν ἐξωτερικὸν μὲ συνεχῆ κυματιστὸν βλαστὸν (εἰκ. 108),

Εἰκ. 108. Τὸ μετὰ κισσοφύλλων ἐξωτερικὸν πλαίσιον τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς τῆς Χερσονήσου.

ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται ἁρμονικώτατα κατανεμημένα κισσόφυλλα. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο πλαίσιον εὐρυνόμενον πρὸ τῆς θύρας τῆς εἰσόδου περιελάμβανεν, ὡς φαίνεται, καὶ δύο ἀντιμέτωπα παγῶνια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθη μέγα μέρος μόνον τοῦ ἀριστεροῦ (πρβ. εἰκ. 105).

39. ΚΡΗΤΗ. ζ) Ὀλοῦς (Ἐλοῦντα).

Πλὴν τῆς βασιλικῆς τῆς Χερσονήσου ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐπελήφθη διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἄν. Ὀρλάνδου καὶ τῆς ἐξερευνησέως τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος, κειμένης παρὰ τὸν λαιμόν,

ἵστις συνδέει τὴν νησίδα τῆς Σπιναλόγγας πρὸς τὴν Σητεΐαν. Τῆς βασιλικῆς ταύτης εἶχον ἀποκαλυφθῆ πρὸ ἐτῶν ψηφιδωτὰ δάπεδα μὲ παράστασιν τῶν συμβολικῶν ἰχθύων, δελφίνων καὶ ἄλλων

Εἰκ. 109. Ψηφιδωτὸν δάπεδον μετὰ παραστάσεως δελφίνων καὶ ἄλλων ἰχθύων τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

(εἰκ. 109) ὡς καὶ ποικίλων γεωμετρικῶν σχεδίων. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ καθορισθῆ τὸ σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὰς λεπτομερείας του, τοῦθ' ὅπερ θέλει ἐπιδιωχθῆ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Β'. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙΣ

Ἐρχομένη ἐπίκουρος εἰς τὸ Κράτος ἀνέλαβε καὶ ἐφέτος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ἀναστηλωτικῶν καὶ στερεωτικῶν ἐπὶ ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν μνημείων, δαπανήσασα πρὸς τοῦτο ποσὸν δραχμῶν περίπου 615.000. Ἴδου δὲ ἀναλυτικώτερον ποῖα ἔργα ἐξετελέσθησαν διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου:

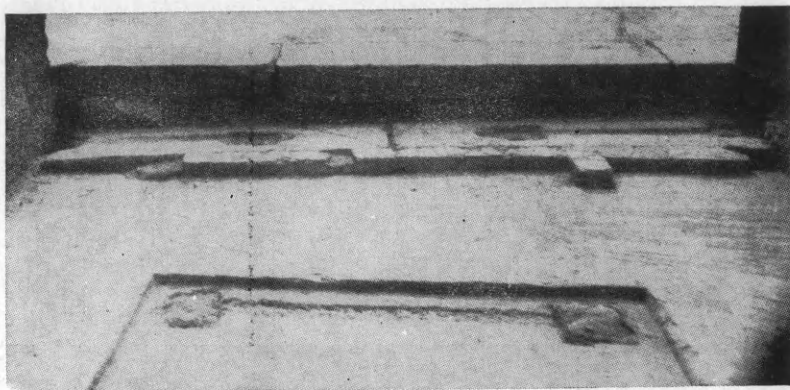
1) Ἐν τῇ Μ. ΔΑΦΝΙΟΥ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν

Εἰκ. 110. Ἡ νέα στρώσις τῆς αὐλῆς τῆς Μ. Δαφνίου.

τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀναστηλώσεως, καθηγητοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου
α) ἡ στερέωσις ἐτοιμορρόπων τινῶν τμημάτων τοῦ Ἰουστινιανείου περιβόλου κατὰ τὴν Β. καὶ τὴν Ἀνατολ. αὐτοῦ πλευράν· β) ἡ συμπλήρωσις ἐνδιαμέσων τινῶν ἐπάλξεων τῶν βορείων μεταπυργίων τοῦ ἄνω περιβόλου· γ) ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς ἀνατολικῆς εἰσόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δι' ἀνασκαφῆς εὑρεθέντων θιμελίων αὐτῆς· δ) ἡ ἀντικατάστασις τοῦ τουρκικοῦ λιθοστρώτου τῆς αὐλῆς (καλ-

ντιρίμι) διὰ μεγάλων ἀκανονίστων μαρμαρίνων πλακῶν (εἰκ. 110) καὶ ὁ εὐτρεπισμὸς τῶν πέριξ τῆς αὐλῆς κτισμάτων· ε) ἔναρξις ἀποκαταστάσεως τοῦ δαπέδου τοῦ καθολικοῦ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἔνθα εὐ-

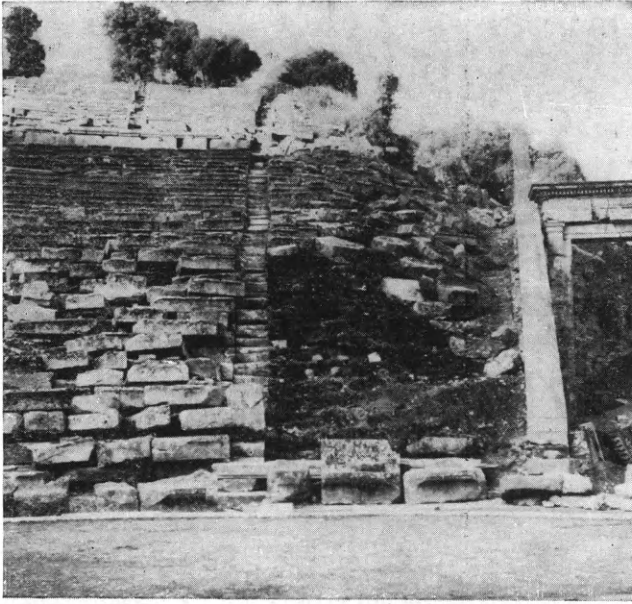
Εἰκ. 111. Αἱ ἀποκαλυφθεῖσαι βάσεις τοῦ βυζαντινοῦ τέμπλου καὶ τῆς Ἁγ. Τραπεζῆς τῆς Μ. Δαφνίου.

ρέθησαν κεχωσμένα κατὰ χώραν 1) ἡ βᾶσις τοῦ βυζαντινοῦ τέμπλου (εἰκ. 111, ἄνω) καὶ 2) ἡ κάτω πλάξ τῆς Ἁγ. Τραπεζῆς (εἰκ. 111, κάτω).

2) Ἐν ΜΥΚΗΝΑΙΣ συνετελέσθη διὰ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἀρχιτέκτονος Εὐσταθίου Στίκα ἡ ἀναστήλωσις καὶ στερέωσις τοῦ βορείως τῆς πύλης τῶν λεινωῶν κυκλωπείου ἀναλημματικοῦ τείχους, οὗτινος πολλοὶ λίθοι, πάλαι καταπεσόντες, ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς ἀρχικὰς τῶν θέσεις, ἄλλοι δὲ πάλιν ἐτοιμόπρωτοι συνεκρατήθησαν.

Συνετελέσθη ἐπίσης ἐπιτυχῶς ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνακτόρου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ αὐλῆς. Τῶν ἐνταῦθα γενομένων σημαντικῶν εὐρημάτων ἡ δημοσίευσις παρεχωρήθη εἰς τὸν ἔφορον τῆς περιφερείας Ἀργολίδος κ. Ἰ. Παπαδημητρίου (ᾠρα σ. 69 ἐξ. τοῦ παρόντος).

3) Ἐν ΕΠΙΔΑΥΡῶ συνεχίσθησαν διὰ τῶν κυρίων Ὁρλάνδου καὶ Στίκα αἱ ἐργασίαι ἀναστηλώσεως τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τοῦ Πολυκλείτου εἰς τὰς δαπάνας τῆς ὁποίας, ἀναληφθεῖσας ὑπὸ τοῦ Κράτους, γενναίως συνέβαλε καὶ ἡ Ἀρχ. Ἐταιρεία. Ἐπερατώθη

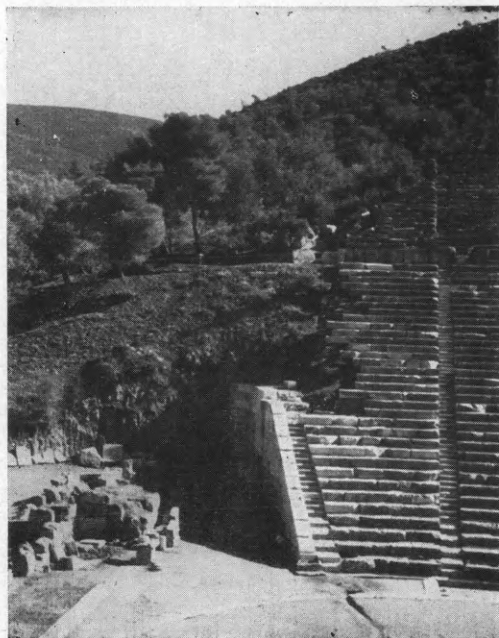
Εικ. 112. Όψις τῆς ἄκρας δεξιᾶς κερκίδος τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου πρὸ τῆς ἀναστηλώσεως.

Εικ. 113. Όψις τῆς ἄκρας δεξιᾶς κερκίδος τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου μετὰ τὰς ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως.

Εικ. 114. Όψις τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς κερκίδος τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου πρὸ τῆς ἀναστηλώσεως.

Εικ. 115. Όψις τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς κερκίδος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀναστηλώσεως.

ἤδη ἢ στερέωσις ὄλων τῶν ἐδωλίων τοῦ κάτω διαζώματος, ἄτινα λόγῳ τῆς διὰ τῶν αἰώνων ἀποσαθρώσεως τοῦ πετρώματος ἐφ' οὗ ἐστηρίζοντο, εἶχον ἐκφύγει ἐκ τῶν θέσεων αὐτῶν. Ἦδη διὰ κατασκευῆς νέων θεμελίων ὑπ' αὐτὰ καὶ τῆς συμπληρώσεως ἐλλειπόντων ἐδωλίων αἱ κερκίδες ἀνέκτησαν τὴν παλαιάν των ἐνότητα καὶ γραμμὴν (εἰκ. 112, 113, 114, 115).

Ἡ ἀναστήλωσις τοῦ κοίλου θὰ ὀλοκληρωθῆ διὰ τῆς ὀλονὲν προοιούσης ἀνακατασκευῆς τοῦ βορείου ἀναλήμματος καὶ τοῦ ἀνωτάτου περιφερικοῦ τοίχου διὰ παρίνων πετρῶν, ὀρουσομένων ἐν τῷ ἀρχαίῳ λατομείῳ τῆς Ἀκτῆς Πειραιῶς (Βασ. Περιπτέρου).

4) Ἐν τῇ Μονῇ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ τῆς Φωκίδος συνεχίσθη ἢ στερέωσις καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν ἀποκολληθέντων ψηφιδωτῶν τοῦ κυρίως ναοῦ ὡς καὶ τῶν πλακῶν τῆς ὀρθομαρμαρώσεως αὐτοῦ. Ἀνεστηλώθησαν ὡσαύτως καὶ συνεπληρώθησαν ἐπὶ τῇ βάσει σωζομένων τεμαχίων καὶ τὰ μαρμάρινα θωράκια τοῦ γυναικωνίτου.

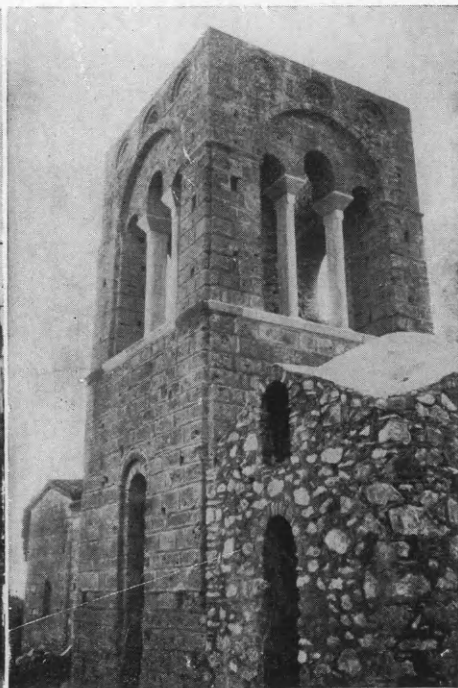
5) Ἐν ΜΥΣΤΡΑ ἀνεστηλώθη, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων καὶ τῇ ἀμέσῳ ἐπιβλέψει τοῦ καθηγητοῦ Ἀν. Ὁρλάνδου, ὁ πρῶτος ὄροφος τοῦ ἠρειπωμένου κωδωνοστασίου τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Παλατίων κειμένης ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σοφίας. Οἱ ἐλλείποντες διαχωριστικοὶ μαρμάρινοι κιονίσκοι τοῦ τε κωδωνοστασίου καὶ τοῦ παραθύρου τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ ἀνεπληρώθησαν δι' ἄλλων κατασκευασθέντων ἐν Ἀθήναις. Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες 116 καὶ 117 δεικνύουσι τὴν κατάστασιν τοῦ κωδωνοστασίου πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως.

6) Ἐν ΖΑΡΑΦΩΝΑ καὶ ΧΡΥΣΑΦΑ τῆς Λακεδαίμονος ἐγένοντο, διὰ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως Κ. Σαμιώτη, στερεωτικαὶ τινες ἐργασίαι εἰς τὰς διαρροεῦσας στέγας τῶν αὐτόθι βυζαντινῶν ναῶν, ἐλοπτεία τοῦ ἐπιμελητοῦ βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων κ. Νικ. Δρανδάκη.

7) Ἐν ΧΙΩ συνεχίσθη, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχιτέκτονος κ. Στίκα, ἢ στερέωσις καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν σπουδαιωτάτων ψηφιδωτῶν τοῦ καθολικοῦ τῆς Νέας Μονῆς (τῶν μέσων τοῦ 11^{ου} αἰ.). Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν διὰ τῶν ἐμπείρων

Εἰκ. 116. Ὁψις τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Ἁγ. Σοφίας τοῦ Μυστρᾶ πρὸ τῶν ἐργασιῶν ἀναστηλώσεως αὐτοῦ.

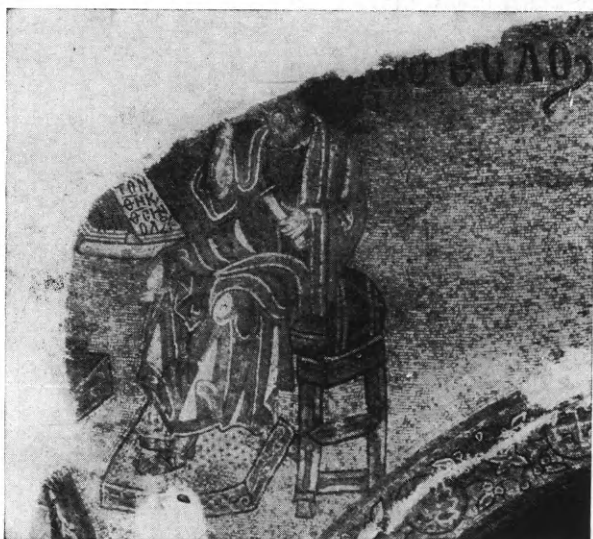

Εἰκ. 117. Ὁψις τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Ἁγ. Σοφίας τοῦ Μυστρᾶ μετὰ τὰς ἐργασίας μερικῆς ἀναστηλώσεως αὐτοῦ.

Εἰκ. 118 Στερεωθέντα ψηφιδωτά (Ἐξαπτέρυγον καὶ Εὐαγγελιστῆς Μάρκος) τοῦ καθολικοῦ τῆς Ν. Μονῆς Χίου.

ψηφωτῶν Κ. Βάρβογλη καὶ Δ. Σκόρδου. Ἐφ' οὗ πρῶτον ἐφράχθησαν τὰ ἐκ τῶν σεισμῶν ρήγματα τῶν τοίχων ἐγένετο ἡ στερέωσις τῶν ἐπὶ τῶν λοφίων ψηφιδωτῶν παραστάσεων: Ἐξαπτε-
 ρύγων Σεραφεῖμ (εἰκ. 118), Εὐαγγελιστῶν Μάρκου καὶ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (εἰκ. 119) καὶ Ἀποστόλων (Φιλίππου καὶ Ἄνδρέου), ἠκολούθησε δ' ἔπειτα ἡ στερέωσις τῶν ἐντὸς τῶν ἡμι-
 χωνίων παραστάσεων: τῆς Βαπτίσεως, τῆς Ἀποκαθηλώσεως καὶ

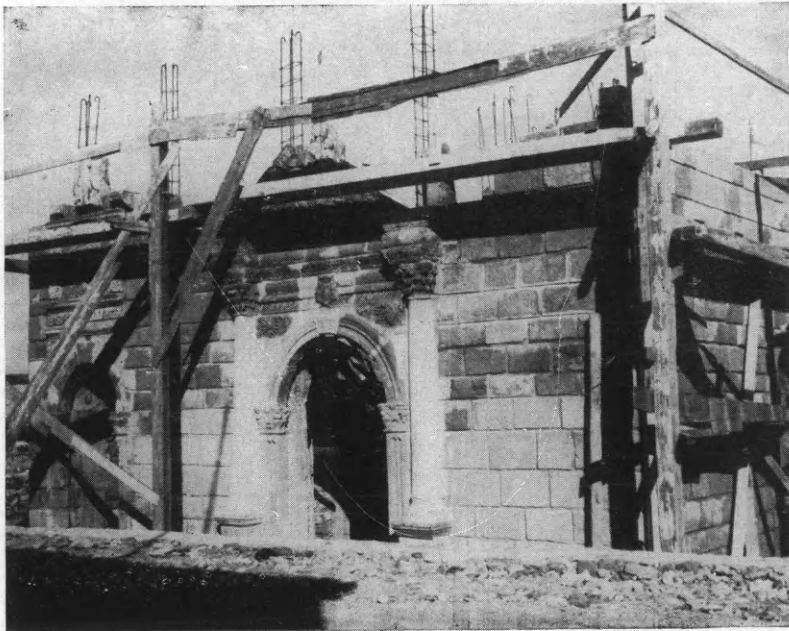
Εἰκ. 119. Στερεωθὲν ψηφιδωτὸν Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ λοφίου τοῦ καθολικοῦ τῆς Ν. Μονῆς Χίου.

τῆς Μεταμορφώσεως. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ψηφιδωταὶ εἰκόνες ἦσαν πολὺ κατεστραμμέναι, διὰ μεθοδικῆς ὅμως καὶ ὑπομονητικῆς ἐργασίας ἀπεκολλήθησαν τοῦ τοίχου τῇ βοηθείᾳ ξυλοτύπου καὶ ἐπανετοποθετήθησαν, ἀφ' οὗ προσεκολλήθησαν ἐπὶ ὑπόστρώματος πάχους 0,025 ἕως 0,03 μ. ἐκ σιμέντου ὠπλισμένου διὰ γαλβανισμένου σιδήρου.

8) Ἐν ΖΑΚΥΝΘῶ συντελέσθη ἐποπτεία τοῦ κ. Εὐστ. Στίκα ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ὑπὸ τῶν μεγάλων σεισμῶν τοῦ 1953 ἐρειπωθέντος, ρυθμοῦ barocco plateresco, ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων. Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες δεικνύουσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ

Είχ. 120. Όψις τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων τῆς Ζακύνθου εὐθύς μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953.

Είχ. 121. Όψις τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων Ζακύνθου μετὰ τὰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως αὐτοῦ.

μέγεθος τῆς καταστροφῆς τοῦ μνημείου (εἰκ. 120) ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν γενομένην ἐπιμελῆ ἀποκατάστασιν αὐτοῦ (εἰκ. 121), ἀποτελοῦντος ἐν τῶν ὠραιοτέρων δειγμάτων τῆς ἑπτανησιακῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ 17^{ου} αἰῶνος.

9) Ἐν ΔΙΩ τοῦ λαμπροῦ «μακεδονικοῦ» τάφου (εἰκ. 122), ὅστις εἶχεν ἀνασκαφῆ κατὰ τὸ 1929 μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπὸ

Εἰκ. 122. Ἡ ἐλευθερωθεῖσα τῶν χωμάτων πρόσοψις τοῦ μεγάλου «μακεδονικοῦ» τάφου τοῦ Δίου.

τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Γ. Σωτηριάδου, ἡ λαμπρὰ πρόσοψις παρέμενε σχεδὸν ἀφανής. Διὰ τῶν ἐφειτινῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας, γενομένων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐφόρου κ. Χ. Μακαρόνα, ἠνοιχθὴ εὐρὺς δρόμος προσπελάσεως, γενομένων πρὸς τοῦτο μεγάλης ἐκτάσεως ἀποχωματώσεων εἰς βάρους 7 περίπου μ. κατεσκευάσθη δὲ κατὰ τὸ μέσον τοῦ δρόμου καὶ μικρὸν φρέαρ πρὸς

Είκ. 123. Όψις τοῦ Μεγάλου Γ Τυλίσου ἐκ ΒΑ. μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν.

Είκ. 124. Όψις τοῦ Μεγάλου Γ Τυλίσου ἐκ Ν. μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν.

περισυλλογήν τῶν ὑδάτων καὶ ἐπεστρώθη ὁ δρόμος διὰ χαλίκων. Ἐστερεώθη ἐπίσης καὶ ἡρομολογήθη δι' ἰσχυροῦ σιμεντοκονιάματος ἢ καλύπτουσα τὸν τάφον καμάρα, ἐφ' ἧς ἐπεσωρεύθησαν καὶ πάλιν τὰ χώματα τοῦ τύμβου. Τέλος, ὁλόκληρος ὁ χώρος μετὰ τοῦ τύμβου καὶ τοῦ δρόμου περιεφράχθη διὰ συρματοπλέγματος.

10) Εἰς ΛΕΥΚΑΔΙΑ Ναούσης ἐξετελέσθη διὰ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῆς ἀναστηλώσεως Νικ. Κορωνιοῦ καὶ τῆ ἐπιβλέψει τοῦ ἐφόρου κ. Φ. Πέτσα ξύλινον ὑπόστεγον τοῦ ἀποκαλυφθέντος μεγάλου μακεδονικοῦ τάφου ὡς καὶ ἔργα ὑποστηρίξεως τῶν χωμάτων χάριν τῆς ὀλοσχεροῦς ἀνασκαφῆς τοῦ μνημείου (ὄρα καὶ σ. 53).

11) Ἐν ΤΥΛΙΣΩ Κρήτης ἐξετελέσθησαν διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ν. Πλάτωνος αἱ κάτωθι ἐργασίαι: Εἰς τὸ Μέγαρον Γ (εἰκ. 123 καὶ 124) ἐστερεώθησαν τὰ ἐπιχρίσματα, αἱ ξυλοδεσίαι, αἱ παραστάδες, ὡς καὶ οἱ ΥΜ III τοῖχοι καὶ τὰ κατώφλιά των, ἐγένετο ἀρμολόγησις τῶν πλακοστρώτων καὶ συνεπληρώθησαν ὠρισμένα βραθμίδες δύο ἐκ τῶν κλιμάκων· ἀποκατεστάθησαν ὡσαύτως τὸ λουτρὸν καὶ ἡ ὁδός. Εἰς τὸ Μέγαρον Β ἐκαθαρίσθησαν αἱ ἀποθῆκαι τῶν πίθων, ὧν πολλοὶ συνεπληρώθησαν. Μικρότεραι ἐργασίαι ἐγένοντο εἰς τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν Πλατείαν τοῦ Βωμοῦ. Ἐστερεώθησαν ἐπίσης πάντα τὰ πλακόστρωτα τῆς στοᾶς καὶ συνεπληρώθησαν τὰ ἐλλείποντα καὶ ἡ ὁδὸς προσβάσεως πρὸς τὴν στοάν. Ἡ ὄψις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου Τυλίσου ἀπέβη νῦν λίαν ἱκανοποιητική.

Γ. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΙΣ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΚΤΗΡΙΑ

Εἰς τὰς μεγάλας κτηριακὰς καὶ ἄλλας μουσειακὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους ἦλθε καὶ ἐφέτος πρόθυμος βοηθὸς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, δαπανήσασα τὰ κάτωθι ποσὰ χάριν τῆς θεραπείας των. Οὕτω ἐχορήγησε:

1) Δρχ. 100.000 εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχ. Μουσεῖον ΑΘΗΝΩΝ δι' ὧν, ἐπιμελεία τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Χρ. Καρούζου, κατεσκευάσθησαν προθῆκαι, ἠγοράσθησαν καὶ ἐλαξεύθησαν βάρθρα ἐκθεμάτων καὶ ἀντικρύσθησαν ποικίλαι δαπάναι τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀρχαίων εἰς τὰς νέας αἰθούσας τοῦ Μουσείου.

2) Δρχ. 50.000 εἰς τὸ Μουσεῖον ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ, χρησιμοποιοηθείσας ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Ἰ. Μηλιάδη ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῶν ἐν αὐτῷ γλυπτῶν καὶ δὴ διὰ τὴν ἀγορὰν μαρμάρων βάρθρων τινῶν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν των.

3) Δρχ. 20.000 εἰς τὸ ὑπὸ τῶν σεισμῶν ὑποστὰν ζημίας Μουσεῖον ΒΟΛΟΥ. Διὰ τούτων, ἐπιμελεία τοῦ Ἐφόρου κ. Ν. Βερδελῆ καὶ τοῦ οἰκείου νομομηχανικοῦ, καὶ τὰ ρήγματα τοῦ κτηρίου ἐφράχθησαν καὶ αἱ τέσσαρες μεσημβριναὶ αὐτοῦ αἵθουσαι ὑπεστηλώθησαν, ἐξασφαλισθεισῶν οὕτω ἀπὸ ἐνδεχομένης καταστροφῆς τῶν ἐν αὐταῖς ἐκτεθειμένων μοναδικῶν γραπτῶν στηλῶν τῶν Παγασῶν, εὐρήματος παλαιότερων ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας.

4) Δρχ. 6.000 εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν ΑΙΓΙΟΥ, χάριν τῆς συγκολλήσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Ν. Γιαλούρη γενομένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εὐρημάτων, ὡς καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν συγκόλλησιν πάντων τῶν μυκηναϊκῶν αὐτῆς ἀγγείων καὶ τινῶν γλυπτῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς.

5) Δρχ. 107.000 εἰς τὸ Μουσεῖον ΣΠΑΡΤΗΣ, δι' ὧν, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείου κ. Χρ. Καρούζου καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Χρυσ. Χρήστου ἐπανεξετέθησαν εἰς τὰς 4 σημαντικωτέρας αἰθούσας τὰ

σπουδαιότατα λακωνικά γλυπτά, κατεσκευάσθησαν δὲ καὶ 7 προθη-
και, ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ Ἑθν. Μουσείου.

6) Δρχ. 20.000 χάριν ἐπισκευῆς τοῦ Μουσείου ΘΕΡΜΟΥ καὶ
τοῦ αὐτόθι ἐφορείου καὶ φυλακείου γενομένης τῆ ἐποπτεία τοῦ
ἐκτάκτου ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων Θέρμου, γυμνασιάρχου κ. Ἰω.
Λιανοῦ.

7) Δρχ. 15.000 εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς ΡΟΔΟΥ, δι' ὧν ἐπιμελεία
τοῦ ἐφόρου κ. Ἰ. Κοντῆ ἐγένετο ἡ τακτοποίησις τῶν πλείστων τῶν
γλυπτῶν αὐτοῦ εἰς τὰς παρὰ τὴν Τράπεζαν τοῦ ἱπποτικοῦ Νοσο-
κομείου ἀνοικοδομηθείσας αἰθούσας καὶ τὸ παρ' αὐτὴν μέρος τοῦ
ἐσωτερικοῦ περιστυλίου.

8) Δρχ. 25.000 εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς ΚΩ, δι' ὧν, κατὰ τὰς ὁδη-
γίας τοῦ Ἐφόρου κ. Ἰ. Κοντῆ καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ
ἐπιμελητοῦ κ. Μιλτ. Νικολαΐδη, ἐξήχθησαν ἐκ τῶν καταφυγίων τὰ
ἐν αὐτοῖς φυλασσόμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἀπετειχίσθησαν ἐκ τοῦ
κάστρου αἱ ἀνάγλυφοι πλάκες τοῦ βωμοῦ τοῦ Διονύσου, περι-
συνελέγησαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου διάφορα ἀρχαῖα καὶ
χριστιανικὰ γλυπτά καὶ τέλος συνεκεντρώθησαν πρὸς τακτοποίησιν
εἰς τὰς περὶ τὸ Ἀρχιτεκτονικὸν Μουσεῖον στοὰς δύο χιλιάδες πε-
ρίπου ἐπιγραφαί.

9) Δρχ. 20.000 χάριν ἀγορᾶς εἰς τὸ Ἡραῖον τῆς ΣΑΜΟΥ πα-
λαιᾶς οἰκοδομῆς καὶ ἐπισκευῆς αὐτῆς, ἵνα χρησιμοποιηθῆ ὡς φυ-
λακεῖον καὶ ἐφορεῖον.

Δ'. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Πλήν τῶν πρακτικῶν αὐτῆς ἐπιστημονικῶν καθηκόντων—ἀνασκαφῶν καὶ ἀναστηλώσεων—δὲν ἠμέλησε καὶ ἐφέτος ἡ Ἐταιρεία καὶ τῶν μορφωτικῶν αὐτῆς σκοπῶν ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῆς προελθόντων εὐρημάτων—ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν αἱ ἀνασκαφαὶ—ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐκδόσεως γενικωτέρων ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων συμβαλλόντων εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

Οὕτω κατὰ τὸ 1955 ἐξέδωκεν ἡ Ἐταιρεία τὰ ἐξῆς ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα δαπανήσασα πρὸς τοῦτο περίπου δρχ. 275.000:

α) Τὸν ἐκ 370 περίπου σελίδων, σχήματος 8^{ου}, τόμον τῶν Πρακτικῶν τοῦ ἔτους 1953 περιέχοντα ἐν λεπτομερείᾳ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀνασκαψάντων Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων.

β) Τὸ γ' σῶμα τοῦ πανηγυρικοῦ τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς Ἐταιρείας τόμου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ 1937, παραμείναντος ἡμιτελοῦς λόγῳ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ

γ) Τὰ 10 πρῶτα τυπογραφικὰ φύλλα, σχήματος 4^{ου} τοῦ τόμου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ ἔτους 1953/54 ὅστις, ἀφιερωμένος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας καθηγητοῦ Γεωργίου Π. Οἰκονόμου, ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ περυσικοῦ.

Ταυτοχρόνως ἐξετυπώθησαν καὶ τὰ 8 πρῶτα, σχήματος 4^{ου}, τυπογραφικὰ φύλλα τοῦ περὶ Ὑλικῶν δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγράμματος τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας Καθηγητοῦ Ἀναστ. Ὁρλάνδου, ἀποτελοῦντος τὸ πρῶτον μέρος τοῦ περὶ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔργου του.

Ἡ δαπάνη διὰ τὰ ἀνωτέρω ὀγκώδη δημοσιεύματα ἀνῆλθεν εἰς δραχμὰς 275.000 περίπου.

Ἀφ' ἑτέρου ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀρτιωτέραν μόρφωσιν καὶ ἐνημέρωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων διέθεσεν ἡ Ἐταιρεία

κατὰ τὸ 1955 δραχμὰς 24.000 περίπου α) δι' ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Ἐφόρων καὶ Ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων β) δι' ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑποτρόφων ἀρχαιολογικῶν ὑπαλλήλων καὶ γ) διὰ δίμηνον ἐκπαιδευτικὸν ταξίδιον εἰς Ἱταλίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἀρχιτέκτονος τῶν ἀναστηλώσεων χάριν παρακολουθήσεως τῶν ἐν Ἱταλίᾳ ἐφαρμοζομένων νέων μεθόδων ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων.

Τέλος πρὸς πλουτισμὸν τῆς μοναδικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης ὡς καὶ διὰ πλουτισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἐπαρχιακῶν μουσείων διέθεσεν ἡ Ἐταιρεία δραχ. 29.000 περίπου, δι' ὧν ἠγοράσθησαν ἐν ὄλφ 137 τόμοι ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων καὶ κατεβλήθη ἡ ἐτησία συνδρομὴ εἰς ξένα ἐπιστημονικὰ περιοδικά.

Ἀναφέρομεν ἐν κατακλείδι ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία δὲν παρέμεινεν ἀσυγκίνητος ἔναντι τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων ἀλλὰ διέθεσεν ὑπὲρ αὐτοῦ ποσὸν δραχμῶν 15.000.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
Πρόλογος	3
Α'. Ἀνασκαφαί	
1. Ἀθήναι. α) Νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως	5-- 14
2. » β) Ἀκαδημία Πλάτωνος	14-- 18
3. Ἐλευσίς. α) Ἱερόν	18-- 21
4. » β) Νεκροταφεῖον	21-- 24
5. Βούλα. Ἐλυκὴ	24-- 25
6. Περαιτὴ (Πόρτο Ράφτη).	25-- 30
7. Ἀραφὴν (Ραφήνα)	30-- 33
8. Βραυρῶν (Βραῶνα)	33-- 34
9. Κωπαῖς (Γκλᾶ)	34-- 35
10. Ἐρέτρια	35-- 39
11. Χριστιανικαὶ Θῆβαι Θεσσαλίας (Ν. Ἀγχιάλος)	40-- 44
12. Φάρσαλος	44-- 47
13. Λάρισα	47-- 48
14. Δῖον. Καρύτσα	48-- 50
15. Ἀβδηρα	50-- 53
16. Λευκάδια Ναούσης	53-- 54
17. Ἡπειρος. α) Δωδώνη	54-- 58
18. » β) Κασσώπη.	59-- 62
19. Κέρκυρα Παλαιόπολις	62-- 66
20. Παλαιὰ Κόρινθος. α) Σκουτέλα	66-- 69
21. » β) Πάνω Μαγούλα	69
22. Μυκῆναι	69-- 74
23. Ναυπλία. Πρόνοια	75-- 76
24. Ἐρμιόνη	76-- 83
25. Μεθόρια Τεγεάτιδος καὶ Λακεδαίμονος Βούρβουρα	83-- 85
26. Μακρούσια Ἡλείας	86-- 88
27. Πύλος	88-- 91
28. Μυστράς	91-- 92
29. Τῆνος	93-- 95
30. Κέα	95-- 96
31. Ρόδος	96-- 97
32. Κῶς. Μαστιχάρη.	98-- 99

	Σελίς
33. Κρήτη. α) Σητεία	99-102
34. » β) Ρέθυμνα	102-103
35. » γ) Βαθύπετρον	103-104
36. » δ) Καίρατος (Κατσαμπᾶς)	104-107
37. » ε) Πάνορμος	107-109
38. » στ) Χερσόνησος	109-113
39. » ζ) Ὀλοῦς (Ἐλοῦντα)	113-114
B'. Ἀναστηλώσεις	
1. Μ. Δαφνίου	115-116
2. Μυκηνῶν	116
3. Ἐπιδαύρου	116-119
4. Μονῆς Ὀσίου Λουκά	119
5. Μυστρᾶ	119
6. Ζαραφῶνας καὶ Χρῦσαφας	119
7. Χίου	119-120
8. Ζακύνθου	121-123
9. Δίου	123-124
10. Λευκαδίων Ναούσης	125
11. Τυλίσου	125
Γ'. Ἔργασίαι εἰς Μουσεῖα καὶ ἄλλα βοηθητικὰ κτήρια . . .	126-127
Δ'. Δημοσιεύματα καὶ μορφωτικὴ δράσις	128-129

